

Kvišku.

(Spisal Fr. S. Finžgar.)

I.

Vratar Marko, dolg in koščen, kot bi mu na celem životu ne bilo pol funta mesa, z velikimi resastimi zalisci, šilastim nosom, kateri je bil dolg, da mu svetla strešica črne čepice, na kateri se je blestela zlata kronica, nikakor ni zadostovala za streho, ta vratar Marko je odprl z vso silo in naglostjo velikanska dvokrilna vrata, ki so zapirala pot na grajščinsko dvorišče. Zamolklo so zakrulili velikanski tečaji, in skozi mogočno žrelo so se vsuli prameni že nizko stoječega solnca. Marko je stopil k vratom, držal z desnico za kljuko in stal nepremično in mirno kakor lesen kip. Po cestnem prahu so zadušeno bobneli udarci kopit, in vmes je šumelo tiho drdranje koles. Ni dolgo stal Marko. Skozi vrata sta šinila dva belca, ponija, v najstrožjem diru. Zaprežena sta bila drug za drugim, in za njima je brzel rmenkast voziček, ki je bil spleten kot jerbašček iz najfinejšega protja. Marko se je odkril in globoko poklonil, potem pa urno zapiral težka vrata, da bi ubranil prašnemu oblaku, ki se je dvigal na cesti za vozom, vstop na snažno, z drobnim peskom posuto grajsko dvorišče.

Uprega se ni ustavila takoj na dvorišču. Njena vodnica, ki je sedela vzneseno in ponosno v visokem košku na voziču je držala vajeti napete kot struno. Ponija sta nesla široke, upognjene vratove napete in bila drobnih korakov z isto silo v kolobaru po dvorišču krog mogočne lipe. Petkrat so začrtala kolesa kolobare v mehkem pesku, ki so se spiralno zoževali, dokler niso prikržili tik lipe, kjer sta konja obstala, kot bi jih pribil na tla. Tedaj je zadonelo pod lipo burno ploskanje, da je jata vrabcev planila z lipe in sfrčala na vrt ter posedla na gosto jablano.

„Izborno! Vrlo! Mojsterski, Margita!“

Margita je skočila smehljaje se z voza tako lahno kot pero, in na tleh odskočila nekoliko kvišku kot žogica, če jo vrže igrajoči se otrok. V skoku je vrgla vajeti kočijažu, potem hitela h gospem, ki so stale ob mizici pod lipo, in se vsaki po vrsti priklonila, naglo in ročno prijela vsako s krem-jelenovimi rokavicami za roko in jo prostodušno poljubila — ne iz dvorljivosti — ne, ampak rekli bi — iz same razposajenosti.

„Margita, ti preveč predrzno voziš! Boš videla, da se še ponesrečiš!“ skrbela je za njo teta Tera, majhna, postavna gospa, ki je morala skoro dvigniti glavo, da je videla tanki in vitki Margiti v lice.

„Ne bojte se, ha, ha!“

Poreden, otročje naiven smeh je zadonel po dvorišču, in Margita je že bežala zopet h konjema, katera je kočijaž uprav mislil sprevesti, da se oddahneta.

„Hasan, Dendi! Kam gresta?“

Konja sta takoj obstala in nepotrpežljivo hrzala ter se ozirala po Margiti.

„Kaj ne, Dendi, ti me ne prevrneš, in Hasan, ti tudi ne! Ljubček moj, na, na — eh, kako sta bila pridna! Kot vihar smo šli!“

Tapljala ju je po napetih vratovih, gladila po okroglih bokih in jima dajala kosce sladkorja, katere sta hrustala z veseljem in zadovoljno pokimavala z majhnima glavama in strigla z ostrimi uhlji.

„Sedaj le pojdita, ljubčka moja, da se ne prehladita!“

Dvakrat je moral kočijaž tleskniti z jezikom, predno sta se Dendi in Hasan ganila z mesta, a še tedaj sta nevoljno bila ob tla, ker sta se morala ločiti od Margite.

Margita se je še jedenkrat ozrla za njima, potem pa odšla pod lipo h gospem. Potoma si je že snemala mehke rokavice in jih pod lipo odložila z belo, tanko roko, dolgih,

prav aristokratskih prstov na mizo. Iz mehkega klobuka, ki je bil brez nakitja, je potegnila zalasnico in položila klobuk k rokavicam. Nato si je otresla nekoliko prahu, ki se je bil nabral na obleki, in se postavila v krog brbljajočih gospej.

Bila je Margita velika, izredno velika in tanka kakor jelka. Obraz ni bil, da bi rekli: Margita je krasotica. A bil je zanimiv skozi in skozi. Ustnice je imela močne, rdeče, a nikakor prevelike. Oči so bile prave pravcate take, kot jih je imela Homerjeva božica Atena boopis, velike, ki so zrle nekako modrijansko v svet. A niso bile suhe, brezizrazne, marveč je bila v njih zatopljena nekaka miloba blagega srca. Čela je bila izredno visokega. A ni se videlo to čelo. Kostanjevi lasje, gladki in mehki kakor nežnega otroka, so se nekoliko pristriženi usipali globoko na čelo, skoro do obrvij, da je to človeka kar iznenadilo. Ali pristojalo ji je to izvrstno. Po starosti pa še ni prestopila devetnajstega leta.

„Kje si bila, Margita?“ vpraša jo skrbna teta Tera pl. Lazzi.

„Na Bledu, tetka draga!“

„Ali ti ugaja Bled?“

„Lep je, krasen! Tje se popeljemo še!“

„Pa si se bala, da se boš dolgočasila tukaj!“

„Da sem le konje dobila, sedaj mi ne bo nikdar več dolgčas. Zrak mi neizmerno prija; pogledjte, ali nisem rdeča?“ Margita je približala tetki gladko lice, katero ni bilo sicer rdeče, ali so se že poznali na njem sledovi ostrega gorenjskega zraka in poletnega solnca.

„Solnce te bo ožgalo, ker nič ne paziš na obraz!“

„Ba, naj me! Saj to je zdravo! Zakaj delajo prav na Bledu reklamo: Sonnenkur? Torej na solnce moram, to me le okrepi!“

„Kaj poreče Lotar, ko te vidi črno kot ciganko?“

„Lotar?“ Margita je nabrala razigrano lice v resne poteze, s silo nagrbančila gladko čelo nad obrvmi, malo pomolčala, potem se zopet razvedrila in malomarno odgovorila:

„Tako črna ne bom kot on, če me celo poletje žge solnce.“

„Lotar, ah, pardon, kako je človek pozabljen! Sedaj šele sem se domislila. Margita, pismo si dobila od njega. Ná, beri!“

Tetka Tera je vzela iz pompadure, ki je visela ob lipi, drobno pismo ter je dala Margiti. Ta je je hladno, brez strasti in navdušenja vzela, s tankimi prsti odtrgala zavitek, da so koščki papirja leteli na tla in se v lahki sapi prekopicavali po pesku. Hipno so velike oči preletele celo pismo. Obraz je ostal hladen. Nič niso trepetale mišice, nič se ji ni tresla roka, niso se ji burile prsi, ni je oblivala rdečica — nič: brala je pismo mirno, kot bere kdo v kavarini dnevnik pri črni kavi.

Prebravši pismo je je zopet vtaknila v kuvert ter ga spravila v majhni žep sivkaste vrhnjice.

„Kaj je pisal, pa nič ne poveš?“ sili jo teta.

„Za mano pride!“

„Saj sem vedela! Oh, brez tebe ne more živeti!“

„Morda res ne“, pripomnila je pikro Margita, zasukala se na peti in se obrnila od lipe čez dvorišče proti drevoredu košatih kostanjev.

Po drevoredu sta prihajala visokorasel, krepak mladenič in sivobrati grajščinski oskrbnik. Margita je stala tesno peto ob peti, roke vpirajoč v žepke vrhnjice, da je ta vsled napetosti delala podolgovate gube, in motrila samozavestno bližajoča se šetavca, ki sta se živahno pogovarjala in Margite še zapazila nista.

„Kdo je tisti mladi gospod, ki gre z oskrbnikom?“ obrne se Margita samo z glavo proti teti.

Vse gospe pogledajo proti drevoredu, potem se spogledajo med seboj, kakor bi se vprašale: Ali veš ti, ali veš...? Nobena ga ni poznala.

„Nisem ga še videla v grajščini.“

„Jaz tudi ne.“

„Z oskrbnikom hodi.“

„Sorodnik bo.“

„Morda kak dijak.“

V tem se odpró vratca dolgega hodnika, ki je ločil dvorišče od majhnega, s cvetjem zasajenega vrtiča, od koder je bil vhod po glavnih stopnicah v grajščino, in pri vratih se prikaže kot sneg belo metuljasto pokrivalo in plavkasto krilo postarne usmiljenke — prednice Gabrijele. Za njo je spoštljivo prišla nekoliko mlajša častita sestra Marija. Prednica je gospe prijazno pozdravila, prikimala z glavo, katera se je od starosti nekoliko tresla, da so konci širokega redovniškega pokrivala vedno trepetali kot krila belega metulja, ko jadra nad cvetjem. Margita je hitela prednici nasproti, ulovila jo za velo roko in skoro pokleknila pred njo ter ji poljubila roko, predno ji je mogla prednica ubraniti.

„Ti, ljubo dete moje!“ je pogladila rahlo Gabrijela mehko lice živahne Margite. Nato jo je prijela za roko in se je tesno oklenila ter šla proti gospem.

Oskrbnik in mladi neznanec sta prav tedaj dospela mimo lipe. Prednica je ustavila oskrbnika ter vprašala zaradi nekih stvari, na kar je on točno in jasno odgovoril, da

je vse v redu. Potem se je obrnila h gospem in predstavila mladeniča:

„To je naš mladi gost, gospod Ante Lacinger, pravnik, stričnik gospoda oskrbnika.“ Lacinger se je dostojno poklonil vsem milostivim zapored, tetki Teri pl. Lazzi, gospe kapitanovi Delnegro, gospe pl. Albeni in gospici Margiti Ladičevi.

„Koliko časa boste pri nas ostali, gospod Ante?“

Prednica ga je zvala po krstnem imenu, ker ga je poznala še kot dečka, ki je zahajal k strijcu na počitnice.

„Prečastna gospa prednica, ne vem sicer natančno. Ali upam, da vsaj štirinajst dnij.“

„Prav! Le spočijte se tu, pozna se vam na licu, da ste se dosti trudili in učili.“

„Ni drugače, prečastna. Rigoroz ni šala.“

„Dobro. Zato se le pošteno odpočijte!“

Prednica mu je rahlo pokimala, Lacinger se je dvorljivo parkrat poklonil vsem damam ter krepih, samozavestnih korakov odšel s strijcem.

Margita je pa gledala za njim, dokler ni izginil skozi vrata oskrbnikovega stanovanja.

(Dalje.)

Najstarejša.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

II.

S pisemsko mapo v jedni, s pletivom v drugi roki je bila Toplačeva Anka zopet povsod, kjer so jo potrebovali in kjer je niso. Na debelo zapadli sneg ji sicer ni puščal nekdanjega „širšega delokroga“, zato je pa tem temeljiteje opravljala svoje posle doma.

Najbolj hvaležni za njene pohode so ji bili menda štacunski fantje.

„Srakamiš“ se je smejal neki dan najstarejši pomočnik, „vsaj ta je bil pameten, da je ni odslovil kar naravnost — odurno, kakor

tudi ne zasluži. Koliko bi mi trpeli vsled tega! A sedaj je samo maslo. Bog jima razsvetli pamet, da bi si dopisavala tako dolgo, da bi se oba naveličala!“

„In pa, da bi ona še prej dobila drugo prisrčnost“, pristavi moško trgovski vajenec, ki je mislil, da bi drugače bilo napačno.

Vsi so se krohotali.

Anka je popoldne najčesče sedevala v gosposki pivnici, družbovala popoldanskim tarokistom ali pa samevala v svoji sobici, prebiraje njegove liste in snovala nanje duhovite odgovore.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

II.

Begunjsko grajščino je pač videl vsakdo, kdor je potoval kdaj po slikoviti Gorenjski. Morda ga ni zavedla pot do nje ali celo vanjo. Toda s ceste že vzbujajo pozornost ogromno poslopje, ki se beli v Zagati na vznožju Begunjsice, in gleda ponosno po najlepšem kosu gorenjske zemlje. Za njenim hrbtom molí stare škrbine proti nebu razvalina starinskoslavnega gradu: Beli kamen, kjer je zobal iz kamenitega korita — še danes je kažejo pri mlinarju pod gradom — Lambergarjev konj pšenico in pil rebuljo, predno je šel s svojim vitezom v dvoboj nad Pegama. Na severozapadni strani te grajščine se dviga strmi holmec sv. Petra z zanimivo dvoladijno gotsko cerkvico. Za cerkvico je na pol podrto znamenje (kapelica), pod katero je obokana votlina. Najbrže je to podzemeljski rov, s katerim je bil zvezan grad Beli kamen, da bi se lahko po tem odhodu v najhujši sili rešili obleganci na gradu. Ljudstvo tolmači to po svoje in trdoglavo trdi, da je tista jama v zvezi s samim Rimom in da so že slišali iz nje sv. Petra dan glas papeža, ko je v Rimu pridigoval.

Grajščina z vrtom je ograjena z visokim zidom. In za tem ozidjem ti ponuja narava sama od sebe in vzgojena po modri roki vrtnarjevi najslastnejši užitek. V tem vrtu ti duhté najpestrejšje cvetlice, raste sočna zelenjava, rodi plemenito sadje, razprostirajo se pisani travniki, plodovite njive; drevored divjih kostanjev te vabiči v senco, žuboreči potok z drobnimi postrvicami ti mrmrajoč vsniva dušo v omamno domišljijo; bele, vijugaste stezice te mičejo kvišku na reber, da sedeš kam na klopico in si napaseš vid nad lepo ravnino, tihimi vasmí, čarobnim Bledom, slokim Babjim zobom in velikanom Triglavom. Lep-

šega kraja bi si zares ne mogla izmisliti najživejša domišljija, in ni se zastoj izrazil s cesarsko besedo Franc Jožef I.: „To je moja najlepša kaznilnica.“

Da, ta grajščina ni več zasebna last, ampak dobro poznana ženska kaznilnica. Kljub temu pa ne zapira vrat vsakomu neizprosno, ampak drage volje pušča tujcem, da si ogledajo prelepe nasade, da se šetajo in hladé na divnem vrtu, da vsrkavajo svežega zraka, da sanjajo po klopicah in senčnicah in se vračaje domov v zaduhla mesta toliko živeje spominjajo lepe Gorenjske.

Tedaj je bila prednica usmiljenk, katere oskrbujejo kaznjenke, sestra Gabrijela, blaga duša a tudi spretna in odločna, ki je bila kos težavni nalogi in je vodila z moško razsodnostjo ves ta velikanski aparat. Rojena je bila baronica L., potomkinja znane kranjske plemenske rodbine.

Na prejšnjih svojih službah v redu svetega Vincenca je bila v Parizu, na Dunaju, hodila po Ogrskem in prepotovala skoro celo Evropo. Zato ni čuda, če je poznala priletna prednica veliko sestrá taistega zvanja, kot je bila sama, in da se ji je ta ali ona nehoté bolj omilila kakor druga. -- V begunjsko kaznilnico je pošiljala kongregacija sv. Vincenca zaradi ugodnega zraka bolehne sestre na okrevanje. In tako je prišla taistega leta sestra Evfrozina, rojena pl. Ladič, prednica reškega zavoda. S to je bila s. Gabrijela leto in dan skupaj v Parizu. Tedaj sta bili še obe mladi, čvrsti in od takrat — štiri-deset let je minulo — se nista videli ne slišali druga o drugi. In sedaj to nenadno snidenje! Prednica Evfrozina pa je bila sestrična Margitine matere. Zato je kot sorodnica prosila prednico in prijateljico Gabrijelo, če bi ji dovolila, da povabi na letovišče v kaznilnico Margito. Zdravniki so zahtevali

premembo zraka. Prehitro in previsoko je zrastle. Bali so se sušice. Kreпки planinski zrak bi ji pa za okrepčenje najboljše ugajal. Gabrijela je z veseljem dovolila. Saj imajo nekaj sob za goste pripravljenih. Ali Margita se je kar zbala tega povabila: V samostan, si je mislila — nù, potem ječa. Bog varuj, to bi bilo lepo letovišče! Ko ji je teta Evfrozina opisala krasoto in ji narisala popolno svobodo, katero bo uživala, slušala je Margita in se udala, toda proti pogoju, da gresta njen Dendi in Hasan ž njo. Njen oče, lastnik nekdanj cvetočega, a sedaj dokaj zanemarjenega velikega posestva blizu Reke in posestnik žitne trgovine na Reki, ji je dovolil tudi to in takoj odredil vse skrbno za odhod.

In ko je teta Evfrozina izvedela, da pride njena sorodnica k njej, tedaj je zahvalila Boga in prekipevala radosti ter si že zasnovala ves načrt, kako bo vplivala na Margito, da jo učvrsti z dobrimi nauki za življenje, katero je poznala Margita samo v luči smehljajoče se zarje. Ali ona Evfrozina, ki je gledala nešteto krat v oko, ki se je v solzi zapiralo svetu in umiralo prezgodaj, umiralo pogosto v zdvojenosti in obupu zaradi tega, ker je prepogumno poprej zrlo v svet in pilo čašo opojnosti do dna, ta teta je poznala živo naravo Margitino in je trepetaje molila za njeno bodočnost.

III.

V prostrani sobi na severni strani grajsčine so sedele pri kavi gospa Delnegrova, pl. Albenijeva, tetka Tera in Margita. Drugovala jim je prednica Gabrijela. Sestra Evfrozina je uprav prišla iz kopeli in morala v posteljo, zato ni prišla v njihovo družbo.

Sobna oprava je preprosta, a vendar moderna. Sicer pa je ta prostrana in visoka soba — nekak trapezoid — še prav taka kakor v nekdanjih časih. Vrata v sobo so primeroma zelo nizka, jednokrlna a silno težka, iz masivnega hrastovega lesa. Oko vanje na njih kaže značaj baročnega sloga. In prav v taistem slogu je izdelan strop. Vijugasto zavita štukatura oklepa na sredi veliko podobo Dijanino, boginje lova, ki

sedi pod drevesom, naslanja se na lok, ter ponosno in veselo zre krog sebe, kot bi počivala v sladki zavesti, da se je vrnila z lova z bogatim plenom. Ta okvir opirajo štirje dečki okroglih, zalitih udov, prepolnih lic in globokih jamic v bradi. Na čveterih oglih so manjše slike v lahnejših okvirjih; predočujejo štiri letne čase s tem, da vsaka kaže ubito divjačino, ki se pobija navadno v onem letnem času. Vsa ta sobna okrasba je jasen dokaz, da je bila tu nekdanj lovska soba, kjer so obhajali vitezi gosti in si gasili žejo po utrudljivem lovu s sladkim vinom. Pogled na ta strop človeka odmakne iz sedanje dolgočasne in filisterske dobe nazaj v divno romantiko, in zdi se mu, da doné srebrne čaše, da bučé hrupni glasovi vojaških vitezov, da čujemo žvenket in brenket lovskih nožev, da se tresejo tla pod težkimi stopinjami razgretih pivcev in lovcev, ki bijejo ob mizo in ploskajo dolgolasemu pevcu; saj tudi tega ne manjka med njimi, da jim opeva resnične in izmišljene junaške čine.

In sedaj? Utihnili so vitezov glasovi, onemeli junaški koraki, zaspal je žvenk srebrnih čaš, odbrnel žvenket ostrog in mečev. — Samostanska tihota vlada tu, in vmes žubori le potoček za gradom in listje na stari lipi si šepeta pravljice o davnih dobah. Vendar je tudi sedaj življenje tu, prav blizu tukaj, ono pridušeno življenje treh stotin nesrečnih bitij, ki so v bridki omami ali v satanski zlobi proizvedla dejanja proti naravnemu pravu, proti Bogu, proti sebi in bližnjemu. — In iz teh od sodbe zavrženih ust prihaja skozi priprto okno čez dvorišče od velike delavnice najlepših vezenin in najčistejšega pletenja mrmrajoča pesem, kot bi si ne upala na dan, ampak komaj dotakniva se ustnic se potaplja nazaj v srce, morda skesano, potrto, ali morda neupognjeno, prelestno in zlobno žensko srce . . . In donela je ta pesem tistega dne, kakor je donela vsak dan, in gospe so jo čule, a ne poslušale, govorile so in govorile in pile kavo.

„Margita, kam izletite jutri?“

„Ne vem, gospa kapitanova. Nekam gotovo. Vreme bo lepo.“

Pogledala je skozi zamreženo okno proti zelenim planinam, nad katerimi se je bočilo najčistejše azurno nebo.

„Dober bi bil kak ‚cicerone‘, da bi mi napravil načrte. Kar tako ne morem vozariti brez namena in cilja.“

„Margita, za to naprosim jaz Anteta Lacingerja. On je tu domačin, pozna vse, in vem, da vam bo drage volje vodnik. Postrežljiv in blag človek je, poznam ga od mladih nog.“

„In gospe pojdejo tudi na izlete, kaj ne?“ vprašala je Margita proseče.

„Gotovo da. Še en voz najamemo.“ —

„Najamemo? Saj so naši konji na razpolago.“

Gospa pl. Albeni je ponudila ekipažo.

„In vi pojedete tudi z nami, prečastna prednica!“

Margita se je nagnila k prednici in jo prijel za veke kakor k molitvi sklenjene roke ter ji zrla z velikimi plavimi očmi v zgubano lice.

„Parkrat že, srček moj, in ljuba sestra Evfrozina pojde tudi. Saj potrebuje zraka.“

„Ali Lacinger zna tudi voziti?“

„Seveda zna, še prav izborno.“

„Dobro, dobro“, je vzklikala Margita; „pomagal bo meni, da si preveč ne utrudim rok. Po polju bo vozil on, kadar se pa popeljemo skozi kak trg ali vas — in pa na Bledu — ne!“ Margita je tlesnila rahlo z rokama — „tedaj bodo pa ljudje gledali, kako vozi Margita.“

„E, ti prevzetnica poredna“, zapretila ji je dobrovoljno prednica.

„Da, da: kjer bo več ljudij, vózi sama! Tisti Lacinger se ne sme bahati s tujimi konji. To je bržkone kak siromak, plebejec, ne?“

Gospa pl. Albenijeva je to vprašala nekako prezirljivo, da je iz vsake besedice njene sijala plava kri, na katero je bila silno ponosna.

„To je resnica, Ante je siromašno dete; stariši so mu ubožni kmetje. Podpira ga stric in dobrotniki. Toda on je nadarjen in plemenit po duhu.“

„Včasih so res kmetiški otroci sila pridni. Naš učitelj je tudi vedno odličnjak“, omeni tetka pl. Lazzijeva, ki ni hotela priznati talenta v plebejski glavi, pač pa ji je prisojala samo trdokorno pridnost.

„I, kaj pa hoče tako revišče“, pristavi pl. Albeni. „Denarja nima, družba ga nobena ne mara, saj mora študirati. Talent se pokaže šele kasneje. Kdaj pa dospe kak tak do visoke službe? Skoro nikoli. In če kdo pride, to je samo izjema. Nasproti pa otroci odličnih družin zasedajo vedno prva mesta in kar skokoma napredujejo, dasi so bili slabi dijaki, kakor se jim navadno očita. A to ni resnica. Koliko se uče naši otroci, česar se siromaku ni treba! Naš Emilij zna jahati, plesati, govori že francoščino; šestnajst let mu je, a lahko ga uvedem v najfinejšo družbo. Tako zna gladko govoriti in se dobrikati kakor najelegantnejši kavalir. Kdaj bo znal kaj takega kmetiški otrok? Nikoli!“

„Nikoli, saj ni mogoče! Kakor se gane, diši po kmetu; prava istina, gospa plemenita!“

Tako so ji vse pritrdile, le prednica je molčala. Rada bi bila sicer ugovarjala. Ali morda je tudi njej še nekoliko ugajalo plemstvo in se te zavesti ni mogla kljub zatajevanju popolnoma otresti, ali pa ni hotela z ugovorom žaliti gostinj. Margita je pa nemo poslušala in nepremično zrla v debelo lice okroglega dečka na stropu, ki je držal v roki težko kito cvetja iz belega mavca.

Nekdo nalahko potrka na vrata. Prednica gre pogledat. Sestra Marija sporoči, da bi sestra Evfrozina rada govorila z njo in z Margito.

„Oprostite, samo za nekaj trenutkov! Evfrozina je v postelji in želi govoriti z mano in z Margito.“

Margita je planila s stola in se pritisnila k prednici ter jo skoro vlekla s seboj, s tako naglico je hitela iz sobe. Znati je bilo, da ji pogovori gospá ne prija posebej, da ji je nekam tesno v njih družbi.

Gospe so milostno oprostile odsotnost ter še za komaj zaprtimi vrati pričele živahen pogovor ter hitele in brbljale, da bi se do-

vršila in obravnavala snov, dokler se Margita in prednica ne vrmeta. Tudi njim je bilo to ugodno.

„Margita je torej zaročena?“ je pozvedovala pl. Albenijeva od tetke Tere.

„Ne vem, kako bi rekla. Sicer nismo tega še javno naznanili, a povsod je to že javna tajnost.“

„Ali ga Margita mara? Pri pismu se je tako resno držala!“

„Hm, mara? Saj veste, kaj so otroci. Ona je še vedno otročja; ne misli nič, živi v samih sanjah, kot bi bila še inšitutka. Zato moramo drugi za njo misliti. Baron Lotar Wegel je za našo hišo najugodnejša partija, torej ne kaže vprašati, ali ga mara, ali ga ne mara.“

„Pomislimo same nase“, razglabljala je s temeljito duhovitostjo ženske praktičnosti gospa Delnegrova. „Kako so nas možili in kako se dandanes sploh može! Ha, koliko sem imela častivcev nekdanj — koliko!“ In izravnala se je na stolu, da bi z bujnim, polnim telesom in z dokaj lepim licem dokazala istino in verjetnost svoje trditve. „Cel album imam še sedaj. In kako nesmrtno so me ljubili, sabljali se zame častniki, na plesih pulili se za mojo turo, no — in nobeden me ni vzel in jaz tudi ne nobenega. Pa mi ni nič žal. Naljubila sem se — in človek postane praktičen, ko se mu umiri kri, in sedaj sva oba srečna. A on meni nikdar nič ne očita, jaz pa njemu ne — in s tem sva zadovoljna.“

„Pri Margiti je drugače, — ali ne, gospa?“

Pl. Albeni je z globokim ženskim pogledom zrla v Margito čisto drugačno bitje.

„Da ji častivcev ne manjka, o tem ni govora. A ona bo mrzla, ker je vsa zavečrovana v razposajene igrače in otročje zabave.“

„Resnica. Za Margito sem porok — dobro jo poznam, — da ni še nikdar udarilo njeno srce za kakega moškega. Ne morem je umeti.“

„Tem bolj, tem lože. Treba je samo znati. Skrbite, da bo baron vedno ž njo v dotiki, varujte preblizu nje vsakega, ki bi bil duhovitejši in lepši od barona — in navadila se ga bo, da sama ne bo vedela, kdaj,

ter mu zletela v naročje kot čebelica v odprto cvetno čašo. Mladim ljudem je treba samo prilike, da se shajajo, da občujejo, včasih se morajo pustiti za hipec sami, posebno če so razigrani in dobre volje —, in vse se zamota in izmota tako krasno, da sami ne vedo, kako. Poglejte svetnico Margitino: — plemenita je, a bogata ni. Tri hčere je imela. Vse smo rekle, obsedele bodo. A ona je bila pametna. Dolg je delala na šampanjkah in finih prigrizkih, pa ta dolg se ji izborno izplačuje. Vse je oddala, in lahko oddala. Zapredli so se v te mreže šampanjca navdušeni kavalirji, nazaj niso mogli, da bi ne bilo škandalov, in hčeric so lepo pod streho.“

„Ne bala bi se, ko bi le baron ne bil tako očiten pustolov; največje rafiniranosti pripoveduje Margiti, in to ni zanjo. Za druge, ki so že kaj živele, bi bil zanimiv kavalir — a zanjo ni, in jaz bi se ga skoro bala.“

„In sedaj še ta samostan! Kaj vesta Evfrozina in Gabrijela o svetu? Nič! Sedaj jo bodeta strojili in ji navdihovali tistega mračnjškega duha, da jo čisto zbegata. Skrbite, da pride čim prej baron v njeno obližje, sicer utegne postati trmoglava.“

„Evfrozina ima nanjo velik vpliv. Če spozna Lotarja in če bi še izvedela za njegove kavalirske skoke“ — tetka se je pri tem lokavo nasmejala in pomežiknila — „tedaj bi vse sile napela, da bi zabranila to zvezo, ki je za našo hišo jedino pametna in koristna. Treba gledati naprej, da pojdemo kvišku, ne rakovo pot.“

„To je zopet vaša naloga. Pišite baronu, naj bo oprezen pri teti, naj govori pobožno, makari če mora brati življenje svetnikov, da se ne zameri teti Evfrozini. Pameten je dovolj, da bo vedel, za kaj mu gre!“

„Dobro, to storim! Izvrstna misel! Saj take samostanke je še lahko ukaniti. Kaj vedo o življenju!“

„Ne vem, kako se more človek tako zariti in zakopati celo življenje. To je groza!“

Vrata so se odprla, in prednica se je vrnila z Margito.

„Oprostite, Margita naj vam postreže in vas pozabava, dam ji popolno oblast: jaz

pa moram takoj nazaj. Neka kaznjenka je na smrtni postelji; hočem biti sama pri njej.“

„Prosim, prosim!“ so hitele vse hkrati. „Saj takoj odrinemo. Ah, prečastna gospa prednica, koliko človekoljublje! Baronica bodete pri postelji umirajočega izvržka človeštva! Kako vzvišen poklic, kolike zasluge pri Bogu!“

Vse so dvigale oči proti plafonu in nabirale lice v pobožne gube ter se z občudovanjem poslavljalje od Gabrijele.

Debeli dečko na stropu je pa škilil na ta prizor, usta so mu stala na smeh, in da je imel življenje, zasmejal bi se bil gotovo na ves glas: Che commedia! (Dalje.)

Najstarejša.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

III.

Med kopo voščilnih listov, dopisnic, razglednic in posetnic, ki so Toplaču in vsem njegovim sporočale z raznih krajev mnogobrojne pozdrave in voščila, cenike, reklame in zastale račune prošlega leta, je bila tudi lična razglednica z naslovom gospice Anke Toplačeve v Logu, na zadnji strani pa besede: „V treh dneh pridem. Rafko.“

O prvem pogledu te nedolžne razglednice je hotelo Anki srce skočiti iz prsij, in vsa okolica je zaplesala „kolo“. Takoj je ostavila dolgočasno prebiranje voščil in šla po vsakdanjih, navadnih opravilih, a vse je opravljala tako nemirno, kot da bo sedaj, sedaj zletela brez potrebnih perutij v višave neskalsene sreče. Srce je hotelo kar brez nje sfrčati tje gori, pa mu je branil tesni korzet; zato je razbijalo znotraj kakor v bljuvajočem vulkanu . . . Uboga Anka!

„Kaj bo, kaj bo, moj Milček, ko nimam še vse svatbene oprave; nimam obleke, ne nakita. Veš, on bo hotel brž — takoj, seveda, takoj.“

„Sitno bo res; pa saj si vedela!“

„A, ha, vedela! Ti ne veš, kaj so ti moški.“

„To vem, da jim le težko človek verjame: mojemu Henriku jaz samo pičlo polovico tega, kar najslovesneje obeča.“

„Oh, jaz pa še — —.“ Umolknila je, ker jo je žalil spomin, da je ona verjela tudi

dobršno polovico onega, česar ji ni povedal. A sedaj?

Ne bi mnogo zgrešil, kdor bi tajil, da je bila Toplačeva hiša te tri dni razdeljena v dva nesovražna in vendar nasprotna si tabora, zakaj spoštovana družina jih je prebila pol v smehu in zbadljivosti, pol v milovanju in resnih skrbih. Vsi koti, peči, okna, stoli, klopi, naslonjači in sploh prostori, koder se je ustavljala Anka, so odmevali milo-resno, nestrpno čakajoči, neodločni: „Oh!“

Zadnji dan je imela hišna šivilja opravila čez glavo samo ž njo in njeno obleko, katero je merila in v kateri se je sukala pred zrcalom neštevilnokrat in mnogo neokretneje kakor deklica, ki se šele namerja učiti krojne mode.

Kaj so govorili o njej v štacuni, tega ni zvedela nikoli, zakaj tudi oče Toplač, sicer resna osebnost nad vse mere, se je nekoliko kratki molčé namuznil, ne sluteč niti desetine vsega, kar se je na ta račun godilo v hiši.

Mama je tudi pomagala v kuhinji. — „Čudno, da ga ne more pozabiti kakor je druge. Lep človek, to je res, a to še ni zadosti za dobrega zakonca.“

Prišel je slednjič oni željno zaželeni dan, in Rafko Kos je prišel; a Anka ga ni čakala na kolodvoru, kar so že dva dni prorokovali nepozvani zvedenci.

„Dokler me ni snubil, se ne spodobi; potem pa, o potem . . .“ in ostala je doma,

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

IV.

Solnce je preplulo skoro četrtnko poti, katera mu je bila določena meseca velikega srpana. Prejšnja noč je bila jasna, skoro hladna. Kot pajčolan tenka megla je ležala zjutraj po polju, a je izginila že ob prvih žarkih ranega jutra. In ko se je raztopila megla, ko je bila odstranjena ta tenka zavesa, zablestelo je po travi, po cvetju in po drevju, po pšeničnem klasju, po temnozelениh listih turščice na mirijade rosnih bisserov, ki so drhteli in trepetali in se žarili v odsvitu solnčnih pramenov, drseli po listih, kapali v travo, objemali in topili se tam z drugimi kapljicami, in kot spojeni in stopljeni v vroči ljubezni drseli vedno niže in niže, dokler jih ni použila združene v opojni omami črna zemlja. — Bilo je prekrasno jutro.

In v to krasno jutro se je zagledala na onem vzvišenem robu grajskega vrta, kjer je pod starim hrastom mizica in stolec, od koder se tako lepo vidi po pisani ravnini, Margita Ladičeva. Rahla sapica je dihala od vzhoda, tako rahla in tiha, da je komaj gibala mehke lase na Margitini glavi, tako lahka, da ni šumelo listje na hrastu, ampak je samo posamezen listič vztrepetaval, nalahko, neslišno, kakor bi se bal dramiti sanjajočo deklico v senci starega hrasta. Metulji so pa jadrali in pluli s pisanimi krili nad cvetjem, posedali na listih, gibali počasi s krili, da so se izpreminjala in odsevala v božjem solncu, potem pa zopet odfrleli po mehkiem vzduhu mirno, posamezno, ali pa so zaplesali po dva in dva v strastnem vrtincu dvigajoč se in padajoč nad zeleno grivo. Vmes so šumele čebelice, poletavale zamišljene v delo od cveta do cveta in se niso menile za ljubezensko rajanje

metuljev, ne za sanjajočo Margito, ne za tralaličanje tičev — za nič; njih slast, njih naloga je bila: delo, vztrajno delo. Doli na grajski njivi se je pa pripogibalo desetero ženjič, seklo s srpi rumeno klasje in je vezalo v težke snope.

Pred Margito je ležal na mizi bel papir, na njem se je svetil majhen, srebrn tintnik in belo slonokoščeno držalo. Ona se pa ni menila za pismo, zrla je zamaknjena v to rajsko naravo nepremično, podpirajoč zamišljeno glavico s tanko, belo roko, katero je obdajalo široko, skoro prosojno rokavce. Tako je bila zatopljena, da ni začutila pikapolonice, ki je priletela na njeno roko in plezala po njej kvišku na konec prsta, zaplesala na njem, razpela brenčaje krila in zopet odletela. Tedaj se je pa zadela kostanjevih las in jo rahlo zaščegetala, da se je Margita stresnila in otresla z roko — a pikapolonica je že izginila nad travnikom v solnčnih žarkih. V stolpu je bila ura poldesetih.

„Ah, pol ure že sedim, in še črke nisem napisala!“ vzdihnila je Margita, odprla mehanično tintnik, razgrnila belo polo, prijela za držalo, pomočila ostro konico peresa v črnilo in zrla na to belo polje, katero bi morala obdelati, posejati z duhtečim cvetjem ljubavnega pisma.

Pero je bilo namočeno, roka pripravljena, pripravljen papir — vse —: treba je bilo le še hoteti, in pero bi drselo po belem listu. Napisala je, da bi vsaj jedenkrat začela, naslov. Potem je zopet čakala, pomočila v drugič v tintnik, a ni se ji dalo pisati. Bela pola je bila kakor megla v njeni glavi, katera je zavila in zakrila vsako jasno misel, katera je bila mrzla, brezčutna, prava zimska megla, ki je ovijala njeno srce, da ni nič čutilo, da se ni ganilo, ne tlelo, ne

gorelo, ampak po svoje mirno tolklo, kakor brezčutno nihalo navite ure. Pisati bi morala Lotarju, odgovoriti na včerajšnje pismo, in pisati mora, tako je rekla tetka, ljubeznivo, srčkano, iskreno; izraziti veselje, da pride, da ga komaj pričakuje, da se bodo krasno zabavali — da ... Vedela je, da ji je teta še več narekovala, da ni bilo teh „da“-stavkov ne konca ne kraja. A ona se ni zanimala zanje, brez jeke so šli mimo njenih ušes, srca se niti dotaknili niso. Zapomnila si jih je, kot si zapomni dijak migljaje in navodila profesorjeva, kadar mu dá domačo nalogo s tako težkim in filozofskim naslovom, da ga dijaški um nikakor ne dojme, in zato napiše pusto in mrzlo nalogo, kot bi pisal slepec o bojah nebeške mavre. In tako bo morala pisati Margita, pisati baronu Lotarju, ko je vesela, da je sama, prosta kot srna v lozi, ko se ne suče krog nje s tistimi nosljajočimi frazami, katere se je naučil pri častnikih, ter ji ne deklamira večnih komplimentov o njeni rasti, o njenih resničnih in neresničnih vrlinah. Temu torej mora pisati, temu naravnost lagati, da ji ni prestat brez njega, da se dolgočasi, ko ji vendar že davno ni bilo tako ugodno pri srcu kot v tem grajskem miru sredi te divne narave. In ona mora, mora — tako hoče tetka, tako želé stariši, mora mu pisati, mora ga čislati, saj ji je usojen za celo življenje. Tako delajo menda tudi druge, to je pač tista trnjeva pot, ki pelje pod sladki jarem zakona. Margita tega ni mogla umeti. Zakaj bi se morala možiti, zakaj vzeti prav Lotarja, ko ga vendar ne ljubi, ko ne čuti čisto nič potrebe in hrepenenja po njem? Saj je vendar-le brala toliko romanov, novelic — in oh, kako so tam junakinje ljubile, kako koprnele po zaročencu —: a ona ne čuti nič, čisto nič. Zdi se ji cela stvar prav taka kot kupčijska pogodba, katero sklepa mrzlo in razsodno njen oče. Razumela ni sama sebe in skoro ni mogla verovati pisateljem, da bi bile istinito na svetu ženske, ki bi se tako ogrevale za moškega, tako vzdihovale, tako jokale, omedlevale samega koprnenja. Ona je ljubila prostost, ljubila svoja konjiča, s ka-

terima je vihrala po cestah, ljubila izlete, kjer je plezala skozi grmovje, da se je vrnila domov trudna in spehana in potem legla in se sladko spočila brez sanj, brez vzdihov in nepokojnih nočij.

In prav to razigrano veselje je bilo jasni dokaz, da je njeno srce pogrešalo nečesa, da je hrepenelo po nečem, in prav zato v tem živem vrtincu, v tem beganju iskalo tistega, česar še poznalo ni. Slednjič je napisala nekaj mrzlih, brezčutnih vrstic, opisala lepo prirodo, dostavila par tehtnih stavkov, podpisala se krepko, zvila pismo in zalepila zavitek. In ko je kakor jezna udarila po znamki, katero je prilepila, počila je v hrastovem gozdiču za njo puška. Margita se je ozrla, obdržavši še vedno stisnjeno pest na znamki. Iz srede hrastov se je kadil sivkasti dim, kateri se je hitro poizgubljal v vetru. Lovca pa ni zapazila, pregosto je bilo drevje. Radovedna je bila, kdo strelja, in skoro bi bila šla pogledat, da se ni sramovala in bala nepoznanega lovca. Toda dolgo ji ni bilo treba ugibati, kdo da je streljal. Iz gozda je stopil Ante Lacinger. V levici je držal mrtvo šojo. Margite ni videl, zato je šel žvižgajoč narodno pesem po stezi proti hrastu, pod katerim je sedela Margita. Le par korakov od hrasta jo je zapazil za drevesnim deblom. Obmolknil je, prijel šojo z desnico, da bi mogel gospico dostojno pozdraviti.

„Klanjam se, milostna gospica!“

„Dober dan, gospod doktor! Vi ste streljali? In zadeli, kakor vidim. Dober strelec!“

„To pač ni umetnost, da se zaleze taka tica in ubije!“

„Ali hodite radi na lov?“

„Ne morem trditi, da sem strasten lovec, gospica; ali v počitnicah denem rad puško na rame, da se nekako silim in več hodim po gozdu; sicer bi mi bilo dolgčas in bi bržkone obsedel doma pri knjigah, kar bi ne bilo koristno zame.“

„Čakajte, sedaj vam pa ne bo dolgčas. Prednica Gabrijela mi je obljubila, da boste hodili z nami na izlete, ker ste rojak in poznate vse zanimivosti. Ali boste res tako prijazni, gospod doktor?“

„Gospica, na službo, kadar vam milo in drago. Zame bo le čast in ljubo veselje, če vas bom smel spremljevati.“

„Hvala, gospod doktor, da ste tako prijazni. Midva se bova vozila skupaj; Dendi in Hasan sta preiskra, zato se mi utrudijo roke, če ju dolgo vodim; vi mi boste pomagali, kaj ne?“

Margita je uprla velike oči v Anteta, nagnila vprašajoče glavico po strani in bila tako najivno prijazna, da bi ji Lacinger ne bil odrekel — ne bil mogel odreči, če bi ga prosila, da gre v ogenj zanjo. In on ji je vrnil pogled, izrazil veliko veselje nad to ponudbo, in ker je zapazil, da ima Margita na mizi pero in tintnik, poklonil se ji prijazno ter odšel.

„Torej, gospod doktor, do večera, ko pridejo gospe, napravite načrt za izlet; potem se bomo posvetovali!“ Margita je naročala to Lacingerju, ko je že odhajal, in se je tedaj še jedenkrat obrnil, še jedenkrat se poslovil in obljubil vse natančno izpolniti.

Mladi pravnik je odhajal lahkinih, nepretiranih naravnih korakov. Bil je mladenič srednje velikosti, lepo somerno zrastle, nekoliko bledega, a ne bolehnega obraza, ki je bil sicer suh, a ne prestrog, resen, pa vendar oblit z nekim odsvitom mehkega srca, kot se vidi na licih blagih a kremenitih značajev, ki so neizprosni in trdi sami zase in kadar jim gre za njihovo prepričanje, sicer pa do bližnjega nikdar kruti, tiranski, ampak vedno mili in rahločutni.

Margita je stala ob hrastu in zrla za njim, kot bi presojala vsak korak, vsak gibljaj. In ko je izginil v drevored, priznala si je kar odkritosrčno, da ji ugaja ta Ante in da sodba gospe pl. Albenijeve ni prava, da ni bilo na njem prav nič robatega, nasprotno, vse je v lepem soglasju, vse naravno, vse prikupljivo. — Čudno — prvi kratki sestanek — in Margita se je veselila bolj iz leta kakor Lotarjevega prihoda.

V.

Uuu — u — u — u! Votlo je brlitzgal parnik pred Opatijo in klical izletnike, da se

vrnejo na krov in se odpeljejo zopet proti Reki.

Iz opatijskih parkov se je usula pisana množica reške gospode in govoreč laški, madjarski in hrvaški, šetajoč se bližala obrežju. Videti je bilo v tej živi reki gruče in skupine najrazličnejših obrazov, najraznovrstnejših toalet, dragocenih in preprostih, domačih in tujih, okusnih in neokusnih. Tu in tam se je zablistala v solncu svetla sablja, drugod je zopet gledal črnordeči fez širokohlavnega Dalmatinca nad vso množico, ker je ponosno čepel na glavi orjaka velikan-skih brk, širokih pleč in mogočne rasti. Tam je zopet kričala golomeča in goloroka, od solca osmojena deca italijanske krvi, skakala in se lovila, in s svojo porednostjo nagajala ubogi guvernantu.

Iz parka je pa vonjalo najbujnejše cvetje iztočne zemlje, in širokolistne rastline so razprostirale mesnate široke liste in dihale ugodni duh sočnega zelenja; vzpenjale so se vitke palme, goste pinije, platane nad nizkimi lantanami, ketmijami, bodečimi kakti in cve-točimi jukami. Morje je pa plulo in plju-skalo tresoč se v majhnih valovih, ki so zapored šumeli ob skalovito obrežje, razpe-nili se ob njem in se potapljali nazaj v brez-mejno vodno ravan.

Izletniki so se ukrcavali. Na bregu je stal postaren gospod redke, sive, kratko pristrižene brade, in njegova, dokaj visoka, preveč rejena soproga, ki se je živahno pogovarjala z mladim kavalirjem. Ta je bil bolj zagorele polti, nosil je dolge, rjave za-lisce, ki so bili sredi lica v ravni črti pre-striženi in so se spajali z redkimi a dolgimi in nič zavihanimi brki pod nosom. V roki je vrtel kratek bič s srebrno konjsko glavo na koncu; hlače je nosil dvobarvene-jahalne iz črnega sukna in jelenove irhovine, in na visokih škornih so se mu svetlile ostroge z majhnimi kolesci.

„Milostna, konec tedna odpotujem za go-spico Margito“, nosljal je dobrikajoč se baron Lotar gospe Ladičevi.

„A, gotovo, gospod baron! Ah, veste, da se dolgočasi na kmetih?“

„Gotovo, milostna! S srcem sem itak vedno pri tej dražestni cvetki.“

„Torej poslovite se čimpreje s častniki in pojdite za njo!“

„Moramo iti, zadnji smo! Z Bogom, gospod baron!“ Ladič je podal baronu roko in silil na ladijo. Baron Wegel se je poklonil gospe neizmerno globoko, pogledal ji s tistimi nejasnimi, s sumljivimi kolobarji obrobjenimi očmi, ki so strogo zanikavale baronovo solidno življenje, gospo v lice, počakal na bregu, dokler ni parnik odplul, in še za parnikom dvakrat salutiral, potem se zasukal na pesku in odšel skozi park ter si tam prižgal fino egiptovsko cigareto.

„Barona moramo spraviti za Margito“, pričela je gospa Ladičeva možu, ki je slonel ob ograji na krovu in malomarno zrl v šumeče valove, katere je rezala ladija.

„S častniki preveč zapravlja in dela nove dolgove.“

„Saj jih ima že itak dovolj. Meni se zdi vse to že prenemno!“

„Kaj? Kako govoriš? Bodi no pameten! Ti nimaš nobenega preudarka, zato gre tako pri nas. Saj veš, kaj je s kupčijo — in kaj je z našim posestvom! In tebe nič ne skrbi bodočnost, čisto nič. Tje v en dan bi živel, da imamo le za danes, za jutri se bo že kako naredilo.“

„Tako na koncu vendar nismo“, odgovarjal je gospodarski ženi nekoliko užaljeni mož.

„Na koncu, na koncu! Seveda ne pojdemo beračit. Ali otroke imamo in tem je treba uglasiti pot, da pojdejo kvišku, da ne bodo obtičali po nizkih službicah ali morda celo v tvojem bureauu. Pomisli na sorodnike baronove: Nadsvetnik Kapl, svetnik N., predsednik — grof — ha, to je sorodstvo, ki ima vpliv! Adolf je sedaj pravnik; kaka karijera zanj v politični službi, če imamo zase baronove sorodnike! In Henrik, no, ta je sedmošolec — imam že tudi načrt, a ti ga ne izdam; pri tebi se mora vse narediti brez tebe; in ko je dovršeno, pa gledaš in se čudiš: Naa — saj je to res izborna! Če bi ti pa naprej razodela, dobil in stavil bi

vse zapreke in vzroke za contra. Torej sedaj nama gre za to, da se baron oklene Margite — potem je naša hiša na gladki cesti do časti in slave!“

Mož je poslušal soprogo in gledal še vedno v valove, gledal kot mož brez lastne volje, brez duhovitega preudarka, ki se kloni ženski pameti — morda ker ni zmožen, morda zato, ker uvidi, da so v lokavosti, ukanah in v praktičnih spletkah ženske redno spretnejše kakor moški. Gledal je torej v zeleno morje in poslušal šumenje valov ter pokorno molčal.

Baron Wegel se je vrnil skozi park, kjer so ga pred krasno vilo, najlepšim opatijskim hotelom, na prelepi terasi, ki je bila obsenčena z gostim listjem divje trte, čakali prijatelji: štirje častniki in dva civilna gospoda, plemiča.

„Ugodna perspektiva, Lotar?“ pozdravil je došlega barona ulanski nadporočnik ter si vihal z dišečo pomado natrte brke.

„Ugodna, kamerade! Palas Minerva mi je mila. Stari se drži nekoliko mrklo, a zmaga je gotova.“

„Častitam!“

„A, človek mora tudi prave vojne štrapece prenašati, da si ustanovi ugodno zakonsko posadko. Sedaj, ko se imamo tu tako infernalno dobro, moram proč — moram za njo — ne pomaga nič. In kam pojdem, ugani, uganite, prijatelji!“ Baron je potegnil iz brusene steklenke dolg požirek refoška.

„To pač ni težko uganiti. Na letovišče — in tam se boš zabaval na troške njenega očeta, da ti bo vrag nevoščljiv!“

„Proketo nevoščljiv, seveda! Pomislite: ona je deloma v samostanu, deloma v kaznilnici: Jedna družba nune, druga — kaznjenke. To bo zabava!“

„Originalno, Lotar“, udarili so vsi hkrati v smeh. „Tam doživiš izvirnih pikantnostij; za štirinajst dnij prineseš gradiva s seboj za kazinske večere.“

„Dolgočasno bo to gradivo! Z Margito stanuje njena sorodnica, teta Evfrozina, usmiljenka. Ta jo vodi in ima silen vpliv nanjo.

Zato mi je pisala tetka Tera, da naj si izposodim pobožno masko, sicer mi ta teta vse podere.“

„Kolosalno, Lotar! Vedno bolj zanimivo! Teden dni bi si dal arest, ko bi te mogel videti, kako boš igral to zate tako važno ulogo. Na zdravje, gospod nunski frater!“

Slavni vitezi so trkali in pili, zbijali kosmate dovtipe na račun ubogih usmiljenk in poštenih ter nepokvarjenih ljudij sploh. Lotar pa je nosljal, zvijsal in sukal oči ter jim med grohotom in ploskom kazal, kako se bo hlinil, da bo pobožno dušo tetino kar očaral in omamil. Pili so dolgo, da so bili vsi preveč razvneti. Solnce je že zatonilo za Učko goro, družba si je naročila konje, da odjaše proti Reki.

Lotar je imel visokega vranca z belo liso na čelu.

„Veš kaj, Lotar“, nagajal mu je ulanski poročnik, „ker si tako nadepoln ženin, privoščil bi si lahko boljšega konja. Ta ni več za te!“

„Kaj, boljšega konja? Kdo ima boljšega na Reki? kdo? Stavimo, kdo kaj stavi?“

Lotarju se je poznalo vino, in navihani poročnik je dobro poznal njegove slabosti. Zato ga je nalašč podražil, da bi ga pripravil do kake stave, katero bi Lotar, kot navadno, gotovo izgubil.

„Jaz stavim!“

„Nič! Stavimo vsi skupaj — in gospod baron je sam zoper nas! Tedaj, kako stavo?“

„Stavim, da ta konj preskoči to-le mizo, na kateri naj bo petdeset šampanjk. In če le jedno prevrne, plačam vse; ako ne, plačate jih vi!“

Stava je bila drzna. Poznali so Lotarja, poznali konja. Lotar je bil dober jezdec, in če bi konja pritiral do skrajnjega napora, lahko bi se to posrečilo. Toda ganiti se niso smeli, morali so udariti na stavo.

Markerji so morali takoj odnesti mizo na ugoden prostor izven parka, potem so nanosili na mizo šampanjk. Radovednega ljudstva se je zbralo hitro ogromno število. Vsa cesta je bila zastavljena z zvedavimi obrazi. Tik ob mizi je stala komisija, ki bi

imela natančno paziti na konjska kopita, ali so se zadela steklenic, ali ne. Lotar je že sedel na vrancu, kateri je bil in hrzal ter se vzpenjal kvišku, nemiren in igrav. Baron ga je stiskal in dražil, da bi ga še bolj razvnel.

Ko je bilo vse urejeno, odjahal je Lotar skozi dolgi špalir gledavcev v kratkem diru in se oddaljil toliko po cesti, da ga skoro niso videli. Mučen trenutek čakanja je nastopil. Množica ni glasno govorila. Le tiho so šepetali med seboj, nekateri veseli take igre, drugi zabavljajoč na predrznost in zapravljenost baronovo. Marsikdo med gledavci, ki je dobro poznal barona, a poznal tudi Margito in že slutil za nakane, ki so se snovale za zvezo, je pomilovalno kimal z glavo: Uboga Margita!

„Toka-tok, toka-tok“ se je zaslišalo po cesti. Gledavci so odstopili za par korakov od ceste. Baron je drvil na vrancu proti tej umetni barijeri v najgorjem kalopu. Vranec je brzel v silnih skokih, dolgih in naglih, pa tako lahkih, da se je zdelo, kot bi bila zemlja prožna in bi ga vselej, kadar se je dotakne, vrgla z elastično silo v zrak. Glava je bila stegnjena naprej, nozdrvi so prhale, od brzde je letela pena po zraku. Baron je pa sedel v sedlu kot bi bil prirastel. Izborna je jahal. Roka je popustila povodce in dala vso divjo prostost konju.

Še dva skoka, in vranec bo moral čez mizo. Gledavcem sta zastajali kri in sapa — oči so se jim napenjale, usta so čakanja kar zevala, pri srcu pa jih je grabila neka tesnoba kakor strah.

Zadnji toka-tok! Vranec je prhnil čez mizo v tako silnem skoku, da sta splavali prvi nogi visoko nad zlatimi vratovi šampanjk. Toda miza je bila široka, dvig vrancev je bil za nekoliko predaleč od mize, in zadnji nogi sta zadeli v vrsto steklenic, ki so se prevrnile, razbile in šumeč in kipeč sičale iz sebe dragoceno pijačo. Ali kljub temu je ljudstvo ploskalo baronu burno, divje, kričalo, pozdravljalo ga, ko je jahal počasi na znojnem konju nazaj skozi vrsto, metalo nanj cvetje, pahljalo mu z robci ter ga ob-

sipalo kot junaka prve vrste z vsemi mo-gočimi slava-klici.

Baron se je pa klanjal tej množici in ponosno kot Cezar v triumfu izprevajal konja.

Vedel je, da je stavo zaigral, a kaj bo ta bagatela, petdeset šampanjk — katero pokrije Margitina dota, v primeri s slavo, katero si je pridobil in o kateri bo govo-rila jutri cela Reka! (Dalje.)

Najstarejša.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Konec.)

IV.

Jednakomerno dolgočasno suvaje je pihal vlak z Anko in Milko preko slovenske zemlje pobeljenih poljan proti vzhodu. Dolčas sta prav tako čutili deklici, vozeči se v drugem razredu, kjer se vozijo boljši stanovi, kakor ga čuti v umazanem kupeju tretjega razreda samujoči proletarec na lesenih klopeh, ki srepo zre predse ali pa ravnodušno pre-zira sopotnike ter prešteva groše, ostale mu pri plačevanju voznega listka ... Tudi su-vanje železniških vozov čutijo sopotniki vseh razredov v bratovski vzajemnosti med seboj.

Toplačeva Milka, skrbno in toplo oprav-ljena, bi bila rada zvedela, ali trese in suje tudi v prvem razredu, ki je večinoma prazen.

„Seveda, čim več se jih vozi, tem več trese“ se neumestno pošali nagajiv veliko-šolec.

Vsled te neslane šale se Milka užaljena ozre v sestro, ki je zadnji čas zamišljeno strmela skozi okno v daljavo.

„Ko bi se bilo treba peljati še pol ure, pa izstopim, tako mi je dosadno. Pa tebi, Anka?“

„Jaz bi se pa še najrajša peljala kar naprej, naprej, sama ne vem, doklej. Pri sestri bo tudi tebi dolgočasno, boš videla. Tisti otroški krik, ropotanje in šepetanje, jok in smeh, pa zopet vpitje in vedni nemir ni za vsake živce. Ti nisi slišala, pa ne veš. Človeku se mora glava zmešati, ko začneta najprej dvojčka, potem mlajši bratec za njima ubirati stopinje po sobi, a priteza jim še

sestrica v maminem naročju. Te zabave se naveličaš še prej, nego sem se je jaz.“

„Pokaj si tako silila sem-le?“

„E, pokaj? — Boš že videla.“

„Anka, ti si čudna, ne zameri! Jaz te ne umem, a drugi tudi ne. O, da bi bilo skoro konec vožnje. Sedaj še to! kaj z otroki — se že pobotam.“

Anka ni rekla ničesar.

Še nekaj sunkov, brlizgov, sopljenja stro-jevega, počasne vožnje, in kolodvor se je zasvetil in zvonček zapel: cin, cin, cin, uha-jajoči sopar je šumel, vršal, resk! fi - fi - fiii! in vlak je obstal.

„Tukaj, Anka!“

„Da, tukaj. Glej jo no, Betko! Tam le naju čaka, dasi je že pozno. Zares skrbna sestra! — Stopi, stopi, Milček, pa jo pozdravi!“

„Ali ti ne pojdeš?“

„O, pojdem, kaj pa, no!“

Zopet šumenje, vršenje kakor na semnju. Sprevodnikov glas, ki je kličal ime postaje v obeh deželnih jezikih, je kar zamrl v morju drugih glasov. Še precej potovalcev je hi-telo s prtljago na kolodvorski peron, kjer so si pomagali s komolci skozi izhod, drugi, poznavajoči te neizogibne brezobzirnosti, so se pogovarjali poleg vlaka ali pa pozdrav-ljali znance. Tudi Milka in Anka sta polju-bili sestro na obe lici, vprašali druga za drugo z običajnim: kako je kaj? ter se pola-goma zgnetli skozi vežo.

Ni se jim takoj posrečilo stlačiti se v dokaj obširnih plaščkih skozi neupogljive

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

VI.

„Pojdiva nad slap!“

„Ali se upate, gospica?“

„Upam? Ha, ha!“

Margita je že zbežala po peščeni, mokri stezi pod nagnjeno veliko skalo, čez katero bobni v belem curku Peričnik. V tankih nitkah je voda curela skozi skalo, in te vodene nitke so se na dnu razredčile in kakor tanek niz prosojnih steklenih jagodic dolble v vlažnem pesku majhne jamice. Iz kotla, kamor je gromel slap, se je pa dvigala bela, penasta megla in legala na opolzle kamene, na zelene gabre in jelše ter močila njih listje z večnim dežjem. A Margita se ni menila za ta vodeni prah, ne za vodene nitke pod skalo. Hitela je za slapom urno in gibko ter ni hotela počakati Anteta Lacingerja, kateri ji je ponujal roko v oporo in solnčnik za streho. Prišla sta na nasprotni breg pod pršečim slapom in tam otresala roso in debele kaplje z obleke.

Margita se je naslonila na smrekovo ograjo in dolgo nemo zrla v to vodno šumenje. Val za valom je padal razpenjen in čist kot kristal na mogočne skale, razbijal se tam na milijone solnčnih studenih praškov, ki so se dvigali in padali, premetavali se in vreli, plesali v zelenem tolmunu in boreč se in zvijajoč hiteli čez kamene po strmini navzdol. In iz te kotanje je bobnelo in šumelo, da se ni razumela beseda, in grom slapa je odmeval po ozki gorski dolini.

Margita je slonela in slonela, Lacinger je pa stal ob njej in ni si je upal dramiti. Objemal je ta šum vso njeno dušo, objemal njeno celo srce, da se je zatopila in pogreznila v te valove, da se je kopala njena domišljija v teh belih vrtincih, iz katerih se ji je zdelo, da se dvigajo prozorna telesa vodnih

deklic, pogorskih vil, ki gledajo tako vabljivo in mamljivo, razpenjajo bele roke in iščejo, koga bi pritisnile k sebi, da bi se raztopil v neizmerni dražesti — a zopet odletajo in se izgublajo v zrak in nove, čarobnejše vstajajo iz zelenega tolmunu. To šumenje in kipenje, ta nepretrgani živi vodeni tok je zamamil njene oči, v sencih jo je nekaj mehko gladilo in božalo, skale so pričele divji ples, drevesa so se sukala in kot Erinije besnela z dolgimi vejastimi kitami —. Margiti se je zdelo, da mora z njimi, da mora v ta ples; krčevito se je oprijela ograje in bolestno vzdiknila, da je Lacinger, ki je bolj opazoval njo kot dobro poznani slap, priskočil in komaj še ujel solnčnik, ki ji je zdrknil iz roke, vzdramil jo in skrbno vprašal:

„Kaj je, gospodična?“

Margita se je stresnila, obrnila od slapa proč, zatisnila za trenutek oči, potem pogledala Lacingerja, pogledala ga z globokimi očmi, pomolčala, nato pa rekla:

„Sedaj umem, kaj se pravi:

Halb zog sie ihn, halb sank er hin — —.“

Mehanično je nato prišla za ročnik solnčnika, katerega ji je ponujal Ante, in zopet molčala. Na obrazu se ji je brala globoka melanholija.

V duhu je še zrla to vrtenje slapovo, ki ji je bilo živa podoba življenja. A dalje in globlje ni hotela razmišljati. Ozrla se je, kakor bi se hotela otresti teh mučnih mislij, na nasprotni breg in vprašala Anteta:

„Ali še ni onih za nama?“

„Ni jih še videti, gospica.“

„Torej pojdiva nad slap!“

In šla sta po strmi stezici, ki je vedla preko skalne brežine kvišku strmo in nevarno. Lacinger je šel naprej in vodil Margito za roko; on je bil vaje takih kozjih

potov, ker je bil dober hribolazec. Dospela sta srečno na vrh, na ono ravnico, kjer stoji tik ob prepadu majhna smrečica, od koder se vidi po celem curku do tolmuna in še dalje po dolini, kjer šumi mrzla Bistrica.

Prav tedaj so se prikazali drugi izletniki, ki so bili dosti zaostali za Margito in Lacingerjem: gospa pl. Albeni, tetka Tera, kapi-tank, prednica Gabrijela in dva sinka gospe Albenijeve. Ko jih Margita zagleda, prične tleskati in huškati, da je opozorila gospe na svoje vzvišeno stališče. Toda gospe ji niso ploskale, ampak so se tresle groznega strahu in bojazni. Tetka Tera je tarnala in se jezila na Lacingerja, da zapeljuje Margito na tako nevarne kraje. Tolažila jih je prednica Gabrijela, češ da je Ante zanesljiv vodnik, in se ni treba bati ničesar. Migale in vabile so jo k sebi. Margita je spoznala njih nervozno bojazen in to ji je — nagajivki — jako prijalo. Vsa hipna melanholija je izginila, in bila je zopet vesela in razposajena. Lučala je kamenje v vodo, klicala odmev, pela, tleskala in nazadnje se vsedla na zeleno trato.

„Gospica, kličejo naju, pojdiva!“

„Ah, jaz ne morem od todi, dvignite me!“

Lacinger ji je podal roko, kot bi verjel njeni hlimbi. Ali predno se je dotaknil njenih prstov, skočila je že kvišku in se mu porredno smejala.

„Torej pojdiva!“ je dejala. „Pojdite naprej, da me ulovite, če padem.“

Lacinger je slušal in šel stopinjo za stopinjo pred Margito ter pazil vsak trenutek nanjo, da bi ji mehki čeveljci ne izpodrsnili na strmi stezi. Srečno sta prišla čez skalo do mehkega, razsipnega sviža.

„Od todi zletiva! Letite naprej — jaz za vami!“

„Pazite“, je še dejal Ante, in zašumel je pesek ter se pokadil izpod nog. V trenutku je bil na oni ograjeni ravnici. Margita je še stala v bregu. Potem je pa zavihtela solnčnik in sfrčala kot mehkokrili metuljec po pesku. Ante je pa razprostrl v dnu brežine svoje roke, kot bi jo hotel ujeti. In res. Margita je pribežala naravnost proti njemu z veliko

naglostjo; a on se ji je umaknil na stran ter jo ujel za roko, da sta se kakor na plesu parkrat zavrtela v kolobarju.

„Hvala lepa!“ — — —

Izpustila je njegovo roko in odšla sta čez brv h koči, kjer je bila ostala družba.

„Margita! vratolomnica, kaj misliš? In vi, gospod doktor, vi ste predrzni, da vabite Margito v tako opasnost! Nič več te ne izpustim iz vida. Ah, mama bi bila omedlela, da te je videla na oni skali!“

„Tetka, ne bodi huda! Saj ni nič nevarno! Ti se vsega bojiš! Saj nisem otrok, saj pazim — — —“

Margita se je dobrotljivo in ljubko laskala tetki in jo hitro zopet spravila v dobro voljo.

Sedli so v lopici krog mize, in vratar Marko, katerega so vzeli s seboj za nosača, je razložil po mizi iz težke košare izbornih jestvin in nekaj butelj. Potem se je pokorno oddaljil, obstal za neko smreko in potrpežljivo čakal, kdaj ga pozovejo, da pobere in naprta plêde, ogrtače in ostanke ter si od njih privošči tudi sam kako na pol oglodano račjo kost.

Hoteli so piti vodo.

Ante je bil takoj pripravljen, da gre ponjo. Vzel je prazno buteljko in stekel po stezi proti slapu.

„Nikar, gospod Lacinger, ne trudite se, saj je Marko tukaj!“

Lacinger je pa že odšel in ni slušal Margite.

„Kako se bojite za tega plebejca“, menila je gospa pl. Albenijeve. „Naj bo vesel, da je z nami, saj uživa plačilo, torej treba mu je, da se potrudi!“ Gospe Albenijevi se je videl na licu oni prezirljivi izraz, kateri dokazuje, da velja le plemstvo in bogastvo. Vse drugo je pa poulična druhal, nizko suženstvo, katero ni vredno, da se ga dotakne njena noga, v kateri teče žlahtni sok plemenitega rojstva.

„Oprostite, milostna, gospod doktor je plemenita duša, izobražen in nadarjen mož. Da je reven, zato ne more kaj.“

„Oho, Margita, odvetnica plebejcev! Kaj poreče Lotar? Čakajte, jutri — saj pride

jutri — kaj ne, tetka, — jutri vas zatožim! On si že privoščil tega študenta, da bo videl, kaj je on, in kaj smo mi odlični krogi!“

„Milostna, ne bojim se tožbe čisto nič. A vedno bom občudovala moža, ki iz nič nekaj postane, ki je, kar je, sam iz sebe, ki se z jekleno voljo povspne čez vse zapreke in doseže svoj namen. Kdor ima v zibko nastlanih cekinov in na izbero prilik, temu pač ni umetnost, da kaj doseže; samo oči odpre in roko iztegne po sreči in jo ima!“

„Murgita, hvalim vaše nazore. Kar je vredno čišljanja, to moramo čislati na vsakem, na siromaku prav tako kakor na plemiču.“

Prednica se je osmelila in proti Albenijeji potegnila z Margito.

Ante se je vrnil.

Pogovor je bil zopet vsakdanji, o gorah, ki so molele rtaste glave kvišku, o planinah, o vremenu — —, bil je pač pogovor brez barve, plitek in plehek, ki se govori samo zato, da se nič ne pove; ko se rabi jezik za to, da se zakrije, ne odkrije to, kar človeško srce misli in čuti. —

Odšli so.

Ante je šel z Margito. Ali strogo ji je teta naročala, naj ne bežita kot poprej, da se ne segrejeta in ne prehladita; slušala sta le deloma. Mlada in iskra noga, burna kri in priletne kosti — to se pač ne ujema.

„Jutri pride ženin, gospica, čestitam vam iskreno. Prednica Gabrijela mi je povedala.“

„Prosim vas, molčite.“

Ante je bil iznenajen.

Šla sta nekoliko časa tiho drug ob drugim.

„Kako bodele kmalu srečni!“ Lacinger je kršil Margitino prošnjo.

Margita je s solnčnikom odsekla glavico velike kresnice in pritajno vzdihnila, Ante si je ni upal dalje motiti.

„Ali ste opazovali slap, gospod doktor?“

„Že velikokrat, gospica!“

„Mislim, če ste se že kdaj tako ugloabili v to šumenje, tako s celo dušo, da niste nič videli — nazadnje še slapa ne?“

„Da, da, tudi jaz sem že sanjal ob slapu.“

„Sanjali? Meni se pa skoro to niso zdele sanje, ampak živa, istinita podoba življenja!“

„Taisto sem čutil tudi jaz!“

„Povejte mi, kaj ste čutili?“

„Ta ozka struga so različne razmere, katere pahnejo človeka v življenja tok, da mora plavati po njem, plavati in kopneti hitro dalje in dalje jednako nemirnemu valu, katerega je rodilo solnce na sneženih poljanah. Ko misli, da je že priplaval do mirnega vznožja, tedaj je treba odločilnega skoka, in ta usodni skok! — Koliko se jih razbije kakor kipeča voda ob stenah in izginejo, propadejo. Vse nadeje, vse upe jim ugrabi neugodni trenutek.“

„Da, da, gospod Lacinger, resnično: mi smo igrača v valovju življenja, mi smo brez svobodne volje kot voda v strugi: ali se vam ne zdi tako?“

„Da bi bili brez svobodne volje — nikakor! Toda razmere, okoliščine, zapreke, nasprotstva, — to so faktorji, katerim se tolikokrat klanjamo in delamo to, kar nam ni po volji, kar nam ne ugaja. Sicer bi se lahko uprli, a naša volja je največkrat preslaba za to. Mnogokrat je pa strast v nas tako silna, da ne slušamo nasprotnega mnenja treznega razuma, in tedaj smo res igrača valovja, katero nas navadno uniči, ako se pravočasno ne streznemo in ne iztrgamo iz vrtinca.“

„Verujte mi, da pogosto to razmišljam. Ali zame to ni. Po takem razmišljanju sem pobita, nemirna, često bolna. Tega seveda nihče ne ve in tudi sluti ne, da bi otročja Margita mogla modrovati. Resnica je pa vendar. Zaradi tega močnega vpliva si tudi redno izbijam take misli in se izkušam raztresti in telesno utruditi, da me ne napade ta čudni pesimizem. Tedaj pustiva midva modrovanje. — — — Kaj drugega!“ — —

„Jutri pride moj brat Adolf; jurist je kot vi; morda ga celo poznate, saj je bil prvo leto na Dunaju.“

„Adolf Ladič!“

Lacinger je menjal barvo in moral je zbrati vso silo, da tega ni zapazila Margita. Že prvič, ko je prišel v dotiko z njo, se mu je vzbujal neki neljub spomin. A zadušil ga je. A sedaj mu je vstal na novo, vstal

živo in krepko, da bi bil Lacinger najrajši pustil Margito in bil sam, sam v gozdu, ob slapu, v sobi — samo sam, kjerkoli. Toda ni mogel.

„Adolf Ladič“, je ponavljal, „najbrže ga poznam. Jedno leto je bil na Dunaju, potem ga nisem videl.“

„Sedaj študira v Gradcu.“

„In gimnazijo je dovršil — — ?“

„V Trstu!“

„Da, da, pravi je, poznam ga.“

„Kako bo vesel, ko dobi tovariša!“

„Gotovo, gospica.“ Lacinger je lagal.

„Bodete videli, kako se je izpremenil in o svoji izvoljenki sam kaj pove.“

„Izvoljenki? Morda že zaročen?“

„Ne in da! Ali bržkone bo tako prišlo. Bogata je, odlične rodbine — sicer pa nič posebnega: mislite si diametralno nasprotje od mene: koketa, plesačica, hlastačica poklonov — brrr! — — Ali, kako je grdo, ker opravljam, kaj ne?“

Nerodna telega jima je prišla nasproti, kar je bilo Lacingerju silno všeč, da ni bilo treba odgovarjati, ker je moral skrbeti, da sta se ognila na strmec v ozki zagati, skozi katero je vlekel siv vol kruleče gare.

VII.

Po grajščini je vladala grobna tihota, samo luna je ogledovala polno lice v nebrojnih valčkih grajskega potoka, ki je šumljal melodijozno, skrivnostno, kot bi se zavedal, da vsniva pokojno veliko družino ogromne grajščine. V travi je žarela tu in tam kresnica z belo lučko, nekatera švignila po zraku kakor majhna zvezdica, a kmalu zopet kot utrinek padla v travo.

Nad tem mirom se je bočilo nebo, katero je črtala bleda rimska cesta; ob njej je na iztoku in na zapadu gorelo milijon iskrivih zvezd.

Ante je slonel pri odprtem oknu, podpiral si z obema rokama glavo in gledal v veliki voz, ki se je peljal po nebu nad grajščino.

Prijala mu je nočna tihota, prijal ta sveži, gorski vzduh.

Bil je zamišljen, globoko zamišljen za tri leta nazaj. — — —

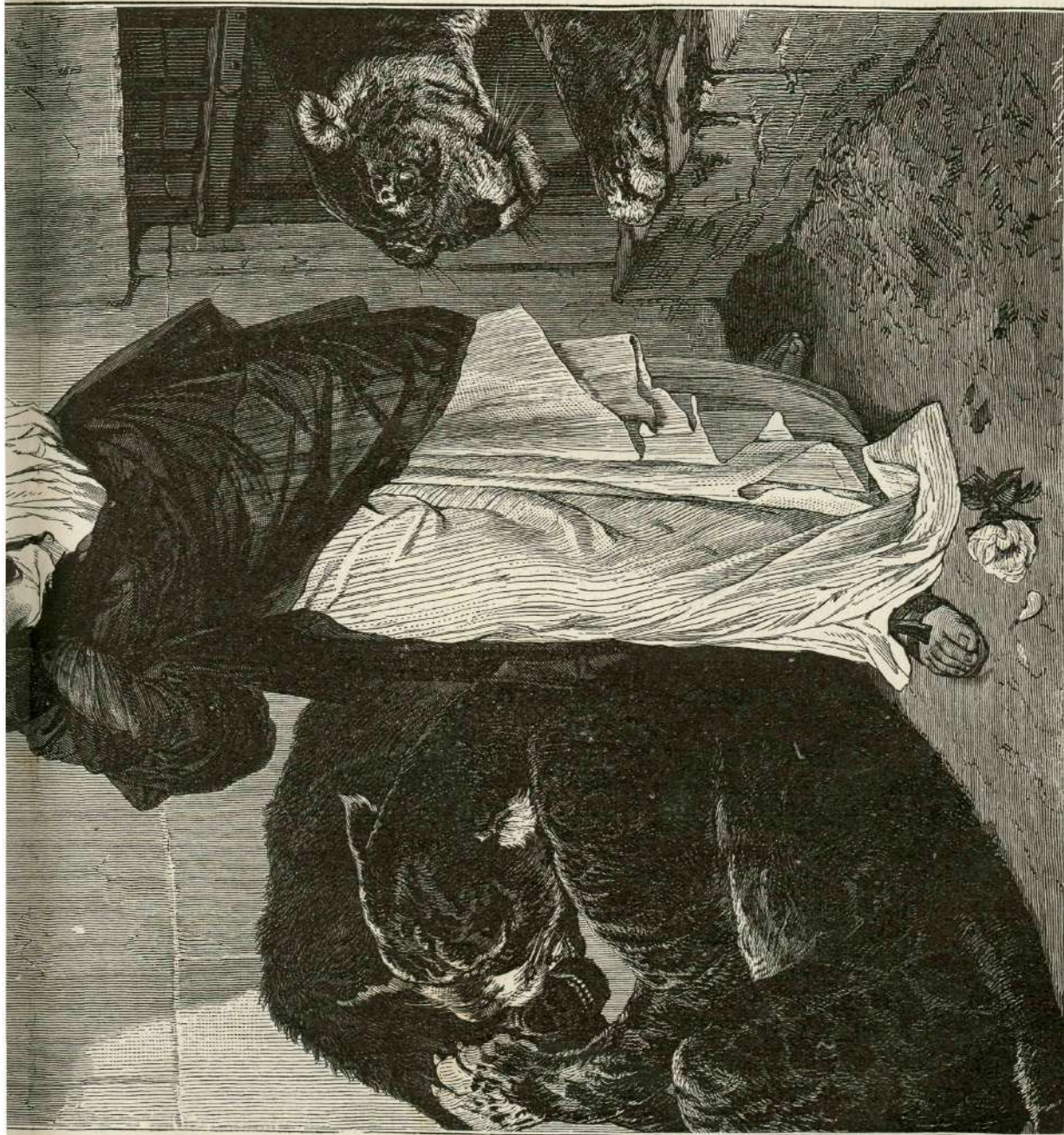
Podolgasta miza. — — Ob njej sedijo njegovi tovariši vseučiliščniki. Protivinsko pivo se peni v okroglih vrčih. Pečenka diši od njegovega soseda. Družba je živahna, vesela, bučna. Čaše se praznijo, boljši pivci pijejo, in zopet se ziblje sveža, peneča bledorumenena tekočina v čašah. On sedi, nem,

molčeč in pobit pri tej mizi. Teden dnij je že brez novca. Teden dnij strada in se prileplja prijateljem, da si za silo utolaži glad in žejo. Tovariši so ga poznali, da je čudak, filister, ki neče živeti ž njimi. On je pa molčal in odgovarjal z boleznim smehom. Vedeli so, da je siromak, a tudi znali, da dobi na posodo. Toda on ni prosil, ni hotel prositi, ker je vedel, da bo težko ali celo ne bo

mogel vrniti. Četudi je bil mlad, vendar je bil značajan, moški.

A glad, stradanje, to muči, to ulomi vse sklepe, vsak ponos, in človek prime za vsako ponudbo, poniža se in potrka, dasi ga je sram, in sprejme vsakatere pogoje. Življenje je vendarle življenje. In zato, da človek živi, da si ohrani največje bogastvo, zato stori vse, čisto vse. Kolikokrat mu je pomoč,

Zadnji pozdrav mučenice. (Prizor iz amfiteara v Rimu.)

Slikal Gabrijel Max.

da živi, samo nova zadruga na vrat, novo breme na pleča, ki teži in večja življenja težo in ga mori kruto! Ali vendar človek hoče živeti, smrt je bridka.

Ante je vzel iz žepa zapisnik. Iz njega je padla fotografija in obležala pred njim na mizi, pred njim — lačnim, brez večerje, ob prazni čaši. Glavo si je podprl z dlanjo in gledal v sliko, zatopil in poglobil se vanjo, da je pozabil glad, izbrisal si iz spomina žalostni stan in se napajal in naslajal ob teh očeh, ki so ga zrlle iz slike, ob ustnah, ki so skozi majhni smešek dihale toliko sreče in blaženstva. Trpel je, stradal — ali ko je v zdvojenosti videl njo, videl Ando, katera ga bo osrečila, katera ga hoče osrečiti, tedaj je trpel in stradal bolj potrpežljivo, učil se z večjim ognjem.

Njegov sosed si je otiral s servieto ustnice in majhne brčice, natararica je pobirala izpred njega krožnike. Krepak požirek piva, nato si je zmotal cigareto in opazoval Anteta. Skrival je gledal lepo Ando, oči so mu plamtele in kar uživale majhno sliko. —

„Od ljubezni ne boš sit“, nasmeje se Lacingerju sosed Ladič in ga vzdrami s komolcem.

„Materijalist, cinik!“

„Hahaha! Tako je! Pa pij v svojih idealih pivo, če hočeš: boš videl, če bo kaj izdalo in zaleгло!“ Zopet je pil v dolgih požirkih.

Ante je molčal. Peklo ga je, glad ga je mučil.

„Nevoščljivec! Ali se ti je ljubi Ande, kaj ne?“

„Anda je tvoja, kaj to meni koristi!“ Ladič se je sklonil na mizo in zrl Lacingerju v lice. Pričel je govoriti mačje, zapeljivo prijateljski.

„Tovariš, veruj mi, da bi jaz dal za Ando vse, čisto vse; povem ti odkritosrčno, da jo ljubim, ljubim tako ali še bolj kot ti. Veš pa, da sem pošten, in ker vem, da ona ljubi tebe, ne hodim ti na pot, ne kršim ti sreče. Toda nekaj mi lahko storiš. Ti imaš sliko in imaš Ando. Jaz nje ne morem imeti, a imel bi rad vsaj sliko; to bi čislal, to ljubil, to hranil in oboževal kot najjasnejši vzor!“

„Vzor? Pa si materijalist?“

„Fraze! Beži, vsi smo jednaki. Kadar pijemo in jemo, smo materijalisti; kadar ljubimo, idealisti. Seveda je ljubezen različna: Ta se zaljubi v suho zlato, oni v pijačo, drugi se pa zagledamo v ženske. Ali vsakemu je to, kar ljubi, vzor, in popolnejši vzor je menda vendar takov živ angelček, nego trda vreča židovskih cekinov ali klet polnih sodov.“

„A vedno si pravil, da tudi ženske ljubiš jedino le materijališko, praktično, da se ljubezen ne spočne vsled osebnosti, ampak vsled razmer, vsled denarja, dote.“

„Ti si čuden! Ali ne veš: Primum vivere, dein philosophari! Toda vzpričo temu ti dokazuje ta moja tajna ljubav, katere nisem nikomur razodel razven tebi, da sem vendar-le velik idealist — morda večji nego — ti!“

„Nocoj, kaj ne! — A jutri?“

„Ti me ne poznaš! Ali sem kdaj tako govoril s teboj kakor danes?“

„Zares še nikoli.“

„Nikoli, in z drugim tudi nikoli. Jaz vem, da si ti lačen in žejen. Stavim ti torej ta-le predlog, ki ti dokaže, da se skrajnji idealizem in materijalizem dasta združiti. Kar sem ti že prej rekel, ti tako-le predlagam: Prodaj mi — sliko Ande!“

„Lepo te prosim, ali misliš, da sem slepar?“

„Nič slepar, ampak modrijan povsem pametnega kova in kroja. Ako mi odstopiš mrtvo sliko, zato boš ti sicer materijalist, toda idealni. In jaz jo potem kupim in bom potem materijališki idealist. Povedal ne bom nikomur, to je seveda častna stvar zate in zame. Ti boš kasneje dobil drugo od Ande, in ko ji čez več let poveš to anekdoto, tedaj bo vesela in poreče: Da sem ti le koristila — le pomagala . . .!“

Ladičevi sofizmi so zapredli Lacingerjevo misel kakor pajek muho. Ali bil bi jih raztrgal in se gotovo izmotal iz njih, da ga ni trl glad, ni mučila beda in se za teden dni ni upal dobiti od nikoder pomoči. Zmagal ni v tem boju Ladič, zmagal je glad. Tešil

se je s tem, da ne trpi čast Ande, ne njegova, saj vse ostane tajno. Še jedenkrat je pogledal sliko, še jedenkrat jo poljubil vroče in strastno, potem je izginila v žepu Ladičevem.

Ante pa je večerjal in pil, pil in večerjal cel teden za Andino sliko.

Za teden dnij je srečal Ando na ulici. S koliko radostjo, ljubeznivostjo se ji je bližal in jo pozdravil! Toda Ando mu ni odzdravila, prezirala ga je kot človeka, katerega še ni nikdar videla, ne, še huje: kot človeka, katerega je poznala nekdanj in ga celó čislala, a sedaj ga toliko bolj zaničuje in prezira.

V Lacingerju je vse zavrelo. Obstal je na ulici in gledal za njo, potem pa hitel, besnel in se kot obupa pijan opotekal drgetajoč na vsem životu. Grozovit sum mu je vstal v duši. Spomnil se je prodane slike, spomnil svojega koraka, do katerega sta ga prisilila glad in prelest tovariša; vest ga je pekla in mu očitala, da je omadeževal svoj značaj, da Ande sploh več vreden ni, da je ravnal do celá podlo in nizko.

Napisal je silno dolgi in solzni „confiteor“ — a raztrgal je pismo, hodil po sobi gori in doli, prijemal se za glavo, pritiskal jo na šipe in topo zrl skozi okno.

„Ne, ne, on me ni izdal; beseda, častna beseda ga veže, da je stvar tajna. To je nekaj drugega. Ando me morda videla ni, zamišljena je bila, zagledala se je v kak pouličen predmet in izgrešila moj pozdrav.“

Vzel je novo polo in pisal ljubezenski kot nekdanj; le na koncu jo je vprašal, če ga ni videla, ko jo je pozdravil.

Z najboljšo nado je oddal pismo in šel v kavarno, kjer je redno igral billard Ladič. Upal je, da spozna iz vedenja Ladičevega, ali je kriv, ali je izdajica, ali ne. Sedel je dve dolgi uri, prebral kopo časopisov, nagledal se mimogredočih ljudi — a Ladiča ni pričakal.

Drugi dan je nestrpno želel pisma. K predavanju ni šel. Vsaka stopinja ga je razburila, vsako zvončkanje na hodniku mu je

bilo neznosno. Brati ni mogel, sedeti se mu ni dalo. Nervozno je odpiral knjigo za knjigo, zapiral jo zopet in predeval na mizi ter hodil in hodil po sobi, postavil pri oknu, posluškal pri vratih.

Pričakal je vendar.

Odpri je drobno pisemce, prebral hipno jedno samo usodno vrstico, prebledel, sedel na stol, oči so se mu besno vrtele, planil je kvišku, pismo vrgel od sebe, roko stisnil v krčevito pest in kakor tur zakriknil: „Prokleti Judež!“ — — —

Iz razganjenega pisma na tleh je pa nemo gledal v strop kratki stavek tanke ženske pisave: „Kdor prodaje mojo sliko, prodal bi tudi mene!“

Lacinger se je stresnil v oknu, da mu je komolec zdrsnil ob zidu, tako živo se je ugloobil v to prošlo zgodbo življenja.

Torej ta lopov, ta slepar pride jutri! Kako ga bo sprejel? Ando mu je izneveril, laskal in hlinil se ji, dokler se ni našalil, potem jo pustil in odšel, in sedaj se ženi in zaročuje zopet drugodi. Zakaj? Zato, ker je njegova miljenka, tako je rekla Margita, plemenita in bogata, sicer pa nič posebnega. Materijalist! Nevesta mu ne bo družica, ne plemenito bitje, v katero bi izlil celo svojo dušo, ampak golo sredstvo do materije, sloka lestva, da se po njej vspne kvišku! Kvišku mora: kako, to je pač vsejedno. Kaj koristi talent, delo, nadarjenost, poštenost? Ha — lokavost, prelest, hlimba, protekcija — in — in denar — to so činitelji, s katerimi se računa dandanes, vse drugo sodi v neresnične romantiške povesti za stare device, ki jih ljubijo samo mačice in psički, drug nihče ne.

Anteta se je pollaščal silovit pesimizem, izgubljal je vero v krepost in čednost, jezen je bil na ves človeški rod, jezen sam nase, jezen na svoje rojstvo, jezen na ves trud in napor, ki ga je prebil s toliko energijo — in vse to mu ne bo koristilo, on ne bo mogel kvišku.

Tudi Margita mu ni več prijala, čeprav je čutil, da mu ugaja, da jo občuduje, skoro

preveč, da se zanima za njo, in da bi bili brez nje ti zidovi pusti in dolgočasni. Ha, sestra njegova — taista kri, prav taka varalica, samo da je vpričo svoje mladosti izredno lokava, prikrita!

Lacingerja se je lotil oni duševni trenutek, ko obspe človeško dušo neprozorna

tema dvomov, katere mu podaje razburjena domišljija, ona tema, ki mu zlomi vsako silo, uniči trezno mišljenje in ga spre z vsemi nazori ter muči na smrt.

Živčno utrujen je legel, nad njim so pa pluli milijoni tisočletnih zvezd po vesmiru brezčutno in hladno. (Dalje.)

Ni kazalo...

(Z naših gorá. — Spisal Fr. Kočan.)

Iz doline se je čulo zvonjenje — toda le, če je slučajno veter potegnil po strugi gori in še to le v polahkih tresajih, pojemajoč in gubeč se v ozračju.

Stari Mihol — dosedanji gospodar na Kumrovini — je odmolil, kakor in kolikor je imel navado moliti zadnje čase, ko je moral zaradi bolezni celó ob nedeljah ostajati doma. Z jedno nogo — z bolno namreč — je klečal na stolu in s komolci se je naslanjal na mizo. Skozi malo, zakajeno okence pa je gledal prosto doli po kotlini.

Danes ni bila nedelja, tudi praznik ne. — A nekaj drugega je bilo: Kumrov Anže in pa Tirova Polonica sta se zaročila pred tedni in se poročila danes, prav tedaj-le.

„Opravilo bi moralo minuti vsak čas“, je mislil Mihol. Odprl je okence in pomolel glavo na prosto. Slišal ni več dobro — šlo mu je na šestdeseto —, zato je zasuknil glavo gori proti gabrški cerkvi in nastavlil levo uho zračnim tresajem, ki bi imeli priti iz doline. Pri tem je malce zijal, da se mu je zaradi pomanjkanja zob očrtala krog ust mala doliničasta globina.

„Bo!“

Potem je pomolil še za srečo mladih novoporočencev.

„Tako!“

In nato ga je nekaj gnalo, češ: ven bi šel pogledat, ali kmalu pridejo...

V izbi je bilo temačno. A zunaj se je umikala jutranja megla solničnim žarkom.

Šel je.

Vendar je bilo še dokaj hladno in mrzlikavo. Tako je v pomladnih jutrih sploh po naših gorah. Veter je otresal roso raz drevje. Tje doli v ravan se je lijasta kotlina širila bolj in bolj; to pomlad se je bila porastla z zelenjem nenavadno zgodaj in dokaj bujno. Po ravnini pa — se je videlo — je poganjalo zelenje še gosteje. In iz zelenja globoko doli se je rdečila kakor na izpremembo streha farnega zvonika.

Od tu se je čulo zvonjenje — toda le še v posameznih presledkih.

O — tje doli si je želel Mihol zopet enkrat! Od lanske jeseni — tedaj ga je bila ošenila smreka tam v Loméh — se ni premaknil pol ure od hiše. Celo danes je moral ostati za variha doma.

Hm — a vendar je bil v mislih doli — doli-le... Mislil je na Anžeta, mislil je na Polonico, mislil — no — stalno ni mogel misliti na nič: — veselo nemiren je bil, ali pa nemirno vesel — vse ob jednom...

„Glej, kdo bi bil mislil!“ si je dejal, „kako kmalu se je naredilo! Še kazalo ni tako, a vendar, naneslo je tako. In prav je tako!“

Stopical je v hišo po kozuh in potem — ni mogel drugače — zavil jo je tje na hribček nad ovinkom. Tam mimo je držala pot iz doline.

Med tem je bila izginila megla do cela in zablistnilo se je sedaj tu, sedaj tam po rosnih vejah.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

VIII.

Ko se je pripeljala drugi dan popoldne na kolodvor v L. sijajna vprega Albenijeva in voziček igravček Margite, bilo je pred kolodvorskim poslopjem zategnjenih vse polno kolesljev, kočij, omnibusov in par lovskih voz z belimi strehami iz ruskega platna, obrobljenimi z rdečeobšitimi zobci. Široka kočija Albenijeva ni dobila prostora blizu izhoda, in kočijaž je moral obstati oddaljen pod lipo, da so bili konji v senci. Margita je pa tako spretno ukrenila konjička, da sta se gibko vrinila z vozičem vred med druge vozove in obstala prav tik izhoda. Leni izvoščki zabuhlih obrazov in pordelih nosov so kar strmeli nad Margitino spretnostjo ter se vsi hkrati obrnili od lesene ograje, na kateri so leno viseli in sloneli ter zbijali kosmate dovtipe. Bili so to pač ljudje, ki so pred kratkim vihteli še kose, pevali po senožetih in travnikih in bili poštteni in vrli fantje. A odkar se je oživilo in otvorilo letovišče, vrgli so koso preč, sedli na kozla in vzeli vajeti v roke ter z lahka služili na uro več nego preje cel dan. A ni jim bilo to v blagoslov. Čakanje pred gostilnami, čakanje vlakov, večna pijača, večno brezdelje je zlomilo njih moralno moč, ugonobilo vse blago in dobro in iz nekdanjih poštenjakov vzgojilo ono samopašno, propalo sodrgo, katere so se ogibali poštenjaki z nravnim čutom, pred katerimi so nepokvarjena dekleta zardevala in se jim umikala, kot se umakne snažen čeveljček in belo krilo umazani gnojnici.

„Poglej babnico, kako ti vozi!“

„Jo bo že vrag prevrnil v kak jarek, da si polomi tiste gosposke kosti — — —.“

Margita in Ante se nista zmenila niti čula v kolodvorskem vrišču takih opazk;

odšla sta na peron, na čigar stropu je dihala divja trta sveži hlad. Pred peronom je korakal mogočno sloki dolgobradi postajni načelnik, popravljaj si ščipalnik na precej rtastem nosu, pogledoval na uro in se oziral proti progi, kjer se je imel vsak trenutek pojaviti sivkasti dim osebnega vlaka.

Na peronu je čakalo dokaj tujcev na vlak. Različna govorica, raznobojne toalete, oholi in razposajeni pogledi, trepetanje pahljač, nepotrebni krik otrok, dvorjenje, pokloni, laskanje, med vrtincem par stoično resnih Angležev-hribolazcev, golih osmojenih kolen, natlačenih, umazanih nahrbtnikov. Na solncu so stali trije Riklijanci v sandalah, z visoko zavihanimi hlačami, da so kazali vesoljnemu svetu trtaste kite rjavih, suhih gležnjev. Nad tem šumom je pa brezčutno drgetal pod peronovo streho električni zvonček.

Margita in Ante se nista mnogo brigala za nepoznano ljudstvo, ampak si izbrala ugoden prostor, po katerem sta šetala gori in doli. Gospa Albenijeva in Delnegrova sta sedli na prazno klopico.

„Vlak ima zamudo“, omeni Lacinger, da je razplel pogovor. Zakaj, čim bliže je bil vlak, tem manj sta govorila. Obema je bilo nekako neugodno, tesno, in najrajša bi bila oba imela, da bi vlaka sploh ne bilo, in da bi zasedli zopet vozove in se peljali sami brez novih gostov kamorkoli po gladki cesti. Žal, o tem nista smela govoriti, in dobri Ante in naivna Margita sta morala igrati ulogo hinavcev, kot jo igrajo tolikrat ljudje, ki si zró z najljubšim pogledom v lice, njih srce pa kolne vsako minuto, katero prežive v tistem položaju.

„Mislite, da ima zamudo? Prav je, sicer bi mi zamudili.“

„Grajska ura se ne ujema z železniško.“

Margita je obstala in se zagledala za trenutek v mogočne Julijske alpe, ki so kljub jasnemu dnevu motno zrle izza vročinskega vzduha, kot nejasna, šele v konturah izdelana slika.

„Narave se nikdar ne naužijem in ne nagledam! Da, da, še ostanemo tu, gospod doktor; še bomo imeli krasne dneve!“

„Gospica, vi gotovo! A jaz, morda je zadnji — —.“

„Kaj mislite, gospod Lacinger — —?“

„No, to mislim, da je danes dovršena moja ljubezniva naloga družabniška. Odslej bom nepotreben.“

Margita ga je pogledala z velikimi očmi, vprašaje, očitaje in proseče. Dolg je bil ta pogled, dolg in tako globoko se je zasecal v dušo Antetu, da bi bil vsled tega pogleda preklical vse, utajil vsak pomislek, uničil vsak dvom in bil prepričan, da bo Margita s tistim pogledom zvladala tudi prišla gosta in jima molče narekavala, da ga bodeta, njega, plebejca, siromaka, cenila, spoštovala in ga zahtevala v družbi. Ante je to čutil, čutil pa tudi v sebi neko temno, nejasno čustvo, katerega se je zavedal samo toliko, da biva v njem, da živi to čudno razmerje do Margite, to razmerje, ki ni bilo ljubezen in ne bojazen, ne prijateljstvo, ne sovraštvo, pač pa nekaj nedovršenega, spočetega v temnih obrisih, bolj temnih kakor v soparnem dimu zavite gorske črte.

Vlak je zabrlizgal.

Pisana množica je začela vreti hitreje, glasneje. Sluge so dvigali težke kovčege, zaboje, škatle in jih nosili s perona do vlaka. Gospoda se je pa postavila v špalir pred peronom in vse oči so bile uprte v bližajoči se vlak. Leni izvoščki so planili k izhodu in se pehali za prve prostore. Dremajoči konji so dvignili ušesa, vzravнали vratove; stara navada jih je izučila, da je z žvižgom konec dremanja, da bo treba kmalu bežati pred bičem po prašni cesti.

Predno je vlak obstal, pojavila se je iz kupéja prvega razreda fino počesana glava barona Lotarja. Margita ga je takoj zapačila, in šinilo ji je nekaj skozi vse ude, nekaj

neprijetnega, nemilega, rezkega. Pogledala je to glavo, ki se ji je klanjala od daleč, to črno lice, ki se ji je smehljalo, in to oko, ki jo je objemalo, použivalo — ah, Margiti ni bilo mehko, gorko krog srca kot nadepolni nevesti, ne, ne, tesno, usodno ji je bilo, zelo usodno.

Vlak je obstal, iz voza sta elastično skočila dva kavalirja, elegantna, da sta budila pozornost vsega občinstva. Korak je stopila naprej Margita bratu in Lotarju naproti, več ji ni bilo treba, saj je baron že stal pred njo in gluh in slep za vse druge klanjal se samo njej in pridrževal njeno roko, da jo je komaj izpulila v toliko, da je objela brata Adolfa. Nato je brata takoj opozorila na Lacingerja, katerega je Adolf brž spoznal, in kot bi se ne bilo nikdar nič pripetilo med njima, mu stisnil roko in krepko vzkliknil: „Servus, collega!“

Lacingerja je presenetila ta drznost, a mu tudi ugajala. „On igra“, mislil si je, „bom še jaz.“

Najboljše volje, kot davno dobra znanca, ki sta komaj zaželela tega sestanka, sta sedla v kočijo gospe Albenijeve, zabavala dami tako spretno, da je kapitanica sodila:

„Saj sem vedela, da se vse poživí, ko prideta ta dva! Še vi, gospod doktor, ste kar prerojeni! Poglejte Margito spredaj! Tako se ni smejala in radovala, kar je iz doma. Krasen parček!“

Lacinger se je ozrl po Lotarju in Margiti, ki sta vozila spredaj, in res videl, kako se je Margita smejala in sedela tesno ob baronu, ki je vodil konjiča mesto nje.

„Komedija“, si je mislil Ante, „le igraymo jo vsi!“ in bil je zabaven in vesel. Bil je prepričan, da Margita Lotarja ne ljubi kdo ve kako; toliko je moral spoznati iz njenega vedenja; zakaj tako nevesta o ženinu ne govori, oziroma molči, nevesta, ki se je užgala z vsem plamenom in srčnim žarom za onega, kateremu se izroči za celo življenje.

Ko so dospeli do grajščine, pozdravili tamkaj tetko Tero in nekoliko pojužinali v senčnici na vrtu, odpeljali sta se gospe Albe-

nijeva in kapitanka, Lacinger je pa spremil nova gosta po pešpoti do bližnje vasi, kjer je bilo dobro obiskano letovišče Š-ovo in za barona in Adolfa najeto stanovanje. Solnce še ni zatonilo, v travi se je igral lahen vetrič, in od nje je sople prijazna hladna vonjava.

„Per Bacco, Adolf, tu bo prijetno.“

Baron je dvigal in širil prsi ter globoko vsrkaval sveži zrak.

„Gotovo, gospod baron“, odgovarjal je Lacinger. „Družbo imate izborna in ob tej družbi ta narava!“

Nasproti naši trojici so prišle štiri grabljice, mlade in čvrste, na njih licih je bila razlita vsa naivnost in jasnost nepokvarjene dekliške duše, osvetljena z najlepšo zarjo trdnega zdravja in nedolžnega življenja. Ante jih je poznal, ker je hodil ž njimi kot deček v vaško šolo, ko je bival pri stricu. Zato jih je šaljivo podražil, da se prerano vračajo domov, in jedno je celo poprosil za šopek, ki ga je nosila v nedrijih. In mu ga je dala s tistim prostodušnim nasmehom, s katerim se smeje otrok, dasi ne ve zakaj, smeje se za vsako malenkost.

„O, prokleto, o, o-h“, jecal je baron in kar drobno stopical; „gospod doktor, dobro! Adolf, ali si videl?“ In tlesknil je s prstom ter se še jedenkrat ozrl za grabljicami, katerim so ob hitri in lahni hoji plapolali beli predpasniki v večernem vetru.

„Blago ljudstvo, ne verjamete, gospod baron!“ Ante ni hotel umeti Lotarja, dasi ga je spekla ta opazka tako, da bi bil najrajši brutalno zgrabil barona za pleča in ga potresel, kot potresejo vaški fantje nepoklicane vsiljence.

„Lotar, ti še Lacingerja ne poznaš! On je idejalist, ne boš nič opravil ž njim, kaj ne, kolega!“

„Pri takih idealnih grižljajih bi bil marsikdo idealist, jaz tudi“, zasmel se je frivolno baron.

„Ne, ne, Lotar, ti si poreden. Lacinger je res tak. Vem to iz lastne izkušnje. Na Dunaju sem ga hotel izpodriniti in mu zapeljati neko ljubko stvarco, pa se je to revišče tako napilo njegovih nazorov, da sem

jo moral brez uspeha slovesno pustiti, kaj ne, Ante? Ali si kaj hud?“

Adolf se ga je oklenil za komolec in se mu smehljal v lice. Že je Lacinger imel na jeziku zabavljico tako ostro in bodečo, da bi bilo prišlo gotovo do resnega razpora med njima: a v istem trenutku mu je zašepetal v srce tajni glas: „Ante, komedija se igra!“ Zajedno ga je pa neizmerno veselilo, da je Ando dobro vzgojil, da se ni varal o njej, in zato je veselo odgovoril:

„Kaj ne, kako znam vzgajati! Trdnjave zidam iz ženskih src, da ti vsa vojna lokavost nič ne hasne!“

„Ante, Ante, stari idealist, še vedno stari! Čakaj, z Lotarjem te vzgojiva!“

Bili so pred letoviško gostilno.

Baron in Adolf sta si ogledala sobici, začela prazniti kovčege in se pripravila, da gresta takoj spat.

Ante se je poslovil.

Sekal je kresnicam cvetne vence s palčko, po glavi so mu pa rojile misli, mučne, zbegane, in nad tem rojem je plavala kot čist genij skoro pozabljena Anda.

IX.

Obilna rosa je bila. Po kostanjevih, lipovih in hrastovih listih so drsele in cepale svetle, debele kaplje, trava se je kar klanjala in sprijemala v čope. Žito je polegalo in bilo zavito v zmedene vrtince. Po noči je bil močen naliv in vihar. Tu in tam so ležali po peščeni poti odtrgani kobulji, katere je vihar odlomil in otresel po tleh. Zrak je bil svež, skoro mrzel, vzduh čist in prozoren kot navadno po nevihti.

Tetka Evfrozina je šetala zgodaj po vrtu in se opirala ob beli solnčnik. Negotovi so bili njeni koraki, koleno ji je nervozno klecalo, in mišice na licih bolnega izraza so podrhtavale. Počasi je stopala in prestavljala solnčnik, dvignila ž njim sedaj pa sedaj prepojeno cvetno glavico, ki je visela nagnjena iz grede na pot. Postala je ob taki cvetki in šepetaje kramljala z rožami: „Ah, ti ubožica, revica! Vihar te je, ti sirotka moja!

Čakaj, na, tako, vidiš, nazaj na gredico se nagni! Solnček te posuši . . .“

In šla je zopet počasi dalje skozi vrt, potem krenila po širokem šetališču med kostanji. Levica je visela ob njej kot suha

puščavnika. Kapelica je bila lesena, zunaj obita s smrekovim lubjem, in je imela na vrhu takisti stolpič z majhnim zvončkom. Pred njo sta bili dve klopici iz brezovih palčk. Sestra Evfrozina je sedla vsa spehana, zaprla

trudne oči, upognila glavo, roko oprla na solnčnik in sedela tako brez življenja, kot samotni jesenski cvet sredi polja, ki čaka samo še slane, da leže še on za tovariši v grob črne zemlje. Jedine premikajoče se ustnice so pričale: Ni to mrtvi kip, še je v njem življenje.

Tetko vzdrami pohrstanje drobnega peska, šum kril —. Pogleda. K njej je hitela Margita. Tetki se ustnice ustavijo, onemé, oko ji zasije radostno, žalobni izraz na licu se stopi in prelije v dobrohoten nasmeh, iz katerega je gledala vsa ljubeča duša dobre tetke, ki je tako silno ljubila Margito.

„Tetica, zlata tetica!“ je vzklikala Margita, ko je spoznala, da jo Evfrozina vidi. Pospešila je korake in kar skakljaje preletela še konec poti do kapelice, da ji je belkasto jutranje krilce pahljalo po zraku, kot bi božji krilatec plaval na perutih. Gledala je teta to zdravo življenje, to srčkano svojo stričnico, zadovoljno, zadivljeno: Margita — utelešena veselost in živahnost, ona — strto življenje; Margita — pomlad, ona

— ovenela jesen. In skozi srce ji je zašumel spominek spremljan od vzdih: *Tempi passati!*

„Dobro jutro, tetica moja! Po vsem vrtu sem vas iskala.“

„Hodila sem po vrtu, pa solnce je zame prevroč. Omotica se me rada prime, zato sem šla v senco.“

Pred križem.

veja brez soka in življenja na drevju. Le tanki, beli prsti, katere je objemala nekoliko zgubana koža, so se premikali in prebirali jagode velikega, črnega molka, na čigar koncu je žvenkljala srebrna svetinja ob kovinski križec. Polagoma je pririsala bolehná Evfrozina blizu kapelice sv. Antona

„Pardon — tetka, vi molite! Motila sem vas.“

Margita je zagledala molek v njeni roki.

„Nič me ne motiš, dete moje. Kaj hočem, ako sem sama? Smrt trka na vrata, treba se je pripravljati.“

„Nikar, tetka, prosim vas, nikar ne govorite o smrti! Koliko bolj ste že čvrsti, odkar ste tukaj! Ne bodete še umrli, ne, jaz vas ne pustim!“

Margita je dela belo, mehko roko krog velega tetinega vrata in jo iskreno poljubila na lice.

„Kako pa ti, se smrti bojiš, seveda, ker si nevesta!“

Margita je izpustila tetko iz objema in molčala, kot bi ji ne prijalo to govorjenje. Toda teti ni mogla zameriti.

„Tetka, povejte, ali vam ugaja Lotar, prosim vas, povejte odkritosrčno! Učite me, svarite me — oh, jaz sama ne vem, za kaj mi gre.“

Margita je skrila obraz za tetin tilnik in jo zopet tesno objela.

„Draga moja, o tem ne morem še govoriti. Saj veš, da ga premalo poznam. Vedi pa dobro, da je ta korak, ki ga namerjaš, važen, da, da, prevažen za celo življenje, da, za celo večnost. Naj te ne izvabi baronstvo, naj te ne moti lepa zunanost, naj te ne zapelje sladka govorica: Pri tem velja jedino pravilo:

— prüfe, der sich ewig bindet,
Ob sich das Herz zum Herzen findet.

Toda srce spoznati ni lahka stvar. Saj še svojega ne spoznamo z lepa: kdo bi spoznal tuje srce! Hipna strast še ni ljubezen; nekaj nagnjenja do kake osebe še ni ljubezen; prijetna zabava še ni odsev ljubezni. Torej vprašaj, če je srce za srce. A veruj mi, da tega ne zveš sama nikdar popolnoma —, ker Bog je, ki preiskuje srca človeška. Torej nikar ne zabi iskati svetlobe od zgoraj!“

Margita je slonela še vedno ob tetki, poslušala te nauke — a morala je priznati, da jih ni umela. Ostalo ji je v spominu in ji donelo kot neumljiva pesem: „Prüfe, ob sich das Herz zum Herzen findet — —.“ Kako

bi umela, sirota! Njeno srce ljubezni še ni poznalo; ljubiti Lotarja ji ni narekovalo srce, ampak volja starišev, ki je bila zadovoljna s tem, da je njegova poročena družica —, za srce je niso vprašali. Margita je bila ribica sirotica, ki jo je praktična, brezsrčna mama nataknila na trnek, da ulovi ž njo bodočo srečo cele hiše. — —

Teta Evfrozina je vstala počasi, prišla se za podboje, prestopila prag kapelice in v njej sedla na klopico za vrati. Mehanično ji je sledila Margita, pokleknila na leseni klečalnik in se zagledala v svetnika, ki je slonel ob skali in si podpiral sivo glavo. Na skali in pod njo so se videli gadi, pošasti, in ob njegovi levici je bulila vanj pordele oči sinovom Abrahamovim nečista žival. Podobar si je pač mnogo več prizadeval, da je izrezljal vse te zmije in pošasti, ki so trapile in nadlegovale puščavnika, kakor za to, da bi upodobil na samotarjevem licu tisti mir, tisto veselje in svetlobo, katera prisije na lice možu, ki zmaga največjo zmago — stre samega sebe in podjarmi nemirno srce popolnoma. Margita se je zbala teh pošastij, neprijetno ji je bilo pri srcu, obraz je zakrila z roko in pred črno temo so se oživili vsi ti zmaji in so pihali in sikali vanjo ter se ji smejali in rezali ter ji zlobno šepetali: Margita, glej, to je življenje!

In ona ni molila, ni vzdihovala: ždela je in brez mislij zrla v ta mrak, kateri je bil zanje najhujša muka celega življenja. Zunaj so trepetali kostanji, veter je zavel po vejah, debele kaplje so tlesknile na leseno streho. Margita se je stresnila, vzdihnila, vstala in proseče velela teti: „Pojdiva od tod!“

Evfrozina je spravila molek, oprijela se Margite, in stopili sta iz temne kapelice na jasni svet, ki je plaval v solnčnem svitu.

„Teta, ali greva še nekoliko dalje, tjakaj na klopico?“

„Le pojdiva! Tam ne bo prehladno, ne premrzlo!“

Molčé sta odšli po majhni brežini, in v taistem trenutku sta stopila na dolnjem koncu v drevored Lotar in Adolf.

„Margita in Evfrozina!“

„V tisti lopici sta bili!“

„Lotar, sedaj bom opazoval, kako se boš teti Evfrozini prikupil. Pazi, ona je prebrisana. Kolikrat je že mene spravila v zadrego!“

„Tebe seveda, mene pa ne bo! Veš, kako je rekel tisti slavni Francoz — e-e — no, imena se ne spominjam — slab talent za imena — —.“

„Pa za lepe obraze boljši —.“

„Très bien, tako je. Tedaj tisti Francoz je rekel, da jezik ni zato, da bi ž njim razodevali, kar imamo v srcu, ampak da svoje misli in nazore drugim ljudem zatajimo.“

„Radoveden sem, kako boš opravil. Evfrozina je temeljito izobrazena in je bila poprej svètna gospica, ki je kraljevala v finejših družbah, kakor sedaj kot preoblečena nuna.“

„Tem bolje! Nesrečna ljubezen, kaj pa drugega, jo je gnala za ozidje in nekoliko jo bodo še vedno poščegetali tisti mehki spomini na onega junaka, ki je poduhal cvetlico in odjezdil k drugi.“

„Morda, toda ne verujem!“

„Beži, beži, ne verujem! Kaj pa ti veš o ženskih? Če si nekoliko študentovskega ljubkovanja preživel, že hočeš soditi o tem kot nas jeden, ki imamo presojeno in pretehtano vsako žilico na ženskih; le verjemi, če bi danes prišli vsi tisti junaki, kot so jih vse te samostanke nekdaž oboževale, izfrčé ti tako izza ozidja kot roj iz panja.“

„Lotar, pustiva to! Ves svet ni, kakor sva midva. Vedi, da sem o teti Evfrozini popolnoma prepričan, da je tvoja sodba čisto napačna in kriva. Dovolj! Ne govori več tako — sicer me žališ! Ona je moja teta.“

Prišla sta do kapelice. Baron pogleda skozi vrata, ozre se po kapelici in skoro zaničljivo reče Adolfu: „To ni senčnica, kapelica je. Molili sta, ali kaj. Vrag vedi, kaj imajo ljudje od molitve!“

„Klanjam se milostnima“, govoril je za par trenutkov pozneje baron Lotar in hotel ponižno poljubiti roko sestri Evfrozini, katera jo je pa z gracijoznim poklonom odmaknila in se molčé zahvalila za toliko pri-

jaznost. Ves ta zanikujoči akt sestre Evfrozine je bil tako fin in neprisiljen, da je bil baron kar presenečen.

„Kako vam je zdravje, prečastna?“ vpraša baron Evfrozino, ko je strastno poljubil roko Margiti.

„Sedita, gospoda! — Kaplja na veji, saj veste, gospod baron, starost in utrujenost.“

„Tu vam bo gotovo odleglo, ta zrak, mir in počitek.“

„Kakor je božja volja.“

„Bog gotovo hoče vašega zdravja; za tako požrtvovalno življenje je treba pač nagrade.“

„Da, da, gospod baron! Jaz vem, da se bo tetka pozdravila. Sv. Anton puščavnik bo prosil za njo, kaj ne tetka, da bo?“ Margita je z otročje skrbnim očesom pogledala velo lice Evfrozino.

„Zares, prečastna, Anton puščavnik, da, da, ta bo pomagal!“ Baron je lokavo hvaležno pogledal Margito, ki mu je nehoté izdala ime svetnika, ki je bil v kapelici. „Videl a sva, kaj ne, Adolf, ko sta šli v kapelico, in nisva hotela motiti. Če se torej mož, kot je bil sv. Anton, tako poniža, da zapusti sijajne dvorane in gre past — pardon — take živali, kaj ne, tedaj mora pač onega, ki takisto zapusti vse veselje in tudi pase — skoro bi rekel — tudi take živali, hudo delke in grde bolnike, mora pač do takega imeti velike simpatije in mu gotovo pomaga, gotovo, prečastna, prepričan sem.“

Baron se je strmo nagnil nekoliko naprej in samozavestno pogladil trde brke, kakor je vselej storil, kadar si je bil v svesti, da je govoril duhovito.

Margita ga je karajoč pogledala, Adolf je čakal uspeha, Evfrozina se je pa dobrodušno nasmehljala.

„Oprostite, gospod baron, svetniških legend ne poznate temeljito, česar vam čisto nič ne zamerim. Govorimo rajši kaj drugega!“

Baron se je ugriznil v ustnice in klel v srcu, da je tako slavno pogorel. Adolf je pa nalašč prestavil nogo na pesku ter se dotaknil barona, češ, ali si jo skupil!

A baron ni bil človek, ki bi prišel v zadrego.

„To je lepo, to je prekrasno, prečastna! To je istina, da mi, ki živimo v svetu, ne moremo poznati vseh svetih spisov in po-božnih knjig, in tega nam, prečastna, ne za-merite kakor drugi samostanci in duhov-ščina. Vi ste kljub redovniški obleki še vedno ona plemenita, ona visoko izobražena — da vas kar naravnost — oprostite od-kritosrčnost, to je zame nekaj prirojenega — prečastno nazivljem: emancipirano usmi-ljenko.“

Evfrozina ni na te poklone nič odgo-vorila, njeno lice je bilo neizpremenjeno, vedno obsijano s tistim blagim smehljajem, le oko je živo prodiralo v barona, da se je kljub svoji predrznosti moral umikati njenim v dušo mu sezajočim pogledom.

„Gospod baron, vi sodite nekoliko krivo naš stan. Seveda, saj niste imeli prilike ob-čevati. Upam, da se sedaj prepričate, da za našim ozidjem ni taka tema, kakor ste morda

brali tu in tam, da je nasprotno tukaj doma pristrčno veselje, tudi modrost in znanost, prav tako kakor zunaj, kaj ne, Margita, saj si se tudi ti bala?“

„Resnično, tetka; ali sedaj sem že čisto doma, in tako silno mi prija — veste kaj, gospod baron, jaz pa pojdem v samostan!“ Margita se je veselo zasmejala, baron se ji je priklonil:

„Gospica, če greste vi, potem grem še jaz in Adolf seveda tudi!“

„Tako je! Ali Lotar, midva bi bila skoraj prepridna, saj bi naju še ne sprejeli!“

„Šaljivci“, se je nasmehnila sestra Ev-frozina, počasi vstala, želela dobro zabavo in odšla, trdeč, da ji ne ugaja predolgo pod milim nebom, ker je še preslabotna. Margita jo je prijela za roko in jo spremila do grada. Tam se je poslovila od tete, ki ji je rekla:

„Le pojdi dete, in veseli bodite.“ Iz njenih očij je pa sijala bojazen — za Margitino srečo.
(Dalje.)

Cilji.

(Spisal Semen Semenovič.)

I.

Pozno v jeseni je odpovedal četrtošolec Janko Poljanec svoji stari gospodinji stano-vanje. Tovariši mu niso ugajali, in preveč jih je bilo. Pomislite: sedem v dveh malih, temačnih in vlažnih sobah pod Gradom!

Iz tihega dolenskega Zadolja je prišla mati Poljanka, da poišče svojemu otroku primerno stanovanje.

„I, saj sem vedela, da pri Miciki ni za našega Janka. Pa me je morala prelestiti tista sladka Urška, ki za vodo branjari. Hm... že takrat mi ni bilo všeč, ko sva prišla. Tisti dolgini osmošolski so se prepletali po sobi in tako nerodno govorili, da nisem ve-dela sama kam pogledati. Saj so sami med

seboj, z malimi ne pridejo skup, je rekla Micika. He, kdo jim brani? Micika je na pol slepa. Ta skrb, ta skrb, ki jo ima človek z otroki!“

Vdova Poljanka je ljubila svojega Janka nad vse na svetu.

Celo dopoldne sta hodila po mestu in iskala stanovanja. Povsodi si ju lahko videl: njo v mehki volneni ruti z rdečim čislom, v preprostem črnem krilu in črnosuknjeni jopi, in sina v kratki rjavi suknjici z glo-bokimi žepi in velikimi gumbi.

Na voglu ulice sta se ustavila in čitala na pilepljenem listku:

„Stanovanje!

Na stanovanje se vzame dijak na Krivi ulici št. 27., tretje nadstropje. Suha, snažna

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

X.

„Na zdravje! Klanjam se, gospod baron!“

„Sluga, Ante!“

„Kako sta spala?“

„Izborno, gospod doktor! In sedaj še osem ni ura, a že sediva tu. Leto dnij že nisem tako zgodaj in tako lahko vstal kakor danes.“

Lacinger je sedel na klop k njima, baron mu je ponudil cigareto, potem še Adolfu, in sedeli so, puhajoč čvrsto oblake dima v sveži zrak.

„Ante, sedaj naredi načrt, kam da pojdemo danes! Ti si domačin . . .“

„Načrtov naredim lahko dovolj; toda treba je vprašati celo družbo, ali bo in s katerim bo zadovoljna. Lahko se peljemo, ali gremo peš, na gore ali po logih, kakor bo komu ugajalo.“

„Dopoldne ostanemo doma; po kosilu odrinemo. Tedaj se zmenimo še z gospo teto, kapitanko in pl. Albenijevo.“

„Dobro; po kosilu pridem k vam, in za kar se odločite, to napravimo.“

„Margito vprašamo takoj; spremila je teto Evfrozino, gotovo se kmalu vrne.“

„Čakajte, gospod doktor: predno pride Margita, dovolite jedno vprašanje.“ Baron je rafinirano pogledal Anteta.

„Prosim, na uslugo, gospod baron.“

„V gostilni nama je prinesla zajutrek deklica, katero gotovo poznate; povem vam, da je to živalca, kakor bi jo izklesal. To zdravje, ta lica, oko, — in vse vse — no kratko in malo: ljubčkan metuljček. Ergo, gospod doktor, Tilka ji je ime, kaj ne, Adolf — Tilka, da: torej njeno biografijo: Ali je domača, ali je natararica, ali je tako za zabavo tujcev. — O tem moram biti dobro informiran, predno nadalje ukrenem.“

„Gospod baron, oprostite, če vam naravnost izjavljam, da se morate takih poskusov in manevrov kar čisto otresti. Tukaj si bodele okrepili telo, razvedrili duha, a na velikomestne burke pozabite, to vam prijateljski svetujem. Pri nas velja pravilo: ‚Me Kranjice hočm’o bit’ ženice, ljub’ce ne za kratek čas.‘ Poleg tega povem tudi, da je Tilka moja sorodnica, torej pod mojim varstvom!“

„Slišiš, Lotar! Le previden bodi, sicer pride tu na kmetih še do turnirja med tabo in Antetom.“

„Zanimivo, gospod doktor, rečem vam, prezanimivo. Že vidim, da bo tu življenje. Adolf je rekel prav, če je trdil, da ste optimist.“

„Idealist, sem rekel.“

„Bien, idealist. Sedaj pa se vam ponujam za učitelja in vam bom dokazal, da se silno varate, če prisegate na žensko zvestobo in poštenost. Ha, tako-le dete — čemu je na svetu kakor za to, da nam življenje sladi? Par dnij pošteno napojnino, par šopkov po desetici, nekaj ljubeznivih besedij — — frr — in tičica je v kletki!“

„Gospod baron, ne svetujem vam, da bi tako lovili tičice; častno besedo, da ne dosežete svojega podlega namena, in če bi ga . . .“

„Potem pa dvoboj za natararico, bravo, bravissimo, Lotar!“

„Makari, gospod baron! Ona je meni sorodnica, doslej skozi in skozi poštena, torej natararica gori, natararica doli, jaz jo branim ali osvetim!“

Lacinger se je razvnel in govoril pikro.

Baron se mu je smejal in bil vesel, da ga draži. Zato je nadaljeval in pikal še ostreje Anteta.

„Dobro, od mene častno besedo, ker ste vi zastavili svojo, proti temu, da ne bode

nič vplivali in se vmešavali v mojo politiko — častno besedo na to, da bo Tilka v osmih dneh nora zame in dozorela za vse, kakor jabolko, ki ga sapica v jeseni otrese z drevesa.“

„Velja“, udari Ante. „A slovesno izjavljam, da je tako vedenje podlo in nizko, in

da ne govorim še bolj žaljivo, trdim, da smatram celo stvar kot šalo.“

„Nič šala — ampak resnica! Kaj menite, da se jaz s častno besedo šalim, da jaz ...“

Po poti je prišlo desetero kaznenk s travnika in ž njimi usmiljenka.

„Hvaljen Jezus!“

Blagoslov sv. Janeza. (Relief Iv. Zajca za župno cerkev v Krškem.)

„Na veke!“ je odgovoril Ante, ki je bil vaje kot večletni gost v grajščini tega pozdrava.

Baron in Adolf sta molčala in pasla poželjive poglede nad nesrečnimi bitji, katera so stopala sramežljivo in hitro, s povešenimi očmi mimo njih. Marsikateri kaznjenki so takisto tudi ušli pogledi na krepke mlade

može, in marsikatera je morda v srcu klela prav takega mladeniča, lahkoživca, ki ji je obetal bele gradove, naposled pa odžvižgal drugam in jo pahnil v obup, da je postala mati — morilka; tako ji je pritisnil na čelo pečat zločinke, vtaknil jo v kazenski raš za omreženo okno in ji za vselej pokončal srečo tukajšnjega življenja.

Sv. Janez prejme Skrivno razodenje. (Relif Iv. Zajca za župno cerkev v Krškem.)

„Kleto, kaka rafiniranost“, vzklikne baron, ko so odšle kaznjenke na ovinku in se skrile v drevoredu.

„Kako mislite to, gospod baron?“

„To ste idealist! Saj ste vendar čuli pozdrav, kateri rabijo najpobožnejše duše, svetci in puščavniki. Ali ni to najgorja hudobija, da kaj takega izreka ta sodrga, te tatice, morilke, goljufice!“

„Ne sodite tako, gospod baron! Puščice, katere streljate na to ubogo ljudstvo, priletele bi lahko nazaj in ranile vas!“

„Kaj, gospod doktor, pomislite, kaj govorite! To je žaljivo, to sodi pred justico! Torej naj sem jaz tat, goljuf, morivec — — gospod doktor!“

Baron je srepo gledal Anteta, nervozno in razburjeno ponašal z roko in nazadnje ježno položil roko na mizo.

„Ne prepira, vidva sta skrajnja elementa in si bodeta vedno v laseh. Toda pogovorimo se mirno in rešetajmo to vprašanje, saj je jako zanimivo, drugega dela tako nimamo.“

Adolf je poznal oba in vedel, da je baron silno občutljiv, da ne čisla ničesar bolj kot svojo takozvano „čast“, o kateri je imel klasične moderne pojme, da se čast oskruni le s tatvino, goljufijo in umorom — in to le tedaj, če ga zagradi pravica za vrat. Poznal je tudi Lacingerja, da je trdoglav značaj, kateremu ne imponira plemstvo in denar, da se bije in pravda za svoje nazore do skrajnjega. Zato je pomirjal oba, da ne bi prišlo do resnih spopadov z neljubimi nasledki.

„Hvala ti, Adolf! Olikanci naj se trezno pravdajo o svojih nazorih, previdno modrujejo — bodo odkritosrčni —, a žaliti se ne smejo med seboj. Torej, gospod baron, jaz pojasnjujem prejšnjo trditev.“

„Prosim, a sem jako radoveden. Sofizmi vas morejo rešiti, drugega nič.“

„Bomo videli. Da je med kaznjenkami veliko čisto propalih duš, da jih je mnogo nepopoljšljivih, tega nikakor ne tajim. Trdim pa vendar, da jih je mnogo, katere je privel semkaj obup, slučajni trenutek, zadrega, ki jih je pripravila do pregrešnega dejanja in zločina. Vzemimo primer. Znano mi je, da

so najboljše kaznjenke iz večine detomorke. Tako zverinsko — ne, saj je hujše to dejanje — vsakdo obsoja, jaz tudi. A vprašam vas, gospod baron, ali so te bolj krivične in bolj hudobne, nego velika masa najbolj olikane sedanje svetne družbe? Koliko žrtev imajo na vesti bogataši-lahkoživci, pustolovci, ki služijo samo strasti, oni podli živinski strasti, in s tem, da njej zadoščajo, moré tisoče in jih pehajo v prerani, gnili grob? Vprašam vas, ali niso ti rafinirani morivci? Vprašam vas, ali nimajo hujšega bremena na ramenih tisti krogi, ki ne poznajo in nečejo poznati prvega in pravega namena poštenega zakona? Na vse zadnje je pač vse jedno, ali streš pšenično zrno, ali če pohodiš kal, ali če utrgaš še zeleno bilko? Ali ne sodijo prav tako le-sem tisti kapitalisti, ki premišlujejo, kako bi še kaj izumili, kar bi ščegetalo njihovo polt, ko se jim najboljše jedi studijo in gabijo vsled prenasitenosti, a tega nečejo vedeti in videti, da večkrat ubožno družino delavčevo, čigar žulji redé njihov kapital, pahnejo v bedo, v stradanje, zaradi česar seže mati po strupu, in si oče kupi samokres za zadnje novce in je morivec, krut morivec lastne družine? In take imenuje pošteni visoki svet izvržek človeštva! Pred takimi beži, za takimi kaže s prstom in si umiva roke kakor Pilat in vzdihuje nad propalo poulično druhaljo. Pri vrhu se začne drevo sušiti, in družba človeška je še vselej začela propadati in gniti zgoraj. Od tam je zašla nalezljivost v nižje sloje — svetovna povest nam je priča. In sedaj gospod baron, omenjam čisto mirno: Ali ni vaša šala gledé Tilke prav taka?“

Baron je pomolčal; Antetovi nazori mu niso bili ljubi, a moral je v srcu priznati, da niso neresnični.

„Ba, paradoksen filozof! Teorija je teorija; vi poznate svoje knjige, drugega nič. Ko bi poznali življenje, živeli in sodili bi drugače. Saj veste, kaj je modrovanje! Najbližji modrijanom so norci. — Brez zamere; tam-le gre Margita!“

Baron je takoj vstal in hitro odšel Margiti naproti. Vesel je bil, da se je otesel

Lacingerja, kateri bi mu bil na vse zadnje vzbudil še vest, ki je mirno spala že mnogo, mnogo let.

„Gospica, dolgo vas ni bilo!“

„Bila sem s prečastito sestro prednico na cvetličnem vrtu — in sedaj vas prihajam vse tri prosit, da mi pomagata iskati: izgubila sem tu nekje zalasnico z briljantom, družinski spomin od stare matere. — Gospod doktor in Adolf, pojdita sem!“

„Ah, Margita, stavim, da jo najdem jaz!“

Adolf in Ante sta prišla izpod sence.

„Zalasnico sem izgubila, veš, Adolf, tisto od stare mamice! Prosim, pomagajte iskati.“

„Drage volje, gospica! Kje ste hodili?“

„Tu, po tej stezi sem šla in nazaj v drevo-red. Sama sem že gledala, a nimam sreče.“

„Dobro, razdelimo se“, meni Ante. „Vsak si določi kos prostora, kjer bo iskal. Prva izbirajte gospica!“

„Da, da, gospica Margita prva izberite, in — in — jaz vam pomagam, kaj ne? Midva bova iskala skupaj, kaj ne, Margita?“

Baron jo je pogledal ljubeznivo in stopil blizu nje ter kar trenil ni z očesom od nje-nega obraza.

„Potem bom dobila jaz zalasnico prej nego vi, in vam uide nagrada, gospod baron.“

„Nagrada? Izborna! Kaj dobi tisti?“

„To je tajnost. Iščimo! Jaz pregledam ti stezici, vidva pojdita proti drevoredu.“

Margita je odšla po jedni stezici, baron takoj za njo po vsopredni, da je lahko govoril ž njo. Iskali so. Baron je govoril in govoril, ugibal nagrado in bolj gledal Margito kot v rosno travo in sprani pesek na stezi. Prišla sta do vrha, kjer se strneta stezi. Baron in Margita nista dobila nič. Margita je utrgala dve veliki beli kresnici.

„Vidite, to so marjetice, moje sestrice!“

„Da, da, to so proroške cvetke. Sediva semkaj in dajva si prerokovati.“

„Dobro; nate, vaša prorokuj zame, moja za vas.“

„No, ali dveh je premalo. Treba nama jih je za vsakega tri.“

Baron je stopil v travo in utrgal še štiri cvetove s snegobelimi lističi in solčnožoltim

očesom v sredi. Sedla sta na klopico in pričela pukati listke. Kaka igrača! In vendar sta se Margiti tresla prstka, ki sta na lahko, počasi in nekako slovesno in boječe izbirala peresce za perescem iz cvetnega venca ter je spuščala v naročje, odkoder je odpihala sapica list za listom in ga trosila v travo, da tam zvene in pogine. In vsak listič je bil kakor orakelsko belo pisemce, kateremu je zapored vdihavala tresoča se duša Margitina usodno vprašanje: „Ali me ljubi, ali ne ljubi; ali z jezikom samo, ali pa prav nič celó — —?“

Še par lističev se je držalo oskubene glavice, Margita je zašepetala zadnjikrat orakelske besede —, zadnji listič je odtrepetal v lahnem dihu in obvisel na baronu, — ona pa je gledala za njim in listek je drgetal na baronovi suknji. Tedaj je v njenih ustnicah zamrlo vprašanje: „z jezikom samo?“

Tudi baron je ponavljal taiste besede. Ali že naprej je vedel konec in prorokovanje zadnjega lističa, katero se je moralo glasiti: ona me ljubi.

Ponovila sta drugič, ponovila tretjič — in Margita je vselej zvedela taisto: z jezikom samo.

Barona je greblo v duši, ker je pri drugi in tretji marjetici pazil natančno na listke, a so mu v resnici vselej izjavili: prav nič celó. Zmečkal je rumene glavice med prsti, prisedel bliže Margiti, ki je gledala otožno, karajoč in očitajoč. Sramoval se je samega sebe in v trenutku se mu je posvetilo, da dela Margiti veliko krivico, da je varalica, neznačajnejš. Postajal je mehak, tajal se je kot sneg na pomladnem solncu, prijel Margito mehko za roke, prosil jo s pogledom odpuščanja in drugega ni mogel izreči, razven: „Margita, ali veruješ cveticam, ali veruješ meni?“

Takega Margita barona še ni videla doslej. Prvič v življenju jo je nekaj ganilo, ko je tako sedela ob možu, nekaj pretreslo, nekaj neumljivo ji razvnelo srce in vlilo neko toplo koprnjenje v dušo, a hkrati jo je prešinilo po vseh živcih nekaj — kakor slutnja, strah. Pogledala je barona, pritisnila

mu nehote na rahlo roko, potem za trenutek zastrla oči, pa jih zopet odprla in pogledala kvišku proti nebu v ono jasno in milo nebeško modrino, s katero se je kosala jasnost, barva in miloba njenih očí. Tih, tih vzdihljaj je vsplaval preko njenih ustnic proti sinjemu nebu.

Ante je stopil prednjo in ji ponižno izročil dobljeno zalasnico.

Margita se mu je ljubeznivo zahvalila:

„Hvala, gospod doktor! Nagrado dobite zvečer!“

XI.

Na Š.-ovem vrtu je svirala godba. Še storica potujočih godcev je priredila letovičarjem koncert. Res, da ni bila ta godba nikakor toliko izvežbana, da bi zadoščala razvajenim ušesom bogatinov, katerim so velika mesta po zimi nudila klasičnih kompozicij najboljših glasbenikov-umetnikov. A kdo se je med zabave željnimi letovičarji menil za to! Godci, moški in ženske, so bili v narodnih tirolskih nošah, godli in brenkali so navadne poskočne valčke, kot jih drgne ob citrah vsaka tirolska planšarica, in višek vsega, kar je ta družba mogla podati, je bil nenaravni duet, pri katerem je pela štiridesetletna Tirolka hreščeči moški tenor, njen tovariš pa za rahle živce dokaj neugodni sopran. No, ali nekaj je bilo, in izletnikom je prijalo vsaj toliko, da so se presiti otroci norčevali in smejali, dočim si je družba potujočih godcev s tem služila svoj grenki kruhek.

Vrt gostilne, ki je bil dokaj obsežen in posejan z belim peskom in zasajen z divjimi kostanji, je bil ta večer kar prenapolnjen. „Koncert“ je privabil tudi sosedne goste na večerjo, restavratêr je proglasil, da se dobé najfinejše postrvice, divji kozel in srnjakov hrbet. To so pač delikatne jedi, za katere se tudi letovičar ne boji hoditi četrte ure peš, da privoščí izmučenemu telesu nekaj slastnejše hrane.

Znanci in znanke so se strnili ob taistih mizah, porazobesili po kostanjih razno potrebno in nepotrebno prtljago pledov, ogrta-

čev, mant lj, solnčnikov, slamnikov, otroških igrač. Milostne dame so kramljale duhovito o najetem stanovanju, o kruhu, o ceni pišk in surovega masla, zabavljale na neokretne posle, hvalile vrline in kreposti svojih otrok, rešetale in reševale razne spletké in ljubimske zveze nadepolnih sinov in krasnih hčerk, katere je mnoga kljub neugodnim gmotnim razmeram pripeljala „na zrak“, da bi se morda te ali one cvetke, ki že ni videla več pomladnega solnca, morda vendar-le prijel kak kratkovidni, četudi obdrnjeni metulj. Gospodje pa so fino dvorili gospicam, katerih premnega je znala umetno presti nit zabave vsaj o tem, če ni drugače, da je svojemu kavalirju redno vse zanikala, vse prerekala, a ničesar dokazala, da se je potem revež trudil z vso davno že pozabljeno logiko filozofski dokazati v kolikor mogoče galantno in finem tonu, da se njegova sosedica morda vendar moti.

Med družbo je bilo tudi nekaj starih porumenelih lic trudnih Ahasverjev, ki so sedeli nemo ob mizah in z nekako boječim očesom gledali topo v hrupno mrgolenje zdravega in čilega sveta, kakor bi hoteli izsesati iz tega kipečega življenja utrinek zase in ž njim skrhati koso koščeni smrti, katere mrzli dihi jim je vel po žilah in kosteh. Vse so dosežali doslej, vse uživali, vse si privoščili, kar jim je sladilo življenje: a sedaj so prijadrali do kraja, kjer jih ni čakala nobena nada več, kjer se jim ni prilegala nobena naslada — nič, mučil jih je samo grozni strah: Sedaj, sedaj bo konec vsega.

Pod široko vejnato lipo ob podolgasti mizi so sedeli pl. Albenijevi: gospa, soprog, sina drugošolca Guido in Emilio, kapitanka in soprog, ki je prišel za par dnij na odpust, da si ogleda letovišče, kapitanov sinček Lucijan in hčERICA Alma, trinajstletna koketica, ob kateri je sedel domači učitelj otrok, sedmošolec, sin ubogih starišev, ki je ob tej razposajeni in razvajeni, poleg tega pa nenadarjeni deci bridko okušal grenkost inštruktorskega kruha. Pri mizi je bila tudi tetka Tera pl. Lazzi in Margita. Trije stoli so bili še prazni.

„To je netaktno, da ni še onih treh“, omeni tetka Tera in pogleda na uro. „Kam so šli?“

„Ah, tisti Lacinger jih je vêdel nekam v te griče na lov“, odvrne pikro gospa Albenijeva. „Adolf in baron ne vesta, kako je daleč in zato pač nimata nobene krivde. No, Ante, ta se pač malo briga, kaj je dostojno in kaj ne. Njemu je popolnoma vse jedno, če čaka on dam, ali če dame morajo čakati njega.“

„Pardon, milostna: Lacinger je navadno zelo točen, prav vojaško točen. Kar reče in obljubi, dovrši v taisti minuti, kakor je napovedal.“

„Margita, Margita! Ta zagovor je zelo sumljiv! Treba vas bo zatožiti, čakajte, čakajte!“

Albenijeva je pogledala Margito, nekako zlobno jo dražeč, in ji zapretila s kratkim okroglim prstom.

„No, če so šli na lov, tedaj je pač umljivo, da se kaj malega zakasni; lov človeka zvabi in zapelje dalje, nego je lovec mislil. Predlagal bi, da jih ne čakamo z večerjo.“

Vsi so bili zadovoljni s predlogom kapitanovim, in kmalu so zarožljali noži in vilice čisteč zlato- in srebrnopikaste postrvi. Tedaj so prišli k mizi tudi otroci, vsi razgreti, ker so bili na gugalnici. Vsak bi bil rad takoj pil, a niso jim dovolili, posvarili jih pa tudi niso, da naj ne bodo tako razposajeni; le ubogi učitelj, ki je sedel mirno in boječe pri mizi, naveličan do grla otrok, s katerimi se je ukvarjal ves božji dan, le ta siromak je občutil par karajočih pogledov in dobil nekaj finih zaušnic iz ust kapitanke in gospe Albenijeve. Molčal je in nerodno raztelesal najmanjšo ribico, katero so mu milostno pustili na krožniku, in spoznaval resnico, da gorjé tistemu, katerega tuje duri po petah bijejo. Največ srca med vso družbo je imel še energični kapitan, ki je dokaj izkusil in imel tudi sam to prepričanje, da človek ne velja toliko, kar plača, marveč toliko, kar je sam iz sebe. Zato se je po tgnil za učitelja:

„Signor maestro, nič se ne bojte, ampak izpijte par čaš piva na moje zdravje! Jaz sem popolnoma zadovoljen z uspehom Lucijanovim in pravim, da vestno izpolnujete svojo dolžnost; na večer se vam tudi spodobi počitek. Le tako naprej — vestno izpolnujete dolžnost — potem bodite pa tudi pogumni in srčni — coraggio, signor maestro!“

Kapitan mu je naročil vrček piva, katero je hladilo dijakovo po krivem žaljeno srce kot olimpski nektar. Dame so bile nad tem seveda nekoliko ogorčene, samo Margitino blago srce je bilo veselo, in glasno je pritrdila kapitanu: Bravo, coraggio, coraggio!“

K sreči so v tem trenutku prišli lovci. Prišli so kar čez hrib sv. Petra s puškami — in praznimi torbami, kot je to že navada pri takih lovcih. Družba jih je veselo pozdravila, in Ante bi si morda res ne bil domislil, da se je treba opravičiti. A baron ni tega pozabil. Z največjo spretnostjo je opisal, kje so lezli, kako naskakavali jerebe, ki so jih zavêdli tako daleč, da so zamudili določeno uro, pa da jih ni gnala stroga dolžnost, hodili bi bili gotovo uro dalje, tako so jo pa udrli čez grm in strn, ne meneč se za trnje in grdo pot. Baron je dobro umeval lovske hiperbole, in kar je res, je res, umel je zanimivo lagati. Puške in torbe so obesili na lipo, potem pa sedli: baron k Margiti, Adolf h kapitanki, Ante je pa sedel kapitanu nasproti, ob njegovi hčerki.

Po večerji se je zabava razvnela in bila prav prijetna, živahna. Baronu ni dovtipov, poklonov in dogodkov nikoli poteklo. Margita je bila pri njem zelo vesela, in zdelo se ji je, da ji tako še nikoli ni ugajal. Morda je vplivala nanj prosta narava, družba, zlasti Margitina, ki ga je brzdala, da ni bil frivol, kot je bil znan med svojimi tovariši v mestu.

Kar vstane Margita, seže po pompaduri in vzame iz nje zavitek.

„Gospod doktor, oprostite, skoro bi bila pozabila! Izvolite: nagrada!“

Lacinger je odvil zavitek, vsi so ga opazovali, kaj se bo prikazalo. Margita je med

tem razlagala, da je izgubila zalasnico in najditelju Lacingerju zato izroča nagrado.

V belem papirju je bila butarica najfinejših smotk, povitih z rdečim svilenim trakom, zavezanim z drobno petljo.

„Častitam, častitam!“ klical mu je kapitan in se priporočal za smotko.

Ante je vstal in poljubil roko Margiti, potem ponudil vsem gospodom smotke. Vsak jo je vzel in se zajedno zahvalil Margiti, ker jim je preskrbela take specijalitete, katerih ni bilo dobiti blizu. Smotko je vzel tudi baron, poljubil roko Margiti in jo prosil, če jo sme, ne kot dar Antetov, ampak njen, spraviti za spomin. Nihče ni mislil pri tem nič zlega. Ante je ostale smotke vtaknil v zatok, rdeči trak je pa vložil v listnico. Dasi Margita ni pri tem ničesar namerjala, ko je povijala smotke z rdečim trakom, vendar je prav ta nedolžni trak silno ranil baronovo srce. V razburjeni domišljiji si je tolmačil rdečo barvo — barvo ljubezni. Dušo mu je prevzel gnev do Anteta, in najrajši bi mu bil izpulil trak in ga shranil sam ali pa ga poteptal v pesku. Polastila se ga je kakor noč črna misel, zasumil je Margito in Lacingerja, za srce ga je stisnila silna mōra, in v trenutku je bil sklep dovršen: Lacinger mora proč, proč od nje, naj velja kar hoče. Vse sile je moral napeti, da se je premagoval v družbi, da je bil še vedno ljubezniv; toda Lacingerja ni več ogovoril in ga često pogledal po strani s sovražnim očesom.

Gosti so se pričeli razhajati, vstalo je tudi to omizje, poslovili so se in razšli. Baron je spremljal Margito, Ante in Adolf pa tetko Tero.

V travi so čirinkali neštevilni murni, škrtale kobilice, v gozdu se je oglašal čuk, in sedaj pa sedaj je prhutnil nad njihovimi glavami netopir, prifrlel ponočni metulj, preletela čez pot kresnica.

Margita in baron sta šla nekaj časa molčé drug ob drugim.

„Vsaka beseda se mi ustavlja, ko bivam sredi tako krasne narave. Tu mora človek samo molčati, poslušati, gledati in uživati; oprostite, gospod baron, da sem tako molčeča.“

„Prosim, gospica! Samo, da grem ob vaši strani, srečen sem dovolj. Saj se meni prav tako godi. Ali nekaj občutim sredi narave, da sem namreč čisto zapuščen, sam, sam brez namena kakor ladija brez krmila, ki se giblje, kamor jo zanesejo valovi. Verujte, da me prav ta otožnost žene v vrtinec, da sem često tako razbrzdan, razbrzdan samo zato, da pozabljam, kako sem sam, kako brez namena živim. Margita — baron je govoril prisrčno, — Margita, s tabo se začne moj namen, moj mir, moja sreča.“

Baron je pomolčal in tehtal učinek sladkih besedij. Margita pa je stopala ob njegovi roki rahlo in ni z najmanjšim sledom izdala, kaj se godi v njeni duši.

„Toda gorje“, povzame strastno baron, „gorje vsakomu, kdor bi mi kršil mojo srečo. Strem ga, kakor črva!“

Margita ga je vprašaje in osuplo pogledala, a zopet molčala in gledala v migljajoče nebeške luči. Pri srcu pa ji je bilo ugodno in neugodno tako, da bi bila najrajša izpustila baronovo roko, pa zopet hodila ž njim molče dolgo, dolgo — celo noč.

(Dalje.)

Ni sreča?

Denar ni naša zemška sreča,
nam modri govore možje:
Denar samo pohlep nam veča,
a prazno, lačno je srcé.

To modri stare, dōbe nove ...
A jaz vam ne verujem nič:
Z denarjem plačal bi dolgove
in kupil trden bi gradič.

Srcé s pobótnicami hranil,
ej, saj imel bi jih nebroj:
in pred pohlepom je obranil
gradič bi trdni, lepi moj!

A. Zdénčan.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XII.

Valovje plove po okrogli zemlji, visoko, razburkano valovje skozi dolge veke. Vsako stoletje novi sistemi, vsako stoletje novi nazori, podmene nove, duh časa nov; kar se letos v zvezde kuje, meče se drugo leto v blato; kar sedaj prešinja in giblje človeštvo, temu se smeja za trideset let novi zarod. In v tej stanovitni nestanovitnosti je nekaj, kar je stalno skozi vse veke, a najbolj izpremenljivo v bežečih dneh posameznikovih — to je človeško srce. Srce — da, čudna stvar. Sedaj viharo in nepokojno, potem mirno in udano, sedaj strastno in sovražno, potem pokorno in ljubeznivo, sedaj prevzetno, potem ponižno, sedaj kruto, potem usmiljeno, sedaj hrabro, potem boječe — vse to plivka sem in tje brez prestanka. Ali kljub temu je bistvo srca ž njega svojstvi stalno v zgodovini človeštva; nobena prekucija, noben razvoj ga ne prestvari. Človeško srce poganja kot neusahljivo drevo v tisoč pomladih tisoč in tisoč istih cvetov, in v tisoč jesenih donaša iste sadove. In kakor ni morja kljub viharjem in valovom, Scilam in Karibdam, da ne bi hranilo v svojem dnu kakega bisera, naj je zavit in skrit še tako globoko: tako tudi ni človeškega srca, katerega vsaka trohica bi bila skvarjena in slaba, v katerem bi ne spalo na dnu, čeprav globoko zagrebenih nekaj biserov.

Malo časa je bival Lotar na letovišču, a vendar ni bila družba, s katero je občeval, v njegovem srcu brez odmeva. Ukresala se mu je neznatna iskrica globoko na dnu srca in prav, prav malce osvetljevala grozno temo, ki je vladala v njem dolgo, dolgo. Duševno plemeniti ljudje, s katerimi je občeval, so vplivali nanj toliko, da je slekel najgorjo skorjo frivolnosti, da je brzdal izbruhe do-

vtipov, kateri so bili njemu v prejšnji družbi jedina sol duha. Srce se je malo mečilo, in Margito je pričel spoštovati, čislati. Dasi ni imel nobene vere v ženstvo, dasi so mu bile vse ustvarjene le za kratek čas, ali pa, da na podlagi zakonskega prava napolni ta ali ona globoko brezdno njegove prazne blagajne, vendar se ni mogel ustavljati misli, da mu je Margita pač nekaj več. O pravi, globoki ljubezni pri Lotarju pač ni da bi govorili. Srce, ki je tolikokrat ljubilo, tolikokrat gorelo v bučni strasti, je pač moralo dogoreti do pepela, in pepela ni mogoče več užgati. Skriva se še v njem kaka iskra, kak brleč ogorček, ki pa nikdar ne zaplapola v mogočen zibelj.

Tak žarivec se je vpihal v baronovem srcu pričujoči večer. Rdeč trak — kaka malenkost! in vendar je v njem zabučalo kot vihar, kri mu je zaplula strašno, porodila se je ljubosumnost, kakor je še ni poznal do danes. Bil je pač pri njem velik kos povoda najskrajnejši egoizem, najgorja sebičnost — ali sama ni bila. Večjo moč je zavzela Margita sama, njena blaga duša, in potisnila naenkrat njeno doto v ozadje.

Ko sta se vračala z Adolfom od grajščine proti gostilni, ni zgovorni baron govoril skoro nič. Pušil je cigareto za cigareto, pogledaval na nebo, stopal odločno in na Adolfova vprašanja odgovarjal kratko, često ne-logično.

V gostilni je gorela samo še jedna luč pod kostanjem. Služabništvo je pospravljalo z miz kozarce in prte, gostov ni bilo več.

„Adolf, pijva!“

Baron je sedel k mizi in naročil buteljko. Kadil je, nemo trčil z Adolfom, in pila sta „ex“. In zopet je natočil in zopet sta izpila do dna. Lotar je ukazal drugo finejšo buteljko. Sedela sta vis-à-vis, kadila in molčala. Krog

svetilke nad mizo so frlele vešče, zaletavale se v steklo, padale na tla, dvigale se zopet in zopet plesale nad plamenom in osmojenih kril cepale na mizo in na pesek. Tako so obletavale omotične misli baronovo dušo.

Natakar prinese šampanjko. Čep počí in zleti med veje, rumen kostanjev list pade na tla. Mimo mize prišumi po pesku hitra in lahka stopinja Tilke, katera je nesla v naročju sklad namiznih prtov.

Baron jo zagleda. Satan sam menda prižge krvavo luč v vrtinec njegovih mislij. V trenutku je bil sklep dovršen: Osveta, osveta Antetu, osveta ob njegovi sorodnici!

Razvnel se je pri opojni pijači, prevladal v njem stari človek in nič ni mislil, kako je to podlo, kako grdo, da, ni mislil, kako je to nemoralno, a ni niti mislil, kako je to nekavalirsko.

Čašico za čašico je izpil in drgetaje čakal, kdaj se vrne Tilka po ostalo perilo. Tilka je prišla z istim hitrim in lahkim korakom, ki je lasten pridnim, mladim služkinjam, ki delajo vestno in v čilem zdravju in so plačane najbolje, ako ležejo počivat z mirno vestjo.

Lotar vstane od mize in ji prestriže pot.

„Tilček, sem pojdi; ná, pij!“

„Ne utegnem, gospod baron.“ Hotela je mimo njega. Ujel jo je za roko in laskavo, zapeljivo šepetal vanjo, naj pije, naj počaka, nihče je ne vidi, saj gospodar in gospodinja že spavata, naj si privošči drage pijače, vse ji je na razpolago. Tilka se je obotavljala. Bala se je barona, sama ni vedela, zakaj. Kolikokrat je že pila mal požirek ob mizi, kamor so jo povabili rojaki, nič se ni bala, nazdravila, zasmejala se veselo preprosti šali, pa odšla svojim potem! A nocoj? Ne, ne, od tega človeka ne bo pila; boji se, v čaši se ji zdi da plava strup, da so svetli mehurčki, ki gomazé po steklenici, sami zli duhovi, ki jo vabijo, da jo omamijo, zbegajo, zmagajo, uničijo.

Ker ni slušala barona, pomagal mu je Adolf. Ta ni bil Tilki nikdar tako grozen kot njegov tovariš.

„Tilka, saj veš, da je to žaljivo za goste, ako se tako vedeš! Če zve gospodar, kaj bi rekel? Odpodi te!“

Dekletce je pričelo omahovati; oglasil se je v njej ljubi kruhek, sledila je baronovi roki kot senca brez moči in sedla na stol in pokusila opojno čašo. Mislila je, s tem zadovolji sitna, pozna gosta. Ali varala se je. Lotar je bil čim dalje drznejši in strastnejši. Iz njegovega očesa je žarel divji ogenj in obšvigaval njen najivni obrazek; ona je povesila oči, rdečica ji je pobarvala razpaljeno lice, v nedrih je pa kovalo srce kakor kladivo. Pričel se je boj, oni kruti boj, ki naj stepta vse nežne cvetice v njenem srcu, ali pa naj očisti zrak in okrepeča cvetje, da tem lepše zadiši ob solčnih žarkih. Vojeval je pekel z nebom, satan z angelom, kovarstvo s poštenostjo, propalost z nedolžnostjo.

Krik! Tilka je planila od mize in bežala kot mlada srnica, če jo nenadoma zdramiš. Lotar je skočil za njo, Adolf se je smejal. Lotar je pozabljal vsako dostojnost, pozabljal, da je baron; žgala ga je sama strast, dvojna strast, pohotnost in osveta. Ulovil je Tilko sredi stopnic, prosil, obetal ji zlate gradove, vabil in pretil ter jo hotel siloma odvesti nazaj na vrt. Tilka je vzdihovala, zdrsnila na kolena in ga v solzah prosila, naj jo pusti: zastonj — Lotarjeva roka jo je držala kot klešče. Ali sila ne pozna prava. Glasen klic je zadonel po stopnicah, Tilka je zmagala in odbrzela v svojo sobico, Lotar je pa priklel k mizi in si brisal z rutico kapljo krvi na roki, katero je oprasnil tanki noht Tilkinega prsta.

„Vrag je v tej ženski!“ zagodrnjal je jezno, izpil še kozarec in odšel spat, zmagan, osramočen kot še nikdar v življenju, zmagan kavalir, plemenitaš od nepremagljive kreposti dekliške.

Tilka je pa slonela v postelji, podpirala trudno, plavolaso glavico z levico in čutila, kako so ji v sencih kovale žile, slušala, kako je srce burilo v prsih, in vsa zmučena gledala na beli desnici za pestjo rdeče proge koščenih Lotarjevih prstov.

„Sirota, ah sirota! kaj imam? Ničesar, razven poštenja — in če tega nimam, potem nimam nič, čisto nič — —“

Sveča je zaprasketala, po sobi je planila črna noč, a v dekliški duši je bilo tako jasno, jasno kot na nebu vrh zvezd.

XIII.

Ante Lacinger je spal nenavadno dolgo. Odprl je ob nenavadni rani uri trepalnice, a bile so nekam težke, oči trnjeve. Zaprl jih je iz nova, obrnil se v zid in spal v neki mehkužni omotici, v tistem lenem snu, ko človek ne spi in ne bedi, ko misli in sanja v brzem vrtincu najnasprotnejše misli, ki mu tekó kot voda čez slap, preko lenih možgan. Krog njega je vladala grobna tihota. Stric je bil že davno pozajutrkoval in je hodil po vrtu, le s ceste se je oglašal neroden ropot težkega, lesenega voza in hripavi „hii“ kmetiškega hlapca, ki je priganjal leno krevsajočega konja. Skozi vetrnice pri oknih je gledalo že dolgo časa rumeno solnce in v svetlih trakovih obsevalo mračno sobo.

Grajska ura je odbila osem.

„Če dalje ležim, bolj sem zaspan.“ Energično je Ante odgrnil odejo, vstal in se urno oblekel.

Nekdo potrka.

„Ante!“

Lacinger je spoznal drobni glasek sestrične Tilke. Takoj ji je odprl in jo pustil v sobo. Stopil je k oknu, odprl vetrnice in jezero solnca se je razlilo po sobi.

„Zaspanec!“ nagajala mu je Tilka.

„Ne zaspanec, lenuh, čisto navaden lenuh! Vzbudil sem se kot navadno, potem sem pa lenobo pasel, sam ne vem, zakaj; sedaj mi je žal, ko vidim to krasno jutro. — Tilka, kaj boš pa povedala? Ta obisk je nenavaden. Sédi!“

Sedla sta na star, usnjat kanapé.

„Ah, Ante!“

Tilka se je naslonila na mizo, zakrila obraz z rokama in zaihtela.

Ante jo je prijel mehko za roko, pogledal ji ljubeznivo v mokre oči ter ji govoril mehko, prisrčno:

„Kaj pa ti je, Tilka, povej! Nikar ne jokaj, povej, odkrito povej vse; gotovo ti pomagam, ako je mogoče.“

Hvaležno ga je Tilka pogledala, dvignila roke in jih sklenila kakor za prošnjo: „Moj Bog, tisti baron!“

Po Lacingerju je zavrelo. Z lica mu je izginila vsa kri, prebledel je za trenutek kot stena, da je bilo videti na sencih skozi belo polt jedino le vijugaste plave črtice drhtečih žil. Ustnice je imel stisnjene, pest se mu je krčila, planil je s kanapeja, udaril silovito po mizi, da je sveča odskočila, padla in se prelomila. Z nogo je loputnil ob tla, da so zažvenketala okna in z nekam zadušenim glasom je škrtnil:

„Vraga ubijem!“ In iznova je udaril po mizi.

„Ante, miruj, prosim te, umiri se!“ Tilka je stopila k njemu, prišla ga za roko in mu pomirljivo gledala v lice, na katero je plula zopet trepetajoča rdečica.

„Povej, hitro povej, kaj ti je storil! Povej vse, ali je bila sila, ali — —? Gorje! Tedaj bi razbil še tebe!“

Ante je stopil korak od nje in jo motril z ognjevitimi očmi, krog katerih so vihrale razburjene mišice.

„Ante, zakaj me žališ? Ali mi tako malo zaupaš?“

„Torej si zmagala?“

„Zmagala, toda proč moram, proč iz te službe, kamorkoli! — —“

Sedla sta zopet nazaj, Tilka mu je potolažila in povedala vse — vse.

Ante jo je prijel za obe roki, ji stisnil in ob jednem ponosno zrl na svojo sorodnico.

„Ne boj se! Ostani v službi, stvar bom uredil jaz!“

Tilka je odšla, Ante se je urno umil in se jel odpravljati. V srcu mu je kipela strast, misel za mislijo je vstajala, tonila in druge nove misli, misli osvete so mu polnile dušo. Bil je nervozen. Oblačil se je burno, vse mu je nagajalo: gumbi so se mu trgali in lomili, kravata ni hotela zdrsniti skozi zaponko, roka se mu je tresla. Vzel je z mize klobuk. Pod njim je bila listnica. Odpre jo kar ne-

hoté, mehansko, kot jo je vedno odpiral, da se je prepričal o gotovini. Iz nje je gledal rdeč trak, tisti usodni rdeči trak, s katerim so bile povite smotke, dar Margite. Zdelo se mu je, da se mu ta trak smeje, da ga ironski gleda in pravi: Oj, ti duša plebejska, glej, kako te vodimo vsi za nos! Vrinilo se mu je vprašanje, na katero ni sinoči nič mislil, vprašanje, zakaj mu je dala rdeč trak! Ali ni rdeča barva jasen simbol pravega srčnega čustva? Da, da, to je resnica, to je simbol — ali simbol bridke ironije, simbol, s katerim bi ga ona rada usužila, da bi ji bil hlapec, njej in vsem, ker ga rabijo, sluga, mameluk, dokler se ne naveseljačijo. Igrajo vsi, i ona igra, in on naj bo vsem tem otrokom igrača, kot orač z voli ajdovski deklici? Ne, ne, nikdar, ne boš, smo pa le mož — čeprav ubog. Zlato pa ne tvori moža.

Iztrgal je trak iz listnice, vrgel ga na tla, pohodil z ного in ga sunil v kot — za smeti. Potem je viharo odšel iz sobe, a čutil je vendar, da ga je pri srcu nekaj zabolelo, ko je stopil na trak, kot bi bil stopil nedolžnemu vzoru na srce.

Teta mu je prinesla naproti kavo. Izpil jo je stojé in brez sladkorja.

Na vrtu ni ostal pod kostanji kot navadno. Bal se je, da bi ga kdo ne motil. Hotel in moral je biti sam, da zasnuje načrte, da premisli trezno, kaj mu je storiti. Zadoščenja je hotel, poštenega zadoščenja od Lotarja, zato je šel dalje, kvišku do samotnega hrastovega gozdiča, kjer je begal hitro sem in tje po deset metrov dolgi ravni terasi.

Kako torej naj se znosim? Kako, in zopet kako, in Ante si ni vedel odgovora, da bi rekel: tako je prav, to je modro, tako ukrenem. Najbolj mu je šepetal v dušo zapeljivi glas: dvoboj! Kri naj opere to, sablja ali kroglija naj odloči! Beli bogovi bodo s tabo, saj je pravica na tvoji strani; kaznovati se mora on, in vršitelj si ti!

Dvoboj! Koliko je dvobojev na svetu za prazne stvari, ki niso besedice vredne; a tu mu gre za čast, za poštenje, za največjo doto blage deklice; da, tukaj naj odloči dvoboj, tu je umesten, to bo zadoščenje, jedino, ki

ga more dati Lotar, jedino, katero daje dandanes kavalir kavalirju.

Že se ga je oprijemala ta misel tesneje in tesneje, stiskal je palico, ž njo udarjal po zraku, kot bi že stregel nasprotne udarce in z mirnim očesom iskal Lotarjeve glave, da zašvisti jeklo po njegovi glavi, da mu razpara zlobno lice in mu zalije kri tisti satanski smehlaj. — Ante je hodil nekoliko časa brez misli kakor navit stroj. Koraki so bili čimdalje bolj počasni, umiril se je, palico vtaknil v mehko rušo in legel pod hrast ter si podprl glavo. Ni bil še jedin sam s seboj.

Dvoboj, hm? Kdo mi je porok, da ne poseče on mene? Koliko sem se vadil v borenju? Le par mesecev, kaj je to? In on? Gotovo se je bil že dostikrat, vadal se mnogo, a jaz nisem še nikdar resno nastopil. Par let že nisem imel sablje v rokah. In če se streljava? To bi bilo bolj izročeno v roke slučajju, usodi, no recimo po domače: božji volji. Božji volji? Morda bo Bog posegal vmes v tako pravdo, katero je na Sinaju med treskom in gromom prepovedal? Iluzija! In če me on poseče, če me ubije, če me le rani, tedaj bo to samo krvavi dokaz, da je on delal prav, ne jaz, da ima on pravico do take lopovščine, jaz z razbito črepinjo ali prestreljenim srcem naj sem osramočen, krivec? In to bi ne ubilo samo mene, ubilo bi strica, ubilo Tilko, ubilo moje vse — in on bi se šalil in bahal, kako je naklestil plebejca, in bi odkorakal čez moj trup oholih, zmagoslavnih pogledov nadaljevat viteške čine pri lepih deklicah. Ba, sramota, grozna sramota in nesreča, ki me zadene skoraj gotovo! On je plemenitaš — jaz kmet! Morda bi se še bil ne z mano, češ za take je pasji bič. Dobro, naj bo pa tako. Ti si plemenit po krvi, a po duhu in po srcu si ud svetovne druhali: a jaz preziram plemstvo, kot je prezirajo tisoči današnje dobe, a ponosen sem na duševno in srčno plemstvo. Zato obrnem kopje: naj bo za tebe pasji bič, klofuta, pšovke!

Ante je zdrznil z podprtega komolca, legel vznak in gledal v hrastovo listje, med katerim so plesale mušice in hrosti.

„Kam je šel, da ga ni nikjer? Tilko sva srečala, gotovo mu je šel ta neumni otrok tožit!“

„Le čakaj, Lotar, sedaj te Lacinger pozove. To bo zanimivo: dvoboj za natakarico.“

„Smešno, vražje smešno! Ali biti mora. Moram se ga iznebiti, tu ga ne trpim več, sicer ga vržem iz naše družbe na kak drug način.“

„Nevaren ti ni; tega se ne boj. Saj poznam Margito. Misliš, da je mogoče pozabiti, kaj je ona, kaj Ante?“

„Naj bo, kakor hoče. Jaz tega vražjega človeka sovražim, proč mora!“

Adolf in Lotar sta zavila ob zidu cvetličnega vrta na desno proti pristavi, in prav tam na oglu jima je prišel nenadno naproti Lacinger, vračajoč se izpod hrasta.

Adolf je pozdravil prijazno kakor navadno, tudi Lotarju skoro ni bilo slediti najmanjše razburjenosti. Ironičen smehljaj mu je krožil krog ustnic. Ante je odzdravil nekoliko hladno in barona ostro pogledal.

„Oho, gospod doktor“, nosljal je baron, „slabe volje, vrlo slabe volje! Kako je to? Ali ste slabo spali?“

„Da bi samo slabo spal, dobro bi bilo — ali — —.“

„Čujva, Adolf! Gospod doktor ve novic, interesantnih novic; bravo, kaj življenja v ta pusti kot!“

„Če bodete vi nosili življenje v naš rajski kot, potem bo iz raja zares pekel.“

„Gospod doktor, govorite jasneje in vedite, da ne govorite s kmetom, ampak z mano!“

„Odslej rajši s kmetom kot z vami!“

„Govorite, jaz sem žaljen!“

„Ne prepirajta se kot stare babe, povejta moško, kar imata!“

„Tedaj ti tudi veš, da nekaj imava. Dobro! Vprašam, kaj je bilo sinoči?“

„Sinoči, hahaha, dobra večerja, nato ste šli mladi starci spat, midva z Adolfom sva si pa privoščila še nekaj kozarčkov in z neko podlasico sva se še malo poigrala.“

„Lopov, molči, sicer — — —!“

Ante je stopil proti baronu in stisnil palico. Adolf je stopil predenj in ga izkušal miriti.

„Ponovite, kdo je lopov? Jaz, baron Lotar Wegel?“

„Da, da, ti, baron Lotar Wegel, ti si lopov; zakaj, veš dobro!“

Baron je potegnil zavestno iz listnice vizitko in jo prevzetno pomolil Antetu. Anteta je prevladala strast. Pozabil je dostojnost, pozabil vse in kar planil bi bil najrajši na barona. Vizitko je pograbil, raztrgal jo na kosce in jih zalučil baronu v lice ter kriknil:

„S tako podlo dušo se jaz ne bjem!“

„Kmetiški pes!“ je siknil baron, Ante je dvignil palico, a običala je v koščen roki stričevi, ki se je vračal s sprehoda in naltel na sitni položaj.

„Gospod baron, oprostite, Ante je — burja.“

Baron ni odgovoril ničesar, zavrtel se je na peti, pljunil zaničljivo in odšel z Adolfom.

„Kmet ne bo nikdar kavalir“, je rekel za nekaj časa Adolfu. „Sicer sem pa dognal, kar sem dognati hotel. V naši družbi je nemogoč. Pojdiva na goljaž!“

Stric je velel Antetu, da je šel ž njim v pisarno. Stopal je kot ujet besen konj, ki gre za gospodarjem ob povodcu, a drgeta na njem vsaka mišica in koleno mu kleca.

Na drugi strani zida je pa ušel teti Evfrozini molek iz mrtvaško blede roke, srce jo je zbolelo, moliti ni mogla več; opotekajoč se je stopala od usodnega kota, kjer je čula prepir, kateri je umela bolje in globlje, kot ga je umeval stric oskrbnik; saj je imela za sabo življenje.

(Dalje.)

Kvišku.

(Spisal Fr. S. Finžgar.)

(Dalje.)

XIV.

Bil je neznansko pust dan. Barometer in termometer sta padla čez noč za veliko črt. Vse nebo je bilo obokano z gosto, jednako-merno sivo meglo, ki se ni ganila, kot bi človek gledal v siv, zamazan strop v kleti. Vrhovi gorá so tičali zapičeni v to nepremično sirasto maso; po gorskih bokih je pa ležal širok bel pas, na več mestih raztrgan, takisto mrtev in len, kot njegov brat — oblak nad njim. Bil je to pač dan, ki se pojavlja često v alpah, ko ni solnca, ne dežja; ne luči, ne teme; ne zime, ne poletja, ampak nekaj mlačnega, sluzastega in pustega se vlačí pod nebom in ubija človeškega duha, da je jezen brez povoda, da kolne brez vzroka. Ha, kako je prijetno, če lomi vihar veje košatega gozda, ko joka jelka, ko stoka hrast, ko cvili med brezami, ko se otvori oblak in lije na zemljo, da odskakujejo dežni curki, da ti tekó reke po stezah, po gorah završé hudourniki: ha, to je krasno, to je življenje, divje življenje, kakor strast sredi srca! In prav tako življenje vlada v sneženem metežu, ko piska ob vogalih, sika skozi gole veje, pod nebom pa divja ples vrtoglavih snežink, ki se prelijaajo in zvijajo, razsipajo in strinjajo kot misli v burni domišljiji: da, tudi to je življenje, burno življenje. — Toda ta siva luč, ta lena stagnacija vseh elementov, to dremanje vlažnih listov in cvetov — te mrtve megle, kot mrtvaški prti, in skozi to bronasto nebo omledna luč, kot mačje oko v brezdnu: hu, to ni življenje, to je smrt, smrt!

Bil je torej tak neznansko pust dan. Lacinger je slonel pri oknu, pokrit in odet v ovrhnik. Za njim na tleh je čakal napolnjen kovčeg, na mizi sta ležala dežnik in palica. Lacingerjevo lice je bila očitna fotografija

celega dné: mrklo, pusto, nejasno. Ves obraz je bil bledejši kot sicer, ustnice skoro brez krvi, in suhe oči so kazale sledove prečute, dolge noči. Topo so zrle na vrt, topo na mirno grajščino, kot bi to ne bila realna trdna stavba, ampak zračni grad pol pozabljené bajke. Mislil bi kdo, da za temi očmi ni življenja, ni nobene misli, ni nobene čustva — nič, čisto nič, da plava za njimi lena megla brez življenja. Ni res! Za tem nemim in mrklím izrazom je bil vihar, burja, ples snežink, metež, strašanski metež mislij kot najhujši vrtinec. Lacinger je stiskal blede ustnice krčevito, v duhu klet to vreme in prosil Boga viharja in groma in bliskov, da bi se zemlja gugala v tečajih. To bi pri-jalo njegovi duši, z razdivjano prirodo bi se strnilo njegovo srce in se kopalo v curkih in nalivih neba razkošno in veselo kot rdeča roža v solnčni rosi.

Lacinger mora od tod! Zakaj? Zakaj? Sam hoče, stric hoče, a vendar ga kruto vleče nazaj, kot bi tisoč zanjzadrgavalo njegov vrat, roke, noge, tisoč vrvij držalo njegovo srce, njegovo celo dušo. On hoče, on mora od tod, in mora raztrgati v trenutku vse te zanjke, vse te vrvi — mora, mora: zakaj? Stric hoče, naj gre zaradi njega, da ne bo imel še on neprijetnostij in sitnostij; oh, oziri, služba, odvisnost — oni so baroni, imajo vpliv — on — stric ima kruh, od katerega reže dan na dan kosce za stričnika, za Anteta —: ne, ne, Ante mora proč, zaradi strica, ker se boji za kruhek.

Tako, hm, kruh! In Adolf je bil pri stricu in ga je prosil, naj vpliva na Anteta, da gre, da ne bo sitnostij, da naj o dogodku molči, baron bo tudi molčal. — Ha, lopovi! In stric, ta mirna in dobra duša, se boji, prepričan je, da bi mu baron z vplivom svojim lahko škodoval, in zato mora on — mora proč.

Ante je škrtnil, in prisega je pljusknila v zrak: Pri Bogu, ne, zaradi tega ne grem, in ne grem. Rajši ostanem in si poiščem tega človeka, makari s kijem, s sabljo ali samokresom, vsejedno — dobil bi ga. In strica nisem mogel prepričati, ne, zastonj! Do solz je bil ganjen. Zato grem, da zato: zaradi njegovih solz, zaradi solz mojega največjega dobrotnika, ki so me bolj pekle, kot sto napadov in psovk podlega človeka. Torej grem, ker hočem iti, ne, ker moram. Lacinger je zopet strmел na grad, od njega na goro, kjer je komaj vidno vstajala mračna megla in kot Erinija preganjalka stezala nanj koščeno roko. Obrnil se je od okna in pustemu dnevu pokazal hrbet. Pod mizo so ležali kosci papirja. Deset posetnic je spisal Lacinger v slovo, a vseh deset je raztrgal na drobne kosce in jih jezno treščil pod mizo. Blizu njegove noge je ležal papir, na katerem je stala beseda Margita. Ta pogled je Anteta pičil kot strup. Njegova notranjost je zašumela in vztrepetala kot topolovo listje, kadar završi po njem vihar. Margita! Dušo mu je objela neka bolest, in tisoč glasov je odmevalo, kot bi bila vsaka žilica struna in vsaka se glasila: Margita, Margita. Lacinger se je pričel tajati in mehčati, vsa divja notranjost se mu je premenila v sentimentalno godbo, svojih občutkov ni bil gospodar, in s strahom je spoznal, da odhaja skoro prepozno, da ne pojde sam, ampak da odnese nehoté v srcu njeno sliko. Ali tedaj se je zopet krepko dvignil njegov ponos, vzbudil spomin na brezdno, ki ga loči od te cele družbe, z nogo je sunil papirček, vzkliknil: „Bodi mož!“ in trdih korakov je stopil po sobi ter se samemu sebi na glas zasmejal.

Pred hišo je obstal voz, v sobo je stopil stric.

„Prav, Ante, prav! Le hud ne bodi! Smejaj se, oh, to me veseli. Hvala, hvala, ti si dober, ti spoštuješ starost, ti me slušaš, boš videl, vse ti Bog povrne. Voz te že čaka.“

„Hvala lepa za vso prijaznost in dobrotljivost! Stric, vi ste moj oče —.“

Ante je z otroško ljubeznijo objel strica, kateremu so pritekale solze po nagubanem licu in zdrsnile v osivelo brado.

„Na, Ante, za pot! Potuj, razvedri se, če boš še kaj rabil, le piši! Saj je zadnje leto!“

Kolesa so zašumela po slinasti cesti, kopito je bilo votlo takt, voznik je priganjal konja v nezavednem, malomarnem tonu. Ante se je pa zavil v havelok, stisnil se pod usnjato streho v kot in zamižal. Izpod neba je pričelo pršati.

Lacingerju je postajalo nekako ugodno pri duši. Jednakomerno bučanje kočije, coklanje kopit, žvenk verige pri ojesu in monotoni, hreščeči glas voznikov — to je vplivalo nanj kot usnivajoča godba. Vihar se mu je polegel, in začel je trezno in logično razmišljati.

Čemu se prav za prav razburjam? Čemu sem besnel in se jezil? Zakaj se nisem že davno tako odpeljal, kot se peljem sedaj? Zaradi par izletov, nekaj sladkih besedij Margitinih, zaradi zabave sem visel tu, kot bi bilo vse to namen mojega življenja, kot bi bila to duša moje duše, srce mojega srca! Smešno! Kako je človek često smešen, kako brezmiseln, koliko pretrpi, prenese, kako se zatajuje in robuje — za nič —. Ne, ni res, za nekaj vendar! Pravijo: za življenje. Hm, za življenje! Kaj pa je vendar življenje? Kaj imam od tega, da živim? Nič, prav nič, vsaj doslej moram reči, da nisem imel še čisto nič od življenja. Zabave, veselice, družba — to je življenje, to naj bo tisto sladko življenje, radi katerega živim! Vraga, to ni življenje, vsaj jaz ga v tem ne nahajam in ne vidim! To je ubijanje, morenje! Koliko fraz, koliko izgubljenih ur, koliko hinavščine, parfimirane in gladke in sladke, koliko vrto-glavih stavkov, koliko hrepenenja, laskanja — in drugo jutro me je bilo vselej sram, ko sem v zrcalu videl samega sebe in sem si moral reči: norec! In poleg tega prazna duša, prazno srce, fizični in moralni maček, katerega sem potem zopet moril, da se je porodil drugi — — za Boga, to ni življenje, to je ubijanje, to je igra, burka, komedija. In zaradi take komedije se človek ubija, in

če komedija sredi akta obtiči, če se ne doigra do konca, potem še tarnamo o skajljeni zabavi, o nesreči, o dogodku, ki nam je s silo potegnil zastor pred oder, da smo odigrali, predno smo namerjali. In tak smešni igravec sem bil zadnje dni, in danes sem se še razburjal, ker sem se k sreči iztreznil iz omotice, ker se mi je zdnilo, ker sem dal slovo komediji.

Tako življenje je življenje brez sadu, in življenje brez koristi je smrt. — —

Vlak je drdral proti jugu, klepetala so kolesa, gugali se vozovi, šipe so zvenele: Ante je sedel sam v kupéju in se zavijal v havelok, po ušesih mu je pa brenčal rek iz Goethejeve Ifigenije:

Ein unnütz Leben ist ein früher Tod.

Lacingerjev odhod je bil sicer taje in nenaden, a še tisto dopoldne so vsi govorili, da je Ante izginil brez slovesa. Da ni bil nihče tako kratkoviden, da ne bi bil slutil neljubega povoda za ta beg, to je pač umevno. Ali priznati si je moral mnog, da mu je žal Anteta in da bi mu bil drage volje stisnil roko v slovo, samo ko bi bil prišel. A njega ni bilo, in to je bila zagonetka. Gospa Albenijeva je stvar razvozlala hitro in malomarno: „Ba, kmet! Ni vredno, da se govori.“ Tetka Tera se je veselila njegovega odhoda, češ, za Margito izvrstno zdravilo; baron je na konju. In res barona ni nič bolelo, ker ga je oštel razljučen Lacinger, pozabil je na kavalirsko čast in bil vesel, da je dosegel svoj namen: Ante mu ni bil več na poti. Ob tetki Teri in pl. Albenijevi si je privoščil o Antetu nekaj žaljivih in podlih dovtipov —, potem pa ni govorila živa duša v tej družbi več o ubeglem plebejcu.

Ali dve srci sta čutili vendar drugače: Margita in Evfrozina. Ta je bila jedina, ki je slučajno vedela natančno za povod, ali omenila ni besedice. Zvedela je stvar slučajno, skoro prisluškaje, in kesala se je, zakaj ni hitela proč od tistega kota, zakaj je obsedela kot pribita in poslušala. Da, sama si je izbijala to misel iz glave, in niti sama ni hotela vedeti, in kadar koli ji je vstal pravi vzrok pred dušo, vselej se ga

je ustrašila, a vselej sklenila, da bo molčala kot zid in ne črhnila besedice nikomur — celó Margiti ne, dasi bi bilo zanjo morda dobro. Ne, nikoli ni prisluškovala, nikoli opravljala, in sedaj pred smrtjo tudi ne sme, ne, neče nikakor. Pokopala je tajnost, o kateri so molčali baron, Adolf in stric, pokopala na dnu srca in na ta grob sadila in trosila cvetje vročih, pobožnih vzdihov.

Margito je zadela ta novica nenavadno. Nikdar ni čutila še kaj takega. Celo dopoldne je slonela pri oknu in gledala po cesti, koder se je peljal Ante. Pričela je veziti, brati: nič, pa nič. Kar ljubilo se ji ni in ni se ji dalo, ter zopet je gledala pod sivo nebo in na blatno cesto. Pričela je premišljevati, zakaj bi ji bilo hudo? Saj ga ni žalila, saj je ne veže ž njim nobena vez, nobena obljuba — ne sorodstvo, ne plemstvo, nič, kar nič. Ali vse zastonj. Razum ji je mikroskopsko drobno podal razloge, da je vsaka žalost, tudi najmanjša sentimentalna misel nanj ne utemeljena, nepotrebna, da, kar mučna: toda razum v trenutku ne zmaga srca. Čutila je za Anteta nekaj, čemur ni vedela ne izraza ne vzroka, vedela je samo toliko, da čuti, gorko čuti nekaj, da je to resnica in da si tega ne more iztrgati iz srca in da bi rada še jedenkrat govorila ž njim, govorila povsem navadno, voščila samo dobro jutro in potem bi se lahko poslovila in ga celó pozabila; tako pa ne more — ne more.

Popoldne je deževalo. Gospodje so tarokirali, dame pa ob beli kavi govorile — čudno — o vremenu.

XV.

Malenkost vpliva včasih na bolnika, da se okrene bolezen na boljšanje ali na hujšanje. Domišljija igra veliko ulogo in ž njo vred rahla čuvstvenost.

Vreme se ni hotelo ustanoviti. Deževalo je v jednomer, noči so bile hladne, dan se je krčil kar skokoma, ker ni bilo jasnega neba. Po gorah je padal sneg, letovičarje je zeblo in jezno so se zavijali v plede in ogrtače, gledali barometer, nervozno trkali na srebrno cevko, a za las se ni ganilo

srebro. Kot pribito je stalo nizko. Mnogo jih je pobralo kovčege, zaboje, košare in škatle ter se hitro poslovilo in odjadralo kot selivke v kratkočasna in elegantna mestna stanovanja. Drugi so pa trdovratno čakali, da užijejo pred odhodom še jasen dan in se dobre volje vrnejo, kakor so bili dobre volje prišli.

Teti Evfrozini se je bolezen nenadno shujšala. „Vreme, vreme“, so trdili vsi sorodniki in znanci letovičarji ter se nekam plašno pogovarjali o katastrofi, katere so se vsi najbolj bali, kakor bi ne vedeli, da vsakoga življenje ni nič drugega kot krajša ali daljša bolezen, katera se pri vsakem brez izjeme zvrši s smrtjo. Lotar je seveda moral napraviti par frivolnih opazk, ki so bile le koncem jezika, in za katera je dobil tudi od Adolfa pošten ukor. Dasi mu je bil Adolf zvest družo, vendar kri ni voda. Evfrozina mu je bila teta, in nemilo ga je grabila misel: sorodnica je na smrtni postelji in smrt, ta je bila pač največje gorje zanj, in zato si je kratko in malo prepovedal vsako opombo šaljive vsebine. Če je trpela sorodnica, trpela je tudi njegova kri.

Margita je mnogo sedela ob postelji in ljubkovaje roko Evfrozini ponavljala: „Tetka, mila tetka moja, ti ne smeš umreti!“ Hodila je v domačo kapelico, molila trenutek pred oltarjem, šla zopet na vrt obiskat sv. Antona, a tudi tam ni dolgo strpela, šla je po vrtu nazaj, izpraševala sestre in prednico, kako je Evfrozini. Odgovarjale in tolažile so jo vse prijazno, ljubeznivo, a bile tako mirne, opravljale svoja dela z isto mrzlo natančnostjo, da jih Margita ni mogla umeti in so se ji zdele kar naravnost krute. Gospe so hodile često popraševati o stanju bolnice, kimala z glavami, milovale siroto, vzdihovale, potem se pa zopet vračale in bile stare spletkarice in ugibale celo, no, če umrje — kaj pa hoče? — bo vsaj rešena tega dolgočasnega samostanskega življenja. Ljubezni, gorke ljubezni do nje ni čutila nobena, saj je bila Evfrozina zanje mrtva stvar že davno, ko je oblekla redovno obleko; teti Teri je bilo celo nekam prijetno, češ, če pade še ta jez,

potem je Margita Lotarjeva. Zato so tudi skrbele, da je bila Margita čim največ v njihovi družbi.

„Ubogo dete, kako se žalosti, sirotka! Oh, kako blago srce ima Margita, kako mehko! Ne smeš, kar ne smeš k bolnici. Od žalosti nam lahko zboliš, in Evfrozina bi težko umrla, ko bi te videla, da tako žaluješ. Le pri nas bodi, mila dušica, poglej barona, ves pobit je zaradi tebe! On trpi in čuti s teboj, le okleni se ga, potolaži te najbolje.“

Tako so govorile Margiti, tiščale vedno vanjo in jo vedrile in motile, da je res živela v neki megleni omami in je pozabljala, kako se ji trga srce od srca, katero jedino jo je doslej ljubilo istinito, globoko, nesamopridno. Ali v resnici so se vrlo malo bale za Margitino zdravje, ampak bale so se kakega resnega in treznega nauka iz ust bolnice, ki bi prav zato, ker bi bil poslednji, najizdatneje vplival na mehko dušo Margitino.

Mrak je legal zgodaj na zemljo, pust, siv mrak. Solnce ni zahajalo v rdeči zarji; za motnimi oblačnimi kopami je tonila njegova luč. Dolge sence niso padale z gor, le megle so se vlačile ob vodah in se plazile po gorskih bokih kakor smrtni strahovi. Zvonček v grajskem stolpiču je zaklenkal silno otožno, jokavo; čutil je, da je izpod teh mrzlih meglj planila ledena smrt v grajščino in mirno obstala z dvignjeno koso ob postelji sestre Evfrozine.

V snažni sobi je stala postelja z vzglavjem pri zidu, nožna končnica je bila obrnjena po sobi. Nad glavo na zidu je viselo leseno veliko razpelo, nad vrati je nihala ura svojo večno pesem: Vsikdar, nikdar, nikdar, vsikdar! Krog postelje so klečale sestre usmiljenke, z lučmi in molki v rokah. Snegobela široka pokrivala so se gibala in tresla majhno, majhno, kot bi prožil njih konce udarec srca, katero je bilo in se topilo v šepetajoči molitvi.

Evfrozina je ležala na smrtni postelji, bela kot lilija, držala se na smeh kot jutranja zarja. Usehle roke so pobledle še bolj in snegobela odeja, na kateri sta

sklenjeni roki držali svečo in križ, je temnela pred to prozorno belino. Po vsej sobi je vladal mir, širilo se blaženstvo, kot bi duhovi pahljali s perutmi nebeški balzam nad vso to družino. Tu ni bilo nereda, ne vzdihov, ne obupnih lic, ne brezizraznih očij; ni bilo bojazni, ne trepeta —; vladal je oni mir, za kateri zastonj preploveš morje, zastonj si razhodiš nogi, izmučiš roki — zastonj sezidaš gradove, nagromadiš zlatov — zastonj, tega miru ne dobiš v celem svetu, to je bil mir drugega sveta, bil je pax Christi.

Bolnica je odprla oči. Iz njih je odsevala nekaljena luč; niso bile zbegane, ne kalne, ne boječe. Bile so te oči kakor tiste, ki so zrle uprav kar najlepši prizor in se še smehljajo, dasi je izginila čarobna prikazen. Evfrozina je izkušala dvigniti glavo. Prednica Gabrijela ji je pomagala. Odprla je na smeh se držeče ustnice, po sobi je zanihal slaboten, a ne tresoč se glas, kot bi govoril nekdo z onega sveta. Evfrozina je prosila milo in prisrčno vse sestre odpuščanja, priporočila se v molitev in vzela slovo. Zadnja beseda ji je umrla na ustnicah, glava je omagala, prednica jo je položila nazaj na belo vzglavje. Obležala je mirno na belem prtju, kot bi odtrgal cvet in ga spustil na belo zaveso.

Vrata so se odprla; prišel je duhovnik v črnem talarju, širokorokavnem roketu in srebrnim škropilom v roki. Obraz mu je bil koščen, nos orlov, čelo visoko — izraz slovesno resen. Pokropil je bolnico, blagoslovil sobo, potem pa pokleknil in molil. Smrtni boj se je pričel, tisti boj, ko drgeče telo bolnikovo, ko drsi na postelji, ko se oko suče, in iščejo prsti pomoči, bilke, da bi se še oprijeli in obdržali v življenju, ko teče grenka solza iz plašnega očesa, ne, ta boj ni bil grenki smrtni boj, to je bilo umiranje nedolžnega deteta, to je bilo slovo neveste,

predno zleti v objem svojemu ženinu; tako se poslavlja smehljajoča zarja od belih lednikov, tako mirno tone solnce v morskih valovih sredi oceana.

„Smrt mi je dobiček“, ponovila je Evfrozina z zadnjo močjo za duhovnikom, prednica Gabrijela ji je zatisnila oči in rekla:

„V večnosti je, počivaj v miru!“ Duhovnik je obmolknil, po sobi je zavladała tajna tihota, pod oknom je zašumelo listje, duša je dobila mir.

Duhovnik je odšel resno zamišljen. Sedel je doma v naslonjač, podprl si glavo in ponavljal: Ecce, ecce, quomodo moritur iustus!

Evfrozina je ležala na mrtvaškem odru. Ljudstvo jo je hodilo kropit in molit za pokoj njene duše in gledat in zopet gledat odsev blaženega miru, ki je bil razlit kot skrivnostna luč po mrtvem obrazu.

Margita je žalovala, in hodili so k njej letovičarji, vsi v tisti mrzli, črni formelni obleki, vsi z istimi frazami, vsi z istimi obrazi zunanega sočutja, izrekli ji sožalje in jo tolažili, pa zopet takisto ledeno odhajali, zavedajoč se ponosno, da so zvršili mrzlo dolžnost. In Margita se jim je zahvaljevala in občudovala njihov trud in ljubeznivost, sprejemala jih in odpuščala, a njeno srce, ki je trpelo in krvavelo, je ostalo brez leka, brez zdravnika — bilo je bolno, tako silno bolno.

Pokopali so Evfrozino na domače pokopališče, na katerem je že spalo dokaj žrtev ljubezni do bližnjega. Na vzglavje groba so prislonili belo marmorno pločico, na katero je vdolbel klesar križec, dan in letnico rojstva in smrti. In pod skromnim grobom brez piramide in obeliska, brez mavzoleja in epitafija, brez cipres in tuj sniva prah plemenitega srca sanje pravičnega. (Dalje.)

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XVI.

Vreme je bilo trdovratno, sezona letovišč završena. Mesto vrišča in zvonkega smeha, mesto gospodičen in kavalirjev, mesto umirovljenih častnikov in uradnikov, skrbnih mamk in jezičnih tetk, je hojeval tu in tam star služabnik po vrtih in vilah, zapiral in zabijal okna, izkopaval po vrtu gomolje georgin, obvezaval tuje, pripogibal vrtnice, kot bi vesoljni živi vrt in bučno hišo vsnival in pokladal v zimsko postelj. Iz življenja se je rodila smrt, iz vrišča molk, iz vile zimski grob. Kjer je drdrala prej gosposka kočija, kjer so jahali 'vitezi', kjer je dišal parfum, tam je škripal neroden koš krompirja, tam je gonil pastir na travnike, tam je rataj tiral plug na njivo.

Po mestih je pa začelo vreti novo življenje, polnile so se učilnice in vojašnice, po šetališčih je zašumelo novo gibanje; pozdravljanja, izpraševanja, poklonov in častitk na vrlem zdravju ni bilo ne konca ne kraja. Pordela, nekoliko osmojena lica so izdajski kazala vsakega, kdor je bil toliko srečen, da je prebil počitnice v toplicah, na kmetih, po letoviščih. In mimo teh obrazov so švigale kot sence bledolične deklice, zarumeneli možje, ki jim ni bila usoda toliko ugodna, da bi bili mogli na zrak in so životarili priklenjeni na pult in šivalno mizico cele dolge počitnice in na debelo goitali pusti mestni počitniški dolgčas.

Vrnila se je tudi Margita, vrnil baron Lotar, tetka Tera, Adolf, — poslovili se s kapitanko in gospo pl. Albenijevo, ki sta Lotarju ob slovesu voščili srečo ob bližajoči se zaroki in poroki. Spomnili sta se blage preminule tete Evfrozine, spomnili s tisto moderno bridko ironijo, ko lice plaka, srce pa pleše veselja in sreče; spomnile se

takisto s pomilovalnim smehljajem Lacingerja, pravega 'dobro-proča', in preko teh dveh oblakov zrle v duši vzhajajoče jasno solnce Lotarjeve in Margitine sreče — sreče namreč, da bodeta zvezana, pred svetom proglašena kot najfinejši par vseh porok — in da potem živita pod isto streho brezskrbno, goječ vsak to, kar mu najbolj ugaja, hodeč vsak svojim potem, razven plesov, gledišč, obiskov, večerij in koncertov.

Margita je bila po smrti Evfrozine zelo otožna. Že Antetov nenavadni in nenadni odhod brez slovesa je nanjo vplival tako, da ni bila par dnij dobre volje. Kaj je čutila, kaj je imela v srcu do tega človeka, tega si ni mogla tolmačiti. Cimbolj se je trudila, da bi si mirno in trezno dokazala, da je Ante njej popolnoma nevtrarno bitje, da je človek dobrega srca, s katerim se je seznanila slučajno zato, ker ga je potrebovala, da mu sicer nima nič očitati, a prav tako nima čisto nič, kar bi jo vleklo in vezalo, da bi se še kdaj v življenju morala njega spominjati. Kljub tej logiki je bil pa Ante zanjo vendar-le zanimiv, bil je skrajnji kontrast Lotarjev, in prav taki kontrasti nam težko izginejo naglo iz spomina.

V družbi se je o njem govorilo redko in še tedaj zabavljivo, ker je odšel brez slovesa, kot kmet, bi pride v vas, sedi nekaj časa pri peči, si ogreje hrbet, potem zazdeha, prime za kljuko in gre tebi nič meni nič zopet skozi duri. Tako govorjenje je Margito nekoliko zbadalo, a hkrati ji je lečilo srce in izbijalo iz glave misel na Anteta, češ, tak istinito ni vreden naše družbe, še manj pa misli. Mlada je bila, in mladina je pač večno taka, kakršna je družba krog nje. Ni pa tako lahko prebolela smrti tete Evfrozine. Izkušali so jo tolažiti. Toda ta tolažba! Fraza za frazo, vse mrzlo, brez srca, brez

ognja, brez ljubezni. Za tako tolažbo je treba čuteče duše, ki ne govori mnogo, ki ne govori nič, ampak ki čuti taisto kot mi, čuti prav tako močno. Takega srca je potrebovala Margita, srca samega, brez sladkih besed, brez konvencionalnih dobrikalnih izrazov sočutja, srca je potrebovala, katerega bi se bila oklenila in se na njem izihtela in izsolzila, in s to gorko srčno roso presadila ljubezen do Evfrozine v to drugo prav tako dobro, nesebično jo ljubeče srce. Ali takega srca Margita ni našla. Imela je pač globoko urojeno svojstvo, ki je lastno preprostemu in nepokvarjenemu srcu, da namreč hitro in skoro nezmotljivo spozna, kdo da je istinito in nesebično ljubi. Vodili in vabili so jo k Lotarju, na njem ji kazali uteho in mir, njega so slikali za oni steber, ki bi oprl njeno omahujočo dušo. Lotarju se je tudi v resnici smilila, dasi ni mogel tega umeti, kako more tako izobražena svetovna dama žalovati po umrli redovnici, in naj je tudi njena sorodnica. In česar sam ni imel, česar sam ni čutil, tega tudi Margiti ni mogel dati, ni mogel vlti v bolno srce. Spoznala je ona to in poslej molčala in želela, da se ni nikdar v družbi govorilo o teti Evfrozini. O njej je govorila le sama s seboj, kadar je slonela v tihem svojem budoarčku in gledala na plivkajoče morje, ki se je treslo in trepetalo v pordelih valovih od večerne zarje, kot je trepetalo in nihalo njeno srce in krvavelo in je bolelo, ker je z Evfrozino premalo občevala pred smrtjo, ker je ni vprašala v zadnjem trenutku sveta, modrega sveta za življenje. Umrta je nenadoma, prehitro, in vprašanje, katero ji je zastavila glede svoje bodoče sreče, tega usodnega vprašanja ji ni rešila jasno, točno. Zvenel ji je samo tisti orakelski odgovor: „Drum prüfe, wer sich ewig bindet — — —.“

Tako je bilo Margitino duševno stanje, in vendar so vsi visoki krogi govorili o njeni sreči, zakaj javno je bilo, da se čim preje priredi slovesna zaroka z Lotarjem. Ta je bil redni gost pri Ladičevih, neločljiv spremljevalec Margite na šetališčih, pri koncertih, v gledišču — povsodi so ga videli

v družbi Ladičevih. Margita je bila kakor ograjen ptiček, vedno v zabavi, v petju, v šumu, na videz je imela vsega na izbero, uživala najsijajnejšo svobodo, ali vendar ni bila nič prosta, tako prosta, kot si je sama želela, kot je bila na vrtih in gajih v tistem zagorskem kotu. Ni čuda, da se je tako privajala od dné do dné tega življenja, navajala se Lotarja in nazadnje že kar mislila, da mora samo ž njim občeovati, samo ž njim se zabavati, da se on resnično žrtvuje zanjo, da opušča prejšnjo družbo le njej na ljubo in da bi na vse zadnje bilo vendar lepo življenje, ko bi ga imela tako sama zase, doma, vedno doma in poleg sebe; in kako bi ga tedaj preustvarila, kako bi sanjala, kako bi se veselila tihih ur, brez sitne formalnosti, ampak prosto, svobodno na svojem svetu, v domačem krogu. In če bi nastopila javno na plesu, v koncertu, bi bila ob njegovi strani vendar-le prva dama, baronica, plemenita. Zavidale bi ji druge, posnemale njeno toaleto, in ona bi bila kraljica. Tudi ta misel jo je ljubko dražila in ščegetala, dasi ni bila ohola —, a bila je ženska in vsled tega že od narave zaljubljena vase, hrepeneča po vtiskih, poklonih in občudovanju. In tako so jo te duhteče in vonjajoče razmere zazibale in zasipale v neko nejasno meglo, da se je zibala v njih kot gondola na lahnih valčkih, zibala brez misli in brez pravega čuta.

In prišlo je, kar je v teh razmerah moralo priti —: zamenjala sta briljantna prstana, razposlali so povabila, in napočil je slovesni večer zaroke.

Zlat lesteneč je gorel nad dolgo, pogrnjeno mizo, dragoceni šopki so duhteli na mizi, s cvetjem je bil prepleten prt, cela obednica je bila sijajno opravljena, slovesna, razkošna. Zunaj je žvižgala burja, morje je pljuskalo, pred Ladičevo hišo so pa drdrale ekipaže, elegantne in dragocene; Lotar je imel plemenite in odlične prijatelje in sorodnike. V vseh višjih krogih se je govorilo o tej sijajni zaroki, katere slovesnost je bila izredna, da je budila občno pozornost.

V salonu so se zbirali povabljeni. Nihče ni odrekel, vsi so prihajali po redu: boga-

taši, plemenitniki, častniki. Svilena krila so šumela, vonj najfinejših dišav se je širil po salonu in se prelivaval v mehko toploto, ki je dihala od krasne peči v renesančnem slogu. Častniki so stali kot uliti v novo uniformo pred fotelji in dvorili damam, prodajali najnovejše dovtipe, trudili se z vso energijo svojih talentov, da so bili kolikor mogoče dovtipni, duhoviti in zabavni. Starejše dame so si izbrale prostorčke pri mali rokoko-garnituri, prevlečeni z bordô-plišem in odičeni z bogato pozlačenimi vijugastimi okraski. Ob dragoceni velikanski japonski vazi so se zbirali sivobradi očetje in prerokovali o politiki, ugibali o bodočih volitvah in ocenjali novo ministerstvo. Med njimi je bil tudi gospodar, oče Ladič, ki se je za vse to kruto malo menil in kot sluga svoje praktične žene igral dosti žalostno ulogo statista. Zato pa je bila v gospe Ladičevi osredotočena vsa agilnost, telesna in duševna. Za vsakega gosta je imela drug ljubezniv pozdrav, vsakega je znala vestiti tje, kjer je vedela da je zanj in za druge najumestneje.

Zadnji gostje so vstopili. Električni zvonček je zapel, po mehkih preprogah se je zazibala družba fino, brezslотно, kot bi se niti tal ne dotikali, da ni tega kak malo, malo cvrkajoč čevljev izdal, v razsvetljeno dvorano, v kateri so stali strežaji blestečih ovratnikov, kot sneg belih kravat in rokavic, kot neme sohe na svojih mestih in nervozno čakali migljaja, da ga izpolnijo točno, hitro, kot bi brali misli z obraza. Sredi mize se je dvigal visok srebrn nastavek — kot surtout — obložen z mrzlim predgrizkom, z najfinejšim hors d'oeuvre. Ob njem je bil krasno izdelan 'menu', okrašen z baronovim grbom, vinsko trto, Amorji z metuljčkom, mladimi satiri in raznimi okraski. In na njem je bila zabeležena bogata vrsta iziskanih jedil, kot jih poznajo le mize knežjih bonvivantov od „potage à la Princesse“ pa do „glaces variées“. Baron in Ladičevka sta vedela, kaj ščegače grla in s čim se imponira družbi, katero sta povabila. Ladičevka je hotela z večerom pokazati vsem gostom,

da se vrši oni slovesni trenutek, ko se javno naznani, da bo prišla tudi v njeno družino plava kri. — In obedovali so, govorili in govorančili z nosljajočim naglasom, praktičnim tonom, ponavljajoč po vrsti tiste fraze na srečo novozaročencev, na čast domači gospe in slavo baronovemu rodu, ki je vreden, da sprejme vase tak biser, kot je Margita — saj tu je nomen zares omen. Jedina ta misel je bila vredna nekaj stavkov in to je že teden dni prej iztuhtal neki častnik in za ta svoj trud tudi dobil burno hvalo, in šampanjske čaše so donele najbučnejše, najglasnejše, in vsi so hiteli do 'bisera', da so trčili ž njim in laskavo ponavljali: nomen omen. In ko je nazadnje trčil še baron z vsem ognjem, katerega mu je zadalo več vino kot srce, 'plink' — počila je čaša Margiti, in šumeča tekočina je kipele na mizo. Za trenutek so bili vsi iznenajeni, Margita seveda najbolj, a baron ji je pošepetal na uho, da je skoro zardela, potem se zasmejala, ž njo vsi drugi, in zopet sta trčila z novo čašo, katero je v trenutku napolnila vestna roka strežajeva.

Po obedu, ki je trajal v pozno noč, so aranžirali ples, in vrteli so se in zibali lahni pari v poskočni godbi ter se zabavali in zabavali — — —.

Jutro je že zvonilo, ko je legal mlad častnik v posteljo in se gredé na glas madjarski veril, da tako famozno še ni spiral, kar časa brenčé njegove ostroge po okrogli zemlji.

In jutro je že zvonilo, ko je Margita na pol slečena, z razpuščenimi lasmi slonela na divanu v sobi, izmučena in trudna, da ji vsled truda ni bilo moči zaspati. Ves svet se ji je vrtel po glavi, srce ji je nekaj stiskalo, srečna ni bila, kot je mislila da bo, na ustnicah ji je še trepetal Lotarjev strastni poljub, ki je ni božal, ni vsnival v mehko melanholijo, ampak pekel kot ogenj in po ušesih ji je donelo: omen — nomen, pred očmi ji je pa plesala ubita čaša.

Lotar je bil pa jako zadovoljen s svojimi uspehi, ki so mu obetali še sijajnejšo bodočnost.

XVII.

„Ko brez mirú okrog divjam“, bi bil lahko zapel Ante Lacinger, ko se je poslovil od grajščine nenadoma, pregnan po slučaju, pregnan bolj od hvaležne ljubezni do strica nego od česarkoli. Na Dunaj ni šel takoj, ampak potoval je v Benetke pod vedno jasno nebo italijansko, od tam je šel skozi Tirolsko, Monakovo in Prago. Iskal je miru, iskal utehe. A niti italsko solnce, niti tirolski snežniki, niti monakovske umetnine, ne praške slovanske starodavnosti ga niso zadovoljile. Bil je povsodi sam, brez družbe, sam med tujim narodom, in to je njegovo otožnost le povečevalo in mizantropizem je zorel v njem od dne do dne.

Tak je dospel na Dunaj, še predno so se pričela predavanja. Zbral je vso moč volje in duha in se zaril v stare knjige in spise, bral in študiral neprenehoma — in to ga je največ umirilo. Delo, jedino delo nas vedri, sklepal je iz tega, in delo tvarja človeka, zares človeka. In če je bilo resnično doslej, da človek toliko velja, kar plača, mora biti resnično zanaprej, da človek, toliko velja, kar vé in stori. Vedel je, da mu razmere rojstva niso ugodne, vedel je, da nima one prožne lestvice, katero prislanja protekcija premnogim, da se brez temeljitega znanja popenjajo kvišku do sijajnih in uglednih mest in mastnih služb. In prav zato je sklenil, da hoče kljub temu nekaj biti, biti neki činitelj, s katerim se bo računalo, toda biti, kar bo, sam iz sebe. In zato je zavrgel svoj prvotni sklep, da bi stopil v politično službo, kjer bi bil odvisen, kjer bi se moral prepogosto klanjati puhlim glavam predstojnikov, katerih ponižni sluga bi bil celo življenje in celo življenje bi črepal zanje svoje moči, da bi oni pod njegova izborna dela stavili svoja mogočna plemenita imena in bili hvaljeni in trdno upali na novi avancement, on bi pa mirno žedel in čakal, kdaj bo prazno kako skromno mestece, za katero

bi bil vsak drug plemenitaš preodličen in previsok. Ne, ne, in zopet ne! Kar bom, bom iz sebe, samo iz sebe, iz lastne moči moram kvišku, in če ne bom mogel, tedaj bom miren v pritličju, prepričan, da nisem sposoben in zato lepo tiho ponižen čakal tam, kjer bom zadoščal svojemu znanju.

Ante je sklenil, da bo odvetnik. Ta sklep je naznanil tudi stricu, kateremu je

Portret. Slikal Jos. Germ.

večkrat pisal in mu veselo naznanjal, kako pridno študira, a nikdar ni vprašal po letovičarjih, kot bi jih sploh ne bil poznal. In na taka pisma mu je stric ves vesel odgovarjal navadno z denarnimi pismi, da je Ante imel udobno življenje in mu ni bilo treba stradati kot nekdanj, ko so ga prvo leto pustili vsi na cedilu, kot bi usoda hotela z najgorjim zlom ukrepiti njegov značaj.

Tedaj se je stric izgovarjal z boleznijo v hiši, s to in ono nezgodo in mu pošiljal pičlo, pičlo, da je bilo komaj za stanarino. A sedaj je dvignil iz zavarovalnice lepo glav-nico, in ker je Anteta imel čimdalje rajši, ni skoparil in štedil, ampak odprl zanj svojo denarnico na široko.

Lepo je sijalo jesensko solnce. Dunajčani so vrveli v ljudski park, kjer so sicer še

grede, na gole, obletele vrhe dreves in na rumeno listje po tleh ter resignirano šepeta: Sic transit — — —.

Tak je bil Lacinger. Na klopici nasproti pršечеge vodometa je sedel, pušil malomarno cigareto, študiral mimo njega hiteče obraze, vesele in otožne, mlade in stare, krasotice pa zvene le dame in gospode — in mislil nekaj tje v jeden dan brez reda, kot bi igral najlepšo nirvano. Poznal ga ni nihče, on takisto nobenega, in to mu je prijalo nad vse. Sedaj pa sedaj se je ozrl radoveden šetavec ali predrzna go-spica vanj, pa se pomilovaje obrnila proč in stopila bliže svojega sprem-ljevacca, kot bi hotela reči: Verlassen, verlassen, wie der Stein auf der Strassen ...

In Ante se ni brigal zanje; gledal je za kolobarji dima, prisluškal vo-deni godbi in nemarno otresal pepel od cigarete na beli pesek.

Počasi pride proti njemu dvojica črno oblečenih dam. Starica, mati, se je naslanjala na roko krepke hčerke, stopala je počasi, negotovo, obličje je bilo bolno, suho. Na obrazu hčerke je bila razlita trudna žalost, a prosijana z onim sijajem, ki ob-daje lice otrokovo, kadar stori ma-teri uslugo, dobro delo iz čiste lju-bezni.

Ante se zagleda v ta par. Prešini-l ga je tisti čut, kot prešine mehko, rahločutno srce slika ubožca. Dvojica se je pomikala proti njemu počasi — počasi.

Tedaj se Ante zdrsne, noga mu omahne raz koleno, telo se strese in dvigne, lice mu zardi, cigareta pade na tla. Ante je hotel vstati, bežati, bežati, — prijel za palico — a ni mogel. Pribit je bil na klop, z dvignjenim životom, kot bi bil hotel vstati; srce mu je kljuvalo, oči so mu begale na vodo-met in nazaj na lice črno oblečene gospodične. Videl je, da ga je ona zapazila, videl je, kako je krepkeje oprla svojo mater, videl je, da se je zato ozrla proč, kot bi hotela

Slikal Jos. Germ.

V atelieru.

štropotali vodometi, še cvetle tu in tam pozne cvetke, a listje je rumenelo in brez diha in vetra v svedrastih plesih cepalo na tla. Iztočna in južna zelišča, razne succulente, agave in kakte je že preselila vrtnarjeva roka v varna in gorka prezimišča. Ves park je kazal ono jesensko lice, ki samotnega šetavca vselej navdá z neko melanholijo, da zatopljen zre v povešeno cvetje, na oropane

zakriti rdečico, ki ji je silila na belo lice — obrnila se je zopet vanj, pogledala ga s tistimi očitajočimi in povešenimi očmi, ktere je Ante poznal dobro, davno — a jih skoro pozabil, misleč, da so te zvezde ugasnile zanj. Mlada dama bi bila rada zavila na drugo stezo, ali že sta bili naprej od nje, in morala je mimo Anteta.

Prišli sta do klopice.

Ante se je dvignil, pozdravil zmedeno, starica ga je pogledala na lorgnon, hčerka je povabila glavico, da ji je črni pajčolan zakril lice, požurila korak — in bili sta mimo njega. Tedaj se je Antetu izvil z neukrotljivo silo dosti glasen vzdih iz prsij, obstal je pri klopi, in mlada šetavka je čula kot nekdanj oni za njeno srce tako melodijozni klic: Anda!

Okrenila je glavo, ustnice so trepetale in neslišno je splavalo čeznje Antetovo ime. Ni ga čul Ante, a videl, čutil, bral je z očij, z lica, z ustnic.

Anteta je vleklo, vleklo s tako silo, da ni bil več gospodar samega sebe, in noga mu je stopila za njima, in nekam boječe je zaprašal, če ji sme spremljati. Mati ga je pogledala, čudé se, vprašaje in resno, dovolila mu in potem suho zakašljala.

Ante je šel ž njima, zapletel se v ta in oni pogovor, a vse je bilo brez barve, brez namena, samo, da se je nekaj govorilo. Prav tako mu je odgovarjala Anda, zmedeno, naglo, vsa razburjena. Mati je molčala. Nadlegoval jo je kašelj in sapa jo je dušila.

Prišli so do doma. Ante ji je spremljal še vsled iste sile skozi vrata, na stopnicah podal roko materi in jo opiral in vèdel v drugo nadstropje z največjo rahlostjo in sočutjem, kot bi spremljal lastno bolno mater.

Prišedši v stanovanje, sedla je od pota zdelana gospa v naslonjač, vzdihnila, zahvalila Anteta za ljubeznivost, ponudila mu stol in rekla:

„Oh, gospod doktor, koliko smo mi pre-stali!“

In zopet jo je posilil kašelj, zakrila je obraz in zakrila solze, ki so ji plavale na vdratih očeh.

„Mamica, nikar ne govori! Oddahni se, umiri se, kasneje poveš vse!“

„Da, da, kasneje, gospod doktor“, jecala je gospa in težko dihala.

Anda pa je snela materi klobuk, snela rokavice in ogrtač in z vsakim gibljajem kazala, kako neizmerno ljubi svojo mater. Potem ji je prinesla gorke čokolade, pokleknila ob naslonjaču in ji držala taso, dokler ni mama izpila.

Ante se je pa zagledal v Ando, kateri je črna obleka dajala vsled silnega kontrasta med njenim belim licem in belimi rokami posebno čarovitost. Bil je zadavljen ob tej vtelešeni in trpeči ljubezni, občudoval je njen krasni stas, ob katerem je padalo valovito črno krilo, potapljal se v njeno oko, ki je bilo, dasi nekoliko otožno, še vedno jasno in svetlo kot nekdanj. Vsa nekdanja ljubezen je zažarela v njem, a še mnogo močnejše, mnogo strastnejše kot prej.

Gospa je popila čokolado. „Hvala Bogu, dobro mi je delo to. Sedaj bom zadremala, vidva se pogovarjajta. — Anda, povej gospodu doktorju, povej mu vse, kaj sva pre-stali.“

„Toda, milostna, jaz pojdem. Motilo vas bo govorjenje!“

„Ne, ne, nič me ne moti. Le kramljajta!“

Anda je primaknila stol in sedla Antetu vis-à-vis. Sedaj sta si zrla zopet oko v oko, prehajale so iskre notranjega ognja skozi ta srčna okna, in bila sta že ob tem pogledu srečna, neizmerno srečna.

„Gospod doktor, ko ste nas vi zapu-stili — — —.“

„Anda, prosim te lepo, kako govoriš?“

„Ali smem, Ante?“

„Da, smeš, oh prosim, moraš!“

„Torej ko si ti zapustil, ali prav za prav, ko sem te jaz zapustila, od tedaj nisem bila srečna za trenutek. Ah tisti Ladič —“

Anda se je naslonila nazaj in si zakrila obraz.

Lacinger se je približal, prijel jo za roko in prosil:

„Anda, odpusti, prosim te, bil je to boj za kruh, ura obupnosti — nisem sam kriv.“

„Torej Ladič je lagal?“

„Lagal, vse lagal!“

„Da, tega je bil zmožen ta človek. Tedaj ti je ukradel sliko?“

Antetu je bilo hudo; povedal in razjasnil ji je vse, in ona mu je vse odpustila. Povedala mu je, da je izgubila tedaj vero v moške; ti, idealist, si me prodajal, on bi se bil rad igral z menoj — torej, kaj sem hotela! Sovraštvo sem prisegla vsemu moškemu svetu in bila vesela, da smo šli z Dunaja, kraja nesrečnih spominov, proč v Prago.

Ali tam nas je zadela še gorja nesreča. Oče je zbolel in bil bolan skoro dve leti. Bolezen nam je požrla vse in nazadnje — požrla še očeta.“

Anda je zaihtela, Lacinger se je pomaknil k njej, njena plavolasa glavica je klonila na njegove prsi, in na ljubečem srcu se je izjokala in se olajšala, kot doslej še nikjer. — — —

In nista si prisegala ljubezni in nista ponavljala obetov: srce je govorilo, duša se je prelila v dušo. (Dalje.)

Roža in trn.

(Slika iz naroda. — Spisal Fr. Vrhovski.)

(Dalje.)

IV.

Po planinci sem hodil,
pa tičke lovil;
sem zanjke nastavljal
pa — Micko dobil.

Národní.

Nekaj tednov pozneje sta šla Golob in Logarjev Janez v nedeljo skupaj od maše domov. Med potjo sta govorila večinoma o vremenu in o delu.

„Pri vas ste že precej poželi“, je omenil Golob, „nam pa oni oves še ostaja tam na zadnji njivi. Prav zelen je še ta mrcina, pa ne smemo ga čakati, moramo iti prej v planino kosit. Bo pa ona najela par ženskih, da ga poščiplatejo. Da bi le ne nagajalo vreme v planini, ker je tako daleč gori!“

„Pač res!“ je odgovarjal Janez. „V planini je sitno, ako se ob košnji naleti slabo vreme. Ni drugega, kakor zamuda, ker doma zastane vse delo.“

„To je pa tudi: če med tednom delavce razpustiš, nazaj jih ne dobiš! Pot je predolga, in sedaj ima doma vsakdo dosti dela.“

„Kaj ne, košnja vas precej stane?“

„Seveda je draga, pa kaj si čem? Doma je premalo zelenja; seno že voli pospravijo

do zime, k večjemu ga morda ostane še kaj za teleta. Otava pa še manj zaleže. Da bi manj živine redil, tudi ne kaže, potem se napravi premalo gnoja. Naše njive so za gnoj sila lakotne. Če tega ni, pa ne raste nič.“

„Vrh tega vam je privažanje jako težavno, da brez močnih volov ne morete biti. Vse treba spravljati navzgor, in pa še kakšni klanci! Pri vas se nošnje in vožnje pač naužijete.“

„Je že tako, da Bog pomagaj! Vsi ne moremo biti v ravninah, ker je preveč ljudi na svetu. Nekaj pa se človek navadi teh bregov, vsaj meni bi se spodaj v dolini tožilo.“

„Jaz tudi tako mislim, ne vem, kako se bom navadil pri vojaki.“

Tako razgovarjaje se, sta dospela do razpotja. Tu si je Golob domislil:

„Lej no mojo staro bučo! Pa bi te bil skoro pozabil vprašati in prositi, ali bi nam mogel priti pomagat v planino? Dobro je, če je gori vsaj jeden skrben za delo, da se vsi skup bolj gibljejo. Jaz pa ne morem biti vedno zraven, ker me je tudi pri vožnji in doma treba.“

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XVIII.

Margita in Lotar sta bila na poročnem potovanju. Vlak je drdral skozi ogrsko ravan proti Budimpešti. Margita je sedela v kotu mehkega sedeža, Lotar se je njej nasproti raztezal ohlapno po mehki blazini, opiral komolec na valjasti naslonjač ob oknu, jedno nogo imel na tleh, drugo zleknjeno po klopi in ž njo trepetal takt mažarske pesmi, katero je nosljaje brnel v strop. Margita je pa gledala sedaj skozi okno, sedaj predse, sedaj barona, sedaj je stisnila oči, pa jih zopet odprla in gledala konce čevljev, s katerimi je podrsavala po tleh. Oba sta bila nekam utrujena, nerazpoložena, in govor se ni dal razpresti.

„Ali so ti vseč čipke pri posteljini?“

„Vseč!“

In zopet je bil nekaj časa molk. Lotar je brnel naprej svojo pesem, Margita se je pogledala v zrcalu, pogladila si brez potrebe lase na čelu in vtaknila zrcalo zopet v elegantno rujavo potno torbico.

„Lotar, ali si spalnico ogledal?“

„Kaj?“

„Ali ti ugaja najina spalnica?“

„Seveda.“

In snov je bila zopet obdelana. Margita je vstala v vozu, šla iz kupéja na hodnik, prišla se za naslonjalni drog in strmela v mirno švigajoče brzjavne droge, čuvajnice, hiše, travnike, polja. Odkar se je poslovila z domom, zdelo se ji je, da je preteklo več tednov, ne samo trije dobri dnevi. Kakor bi se bila streznila iz neke dremalice, zahrepenela je nazaj po svoji sobici, po svojem prejšnjem stanu, po materi, po prijateljicah. Toda spoznala je, da so to sedaj zanjo prazne misli, da jih bo sicer še videla, še pozdravila in objela, toda svoja ne bo nikdar več, svoja,

prosta, nevezana. Izročena je možu, izročila se mu je sama, očitno, slovesno in celo prostovoljno, kakor je pritrdila z osodnim „da“ pred oltarjem. Ne more se trditi, da bi bila žalostna tega „da“, da bi se bila že kesala poroke, a žalovala je vendar po samskem stanu, in to ji je izželo solzo na grob njene deviške svobode, njene mladosti. Ali Margita je še imela toliko trdne volje, toliko moralne sile, da se ni dala zmagati od teh čustev. Prestrašila se je misli: Kaj, ko bi me zalotil Lotar, da jokam! Kako bi bil užaljen! Kolikokrat sem mu obljubila, da ga bom tako milo ljubkovala, kadar bo otožen, da ga bom vedrila in mu sladila vsako grenko uro. Da, da, to moram storiti! Žena sem njegova, to je sedaj moja dolžnost!

Obrnila se je in šla nazaj v kupé, smehljaje in najjasnejšim obrazom, kolikor je mogla, sedla k baronu, oklenila se ga in ljubeznivo šepetala, gladila mu lice in brke ter ga gledala v oko.

„Ubožček, ali si otožen? Kaj ti je, povej mi, no, dragec moj! Vidiš, saj sem jaz pri tebi — pri tebi vedno, vesel bodi no, smehljaj se, zaspanček —“ in poljubila ga je gorko, z vso strastjo in ognjem mlade žene.

To je Lotarja zdramilo iz melanholije, premišljevanja in računov — dolgovi so bili namreč tista melanholija, in te je v duhu urejal, ker je poleg neštetič častitk dobil tudi dokaj zelo vljudnih opominov, da bi se spomnil tega in onega čimpreje, ko uredi svojo lepo „srečo“. Lotar je postal nakrat zopet zabaven, prisrčen, živahen in igral to ulogo tako dobro, kakor spretni igravec igra kralja, dasi ve, da nima gotovine, s katero bi po predstavi plačal večerjo. Kmalu je zvenel po dolgočasnem kupéju veseli smeh in kratke pavze so izpolnjevali srečni pogledi in poljubi.

V Budimpešti sta sklenila, da ostaneta nekaj dnij, da si ogledata zanimivosti. Lotarju je bilo mesto znano, poznal je mnogo častnikov, katere je hotel obiskati ob tej priliki. Najel je v jednom izmed prvih hotelov najlepše stanovanje za teden dnij. Oh, ta teden!

Posetila sta najpreje par rodbin, Lotarjevih daljnjih sorodnikov, ogledala si zanimivosti, šla v gledališče, udeležila se večera, kamor so Lotarja in gospo povabili častniki. Margita je užila dokaj zabave, bila je raztresena, pozabila je dom in mislila, da je čisto srečna.

Krog polnoči so zapustile dame ono častniško zabavo. Vsi oženjeni častniki in dame so spremile Lotarja in Margito do hotela; tudi nekaj drugih častnikov je šlo z njima. Ob slovesu je stisnil huzarski nadporočnik pl. Herzög baronu pomenljivo roko, oko se je ujelo z očesom, na kar je Herzög salutiral, zasukal se na peti in odzvene so ostroge po tlaku.

„Ali si se dobro zabavala, Margita?“

„Za zabavo so častniki zares nedosežni. Baron Palfi je bil ves čas kar razigran. Človek se ne more nasmejati. Toliko dovtipov! Izborni spomin ima.“

„To me veseli, srček mili! In sedaj boš lepo spančkala. Po takem večeru vsaj jaz vselej izborni spim.“

„Upam, da bom jaz tudi.“

Margita se je pripravljala, da gre počivat, Lotar je pa sedel še čisto opravljen na zofi.

„Odloži vendar; kaj boš obsedel kar tam?“

„Prej te moram nekaj prositi, Margita. Ali boš huda? Ali mi boš dovolila?“

„Seveda ti bom! Kaj želiš?“

„Vidiš ti, z nadporočnikom Herzögom imam nekaj posebnega govoriti. Jutri je v službi, ne bo utegnil. Čaka me v kavarni. Zato bom moral še nazaj.“

„Sedaj? Kako bo nadporočnik zdelan jutri! Saj ne bo za službo. Pogovorita se rajša jutri!“

„Častnik, pa truden! He, he — Margita, ti ne poznaš vojakov. Ko sem bil še jaz pri

polku, kolikokrat smo prečuli celi teden vsako noč, pa smo bili čvrsti kot Homerjevi junaki, ki so več spali nego vojevali. Torej grem, kaj ne, Margita?“

Baron je vstal.

„Samo me boš pustil v tujem svetu?“ Margitin glas je bil proseč, skoro boječ.

„Saj nisi dete! Zakleneš se in zaspiš. Vrnem se kmalu in tako tiho bom prišel, da me še čula ne boš. In ko se zjutraj zbudiš, še vedela ne boš, da si bila za časek sama.“

„Torej pojdi, ker moraš! Počakam te. Brala bom in pisala mami.“

„Ne, ne, zaspi, trudna si. Nikar se ne muči!“

Baron je že držal za kljuko, poslovil se z Margito, ki ga je prišla za roko in se skoro tresla, kot bi se bala zanj in zase.

Odšel je.

Sredi sobe je obstala Margita sama, sama v tujih sobah, v tujem mestu, obdana krog in krog od kdo vé kakih sostanovavcev, sama o polnoči, brez moža. Morda bi ji sicer ta samota še na misel ne bila prišla, da se je pripeljala v mesto, kakor je potovala sicer z očetom, z materjo ali z bratom — ali sedaj je prišla z možem, ki ji je obetal, da ostane vedno pri njej, da se odreče vsaki družbi zaradi nje, ker bo v njej imel vse, kar je prej iskal povsodi, a nikjer našel v toliki meri, kakor bo užival ob njeni strani. Kaj je to? Zakaj je šel? — Te misli so ji zavrele po glavi, zaklenila je hitro vrata in se plašno ozrla po sobi, po kateri so padale in se tresle dolge sence vsled luči, katero je prenašala po sobi. Sedla je k mizi, zopet vstala in zavrtela električno zaklopko, da bi prižgala lestenec in imela več svetlobe v stanovanju. Zaklopka je škripnila, lestenec je ostal temen, električni tok je bil pretrgan. Poskusila je še jedenkrat, dvakrat, zrla v lestenec — nič; bila je tema. Ta malenkost jo je iznova razburila, šla je iz salona v spalnico, zaprla še ta vrata za seboj, da ni gledala v temno noč skozi odprte duri, potem pa sedla nazaj in nekaj časa premišljevala. „Kako sem otročja“,

rekla je polglasno. „Saj se vendar kmalu povrne, in če ima važen pomenek, mora vendar iti in storiti, kar je obljubil.“

Pričela je pisati mami dolgo in obširno pismo, v katerem je popisala vse na drobno, kako se zabava, kaj je videla, da je zdrava, da ji ni nič dolgčas, samo sedaj pa sedaj se spomni svoje ljubljene mamice in ji v duhu pošilja tisoč in tisoč poljubov. S pismom se je Margita zamotila dolgo časa. Ko je je zalepila, bila je ura dve čez polnoč. Ustrašila se je, ko je pogledala nanjo, ustrašila, ker Lotarja še ni bilo. „Za trenutek samo“, tako je rekel, „in dve uri ga ni!“

Margita se je pričela bati. Vsak korak po hodniku preko mehkih preprog je čula, ob vsakem mislila, sedaj pa sedaj pride on. A koraki so hiteli sem in tje in nobeden se ni ustavil pred njenim stanovanjem. Pač! Sedaj-le! Nekdo je obstal pred vrati: Srce ji je utripalo hitreje, prišla je svečnik, da hiti Lotarju nasproti — nič, koraki so odšumeli dalje. Sluga je prišel po čevlje.

Še je čakala. Tolažila je samo sebe, a vsa tolažba ni nič izdala. Lotar se zabava, zabava, da sama ne ve, kje in s kom, in ona medli čakanja, ona sameva, njo je popustil s praznim izgovorom. Uh, ta slutnja!

Mraziti jo je pričelo. Šla je v postelj, luč ji je gorela. Tiščala je oči skupaj, a čimbolj se je trudila, da bi zaspala, tembolj je bila predramljena, bolj je bežal spanec in oči so lezle po sili narazen. Gledala je v strop v tisti pasasti kolobar, ki ga je tvorila luč, ki je migal in trepetal, gledala je zdržema, da bi si utrudila oči, da bi zaspala. Vse zastonj! In po glavi so ji šle grozne misli, domišljija se je razburila, videla je sedaj Lotarja v družbi, oh, v družbi, da jo je izpreletal gnus, sedaj ga je videla, kako ga je nekdo napadel, ko se je vračal že domov, vračal hitro k njej — in nezvestnega so odnesli v bolnico. In te slike so se menjavale, večale se od trenutka do trenutka in jo grozovito mučile. Kri ji je šla v glavo, slišala je bítí srce, drobno tikkanje zlate, majhne žepnice se ji je zdelo glasno, kakor krepki udarci budilnika. Obra-

čala se je na postelji, a že šum odeje ji je bil neznosen. Trpela je sirota prvo bridko uro zakonskega življenja.

Ko je Lotar odšel od Margite, smuknil je tisti sitni poročni obroček ž njegovega prsta v desni telovnikov žep, in Lotar je zadihal zunaj prosto, svobodno kakor nekdanje dni, ko je živel kot lahkoživec prve vrste v Budimpešti.

Prijatelji so ga burno pozdravili in mu ploskali, baron je pokazal prstanček, vtaknil ga zopet nazaj in potrkal se po žepu:

„Tako, možiček zakonski, le spančkajta z Margito, blago ženko, ki mi da rada odpusta!“

„Lotar, da sem jaz Margita“, norčeval se je pl. Herzög, „dejal bi te v druge škripce! Nič odpusta, izpostil bi te, da bi plesal kot Bošnjaku medved!“

„Ko bi bil ti Margita, ne bi nič opravil. Ko bi bil pa Lotar, he, ne bi je prevaril, kakor sem jo jaz že tekom medenih tednov! O tem ne več! Dovolj! Tu me imate, jaz sem do zjutraj svoboden kavalir. Skrbite, da se ne bom dolgočasil!“

Vkljub vsej zlobnosti se je Lotarju vendar gabilo, da bi še dalje govoril o Margiti, katero je tako lisjaški osleparil. Vest ga je pekla, in zato je zahteval zabave, šuma, užitkov in pijače; in vse to mu je nudilo razkošno mesto za dober denar one, ki je v hotelu trpela, da se je on zabaval.

Rano jutro je skoro bilo, ko se je vrnil Lotar nasičen vsega.

„Lotar, kje si bil; moj Bog, kako sem trpela!“

Nekaj je jecal za odgovor, slekel se naglo, neredno, legel in zaspal — in spal celo dopoldne, ki je bilo za Margito prav tako strašno kot noč brez njega: zakaj ta čas se je spočel v njenem srcu do njega neki stud, gnev, kateri je ni zapustil, dasi ga je preganjala in pobijala z vso silo in močjo.

Potni načrt sta nekoliko skrajšala na Margitino željo, češ da ji ni dobro. In ko je dospela Margita domov, obsule so jo znanke, in morala je praviti o krasnem poto-

vanju, o zabavah, o vsem — o sreči celo, in one so ji iskreno častitale na vrlem zdravju in na prelepi zakonski sreči.

XIX.

Pol leta je bilo po poroki. Predpust je davno že minul. Margita baronovka Wegelova je sijala kot najbolj duhovita gospa, kraljica plesov za visoke kroge, vse ji je dvorilo, vse se ji laskalo, in kdor je mogel plesati ž njo, pravil je, da je srečen, očaran in da je z jednim valčkom, pri katerem se je zibala ona kot peresce lahno v njegovih rokah, užil več kakor v celi plesni sezoni. A kljub vsemu Margita ni bila srečna, ni bila zadovoljna z nobenim plesom, z nobeno veselico. Ona ni zahtevala laskanja drugih mož, ni ji prijala medenost raznih kavalirjev, ona je zahtevala vse to samo od jednega, zahtevala od tistega, katerega je zaljubila kot žena, zaljubila bolj nego prej, dokler ni bila v zakonskem stanu, — ljubeznivosti in iskrenosti je iskala in zahtevala pri možu, pri Lotarju. — A prav tam je ni bilo. Samo on je bil tisti, ki je bil hladen, mrzel, skoro brezbrizen. Vsa njegova naloga je bila, da jo je privel na ples, pa da jo je zopet spremil domov — često samo do vrat, potem se pa zopet vrnil morda na ples, morda drugam: povedal ji ni nikoli natančno in odkrito. In to je ona čutila, to spoznala in prav zato ga ni hotela več vprašati, ampak je molčala in trpela. Kolikokrat se je sama — kraljica plesa — vrnivša domov, tako bridko razjokala, kot bi prišla od pogreba! In zares se ji je zdelo, da so vse te veselice, ves ta šum, pri katerih igra vedno najveselejšo masko, samo pogrebni izprevodi, da so dehteči šopki deli mrtvaških vencev, da so njena svilena krila prti za tumbo, krog katere že prižigajo blede sveče, ki bodo gorele do smrti ob katafalku njene sreče.

In čim več je trpela, čimbolj ji je krvavelo srce, tembolj se je njena srčna kri razvnela za njega, ki jo je tako silno mučil. Kako mu je stregla, kako molčala in mu ničesar očitala! A vse zastonj! Lotar se je

ohlajal do nje vedno bolj in bolj, in če ga je prosila tega in onega, zdelo se mu je smešno, rekel ji je, da je otročja, da je sitna. In ona bi bila tedaj rada videla, da bi ji bil Lotar brez pomena, da bi se zanj ne menila več, nego zahteva javnost, da bi ga prezirala, živela sama zase mnogo bolj srečna nego ž njim — a žal, tega ni mogla. Nekaj jo je vendar vleklo k njemu; videla je dobro, da tudi on ni srečen, da ga nekaj grize, pa da je te razbitosti in notranje zdvojenosti sam kriv. Zato bi mu bila rada pomagala, rada bi ga bila ozdravila: ponujala mu je najdražjega leka in najboljšega hkrati, ponujala mu je svoje ljubeče srce — ponujala samo sebe, a on je ni maral. Iskal je zdravila v strupu, ki je ugonabljal tiho zakonsko srečo in vlival smrt v njegovo in v dušo Margitino.

In vse to gorje je morala nositi zaprto v srcu. Potožila je jedenkrat neki gospe. In kako tolažbo ji je dala: „Vsaj vse tako trpimo. Možje so vsi jednaki. Vesele bodimo, da jih imamo, in še tako ugledne, pred svetom tako čislane!“

Od tedaj ni potožila nikomur, ne materi — ne sorodnikom. A začela jih je sovražiti, ker so bili vsi hinavci in so ji prej slikali življenje v rožicah, in ko jim sedaj odkriva trnje, se ji rogajo, češ, saj smo to prej vedele, to mora tako biti. Spoznala je kruto resnico, da ni bila zasnovljena ona, da je bil zasnovljen le denar, in da je nevesta samo privesek na doto, ne pa narobe. Zanja je bilo to grozno, za druge seveda ne. Vsa njena tako zvana višja družba se je počutila v takih razmerah ugodno. „Vsak naj svojim potem hodi“ — mož na desno, žena na levo — in zakon je najugodnejši, temni pajčolan, s katerim se udobno zakriva v javnosti škandal.

In kljub tem in takim razmeram je bila Margita preidealna, da bi slutila o Lotarju kaj hujšega; mislila si je, da se je veselil s svojimi tovariši ob pijači, da igra ž njimi, a drugega nič.

Nekega dne je sedela proti večeru sama, kakor navadno. Pri oknu je vezla prekrasno

tkanino, s katero je hotela Lotarja iznena-
diti. Vbadala je z iglico, pod roko so ji
rastle cvetke, krog cvetk trnje, na sredi
pa plamteče srce, ograjeno od trnja in pri-
stopno samo njemu, jedino njemu. Koliko
željá, koliko vzdihov in misli je vbodla v
vezenje! Ko bi vsak vbod mogel govoriti,
tedaj bi dovršeno delo ne bilo drugega ka-
kor vzdih, proseč, ječeč vzdih, kakor zaječi
šumno morje po noči ob viharju, in ta vzdih
bi moral streti in stopiti tudi najkrutejše srce.

Hišna vstopi.

„Milostna, za gospoda barona je prinesel
nekdo dve pismi. Pravi, da se smejo samo
njemu izročiti.“

„Tedaj jih daj njemu, kaj hodiš k meni!“

„Oprostite, milostna, mislila sem, da jih
gospa izroči.“

Hišna ji poljubi roko in pokorno odide.

Margita je vezla dalje. Ali hipoma se je
poloti silna radovednost.

„Kaka pisma so to? Samo zanj, samo
njemu v roke! Doslej takih ni prejemal. In
ali sme imeti mož pred ženo skrivnosti?
Ali jih sme? Ali res — jih sme? — — —
Ne, ne! Tega jaz ne zaslužim, ljubim ga,
zvesta sem mu — torej čemu skrivnosti?“
Vezenje ji je padlo v naročje, naslonila se
je nazaj in obsedela nekaj trenutkov. Nato
je hitro, razburjena pritislila na zvonček,
hišna se je prijavila, in ukazala ji je na
videz silno malomarno, naj prinese pismi.

Z drhtečo roko ju je prejela Margita,
ogledovala — a bili sta obe pismi brez na-
slova —, v malih belih kuvertih, na videz
dve posetnici. „Zopet ga vabijo na kak
večer.“

Položila je pismi predse, naslonila glavo
na dlan in zrla v ti dve beli zagonetki. Rado-
vednost je rastla čimdalje bolj in bolj, raz-
burjala se je, srce je kljuvalo, prstki so se-
gali po pismih, pa jih zopet pokladali nazaj.

Zaklenila je vrata.

Na mizico je postavila fin samovarček,
nalila vanj vode, in za nekaj minut je vršalo
v svetli posodici in sopar je puhtel iz nje.
Drgetaje prime Margita pisemce in je podrži
nad soparjem. Kar je bila živa, ni še delala

nobene stvari s tolikim strahom in trepetom.
Tuja pisma je odlepljala! Margita se je
tresla, lice ji je žarelo kakor dečku, ki kot
mlad tat prvič pleza na sosedovo češnjo in
prisluška, kdaj pride gospodar, da ga pre-
uhlja zaradi kraje. Bala se je vsake stopinje,
vsakega šuma, in ko je zdrsnila ura, pre-
strašila se je, da je pisemce vrgla proč in
sedla k samovaru.

Lepilo se je zmehčalo, in pismo je že
skoro zazevalo. Z drobnim nožkom je od-
ločila pismo, in pred njo je ležala karta, po-
pisana z drobno žensko pisavo.

Margita je hlastno, a vendar vsled raz-
burjenosti brala slovkujoče:

„Zakaj te ni bilo sinoči? Kako sem te
čakala hrepeneče! Pridi nocoj gotovo, in pri-
nesi obljubljeno briljantno darilce; če ne,
bom huda, ali te pa zatožim celo tvoji dobri
ženki!“

Margiti so se izbulile oči, vsa kri ji je
shitela k srcu, tiščala je roke na prsi in
jecljaje vzdihovala: „Moj Bog, moj Bog!“ Za-
delo jo je kot vihar, kot grom in blisk,
zadelo, kot bi ji kdo prepiral srce in je
grozodejsko razmesaril. Bila je groza tako
velika, da ni dobila nobene misli, da je pla-
nila po sobi, prijemala se za glavo, vzdih-
ovala, usta so ji bila suha, na pol odprta, in
mehanično je izpila kozarec vode ter se
zgrudila na stol. Samovar je pa plapolal in
žuborel brezčutno dalje. Margita je kot besna
zgrabila drugo pismo in nič več ga ni varno
odpirala, raztrgala je zavitek in brala z
očmi, pred katerimi so plesale črke, brala
počasi in dvakrat:

„Jutri neobhodno potrebujem denarja.
Torej prosim, da mi tekom dvanajst ur iz-
plačate zaigrana dva tisočaka, da ne bomo
imeli sitnostij.“

Margita je imela le še toliko moči, da je
pozvonila služkinji, kateri je naročila vode
in zaukazala, da je ni doma za nobenega,
tudi za barona ne. Potem je pa omahnila na
divan in žedela in trpela kot mramorni kip
brez duše in življenja.

Prav tisti večer je bil baron Wegel pri
gospe tašči Ladičevi. Gospoda Ladiča ni

iskal nikdar. Razumela sta se seveda najbolje z mamo — kruto spletkarico, ki je iz samega egoizma in častihlepnosti žrtvovala lastno kri.

„Torej, ali bi mogel dobiti čimpreje še drugo polovico dote? Dolgove sem poplačal, nekaj gotovine imam, nekaj sem je dal na državne papirje, in sedaj je prav ugoden čas, da kupim akcije pri nekem podjetju na Ogrskem. Izvrstno bi se obrestovalo. Poglejte, prosim, pismo imam.“

Ladičevka je prebrala pismo in zadovoljno pokimala, ker ni slutila, da je pismo samo varanje, da je bilo pisano na Reki, a odposlano iz Budimpešte.

„Častitam vam! Ali kako bi se to uredilo? Gotovine seveda imamo, pri trgovini pa mora biti denar. Potrpeli bode te težko?“

„Pregovorite Ladiča, da proda ono posestvo! Čemu mu bo kmetija; saj sam ne ume nič, grajščinica razpada, treba bo vtakniti vanjo tisočakov, in vse to za tistih par dnij, ko greste v trgateg ali po leti za nekaj tednov! Čemu troški! Proda naj se, kupec se bo dobil!“

„Prav, vse pritrdim! Ali Ladič, ta je ves zaljubljen v te puste hribe!“

„Oh, milostna, slikajte mu bodočo srečo: Adolf letos dovrši: moja skrb je, da ga pripravim na ugledno mesto. Govoril sem z nadsvétnikom Kapelom. Vse je v redu.“

„In Henrik?“

„Ta dovrši osmo — —“

„Matematika gre trdo —“

„Nič ne de! Povedal sem profesorju — skupaj sva bila pri vojaki —, da pojde v se-

minar; naj zatisne oko, saj računstva ne bo rabil več nego toliko, da bo pošteno zapravljal svojo sinekuro, in profesor s tem ne bo nič kompromitiran. Pila sva šampanjca in vse mi je obljubil, dasi je sicer strog in natančen. Vse se doseže!“

„In kanonikat za Henrika?“

„Tudi zagotovljen. Grof Palffy, kate-remu je stari letos umrl, je sedaj patron kanonikata v T. Sedanji kanonik je bolan, leto dnij ne bo več učakal, in potem dobi to lepo službico Henrik. Mladi Palffy mi je dal častno besedo — he, saj je moj prijatelj! Kako sva živela!“

„In če bi Henrik ne hotel v semenišče, češ da nima poklica?“

„V počitnicah pride v mojo šolo! Povedati je treba dečku, zakaj se dandanes ženijo — radi dote največ —, in doto bo on imel zagotovljeno — in to tembolje — doto brez žene, haha!“

„Porednež! Torej dobro! Ladiča že pregovorimo, da dobite tekom meseca denar, a vi bodite takisto mož beseda za obljube. Da so le otroci preskrbljeni, za to mi je, in preskrbljeni tako, da bodo imeli ugledna mesta — saj nama pri takih sinovih ne bo sile, čeprav trgovina opeša.“

„Tako je!“

Lotar je prišel večerjat, vprašal po Margiti, a zvedel, da ji ni dobro, da ni za nobenega doma. In ni silil k njej, sam je večerjal z najboljšim tekom, hitro in slastno, potem pa odžvižgal srečen pod milo in jasno nebo in v tisto ljubljeno družbo, katera jedina je znala živeti po nazorih brez nazorov.

(Dalje.)

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XX.

Pričelo se je neznosno gorje za Margito. Noč, katero je prebedela v silni dušni bolesti, ji je začrtala na lice otožne poteze, oko ji je bilo trudno, bolno; gledalo ni maščevalno, ne sovražno, ampak sijala je iz njega vsa notranja noč, vsa duševna tema in srčni vihar, ki ji je krčil in trapil srce, kakor da bi se ovijala krog njega strupena zmija, mrzla kakor led; a ko se je prijemala za čelo, bilo je vroče. Celo noč je sklepala in ukrepala, in ko se je zasvital dan, bila je tam, kakor zvečer: nobenega sklepa se ni mogla oprijeti, nobenega načrta si ni upala izvesti. Hotela je pustiti vse in bežati od moža domov, domov v naročje materi. A zbala se je te sramote, zbala celo matere, o kateri je bila prepričana, da bo zagovarjala Lotarja, kakor ga je doslej vedno, če je kaj potožila. Hotela je Lotarja napasti z najpikrejšimi besedami, hotela mu vreči v obraz oni pismi ter mu odkrito narisati grozno krivico, katero dela njej, očitati mu vso hudobijo in zlobno varanje, naslikati živo vse obete in prisege, katere ji je ponavljal, dokler je bila še njegova nevesta — prosta, neudana, katere pa sedaj vse krši in ruši, ko se mu je izročila z dušo in telesom, ko je zapustila vse, čisto vse: dom, stariše, svobodo — za njega in zaradi njega. A tudi tega si ni upala izvesti, ker bi se morda ne mogla zmagovati in bi ga žalila preveč in tako tirala in ga pehala še bolj od sebe, pogrezala ga še bolj v blato. Zato je sklepala, da preboli vse, da sedaj vse zataji, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo. Saj je on moral zvedeti po noči, da sta bili poslani nanj pismi, da pa jih ni prejel — torej bo zvedel, da jih je brala ona in da kljub temu njega ne sovraži, ampak mu odpušča in ga

izkuša uprav z ljubeznijo, s silnim samozatajevanjem privesti nazaj, proč od pogube, proč od lokavosti in prélesti v svoje čisto naročje.

Ob treh je bil obed gotov. Lotar je komaj dovršil svojo toaleto in mrčast in truden je sedel k mizi, h kateri je sedla Margita ter mu nudila jedij, o katerih je vedela, da so mu najljubše. Lotar je jedel po malem, brez teka, bil slabe volje in zadirčen. Margita je vojevala najtežjo vojsko, vojevala sama s seboj. A zmagovala je. Ni se dala vzlovolti po nobeni besedi, po nobeni opazki, izgovarjala njegovo slabo voljo, da je najbrže užil kaj slabega v kavarni, da se mu ni prileglo in si je s pijačo pokvaril tek. Vsa ta ljubeznivost pa barona ni ganila, ni izpreobrnila, ampak pikala in bolela ga je, kakor da bi bila vsaka Margitina beseda osa, ki ga zbada nalašč, in pod krinko prijaznosti je zrl roganje, zasmeh. On je dobro vedel o pismih, zvedel tudi od služkinje, da ju je dala Margiti, in vsled tega si tudi brez posebnih kombinacij raztolmačil njeno sinočno otožnost. Pripravil se je na domači boj, v katerem bi trdo napadel Margito, in ji kratko in malo prepovedal vtikati se v njegove stvari. Izmislil si je tudi sramotno laž, da sta bili pismi od njega pisani in samo zanjka za Margito, katero ima že dolgo na sumu, da iztika in vohuni za njim, nadzira vsak korak, da kmalu niti čašice črnca ne bo mogel izpiti čitajoč novine v kavarni, da ne bi stala ona kot stroga patrolja za njim.

Pričakoval je, da udari Margita nanj s celim izbruhom jeze in očitanja. In tega trenutka si je želel, da bi ji povedal, da je on glava, da ga mora ona slušati, ne on nje.

Vse te njegove nakane pa so splavale po vodi. Čimbolj je bil zadirčen in malo-

beseden, temveč je govorila Margita, tem mehkejša je bila, kakor da bi bil ta prvi obed po poroki. Spoznal je, da ne opravi ničesar. Zato je vstal naglo od obeda in odšel, ne da bi se bil poslovil s soprogo ali ji povedal, kdaj se povrne.

Lotar je šel od stanovanja proti morju. Južni veter je gonil majhne valove, ki so pluli drug za drugim na obrežje, trčili tam ob skalo, penili se v drobne, belkaste mehurčke in zopet tonili v morski globini.

Lotar se je naslonil na ograjo in strmел v ta morski tok, ki je prijal njegovim razburjenim živcem, ki ga je umirjal, da je pričel misliti in kovati načrte. Pretehtal in pretuhtal je najpreje praktično stran te ne-ljube stvari. Spoznal je jasno, da mu gre sedaj pred vsem za to, da dobi čimpreje dovolj denarja. Zakaj Margitina polovica dote se je že dokaj izmotala, ker je moral plačati dosti dolgov, mnogo mu ga je požrla kleta smola pri igri, ki ga je vnemala in vlekla čimdalje bolj. Čim več je zaigral, tem strastneje je igral in hotel prisiliti usodo, da se vendar jedenkrat ozre milostno nanj in mu nakloni potrebno srečo, da dobi nekaj zaigranega denarja nazaj. In da dobi denar, treba bo igrati še dalje — in za igro treba novega denarja. Tedaj prva stvar je, da si ohrani naklonjenost Ladičevke. In ta bi se lahko skrhalo, ko bi šla Margita do matere in ji izdala oni usodni pismi. Zato je treba mater pripraviti, pripraviti seveda z lažjo.

Odstopil je torej od ograje, zapustil šumenje valov in se napotil k Ladičevki.

„Gospod baron, vse je v redu“, hitela je vesela Ladičevka, ko se ji je komaj Lotar poklonil in ji poljubil roko.

„Hvala, hvala lepa! Milostna vse izvede tako, kakor je najbolje in najkoristneje.“

„Sinoči sem govorila s soprogom o tej stvari. Trda je bila. Saj veste, da je tako zaljubljen v to kmetiško brdo, kakor ne vem kaj. Čisto nič ne ve, kaj nam ‚nese‘ in kaj škoduje. Sama ne umevam, kako more trgovec imeti tako malo praktičnega smisla!“

„Spomini, spomini, milostna, spomini na mlada leta, katera je gospod Ladič preživel

tam, to ga veže in vleče kot ptico na gnezdo, kjer se je izvalila. Sicer se pa že dá prepričati in pregovoriti, ko uvidi, da z ideali danes v resnih časih ni računati. Morda imate že kupca? Ako ne, bi se jaz potrudil.“

„Hvala, ni treba. Kakor nalašč se je to prav danes primerilo. Sosed našega posestva, vlastelin Boranič, je bržkone videl, da je najboljši, če proda Ladič, ker se slabo gospodari s tujimi močmi; njemu bi pa zemljišče ugajalo in tudi koristilo. On je sicer bogat — a povem vam, kmet, rojen kmet. Jutri že pojdeti pogledat mejnike in napraviti kupno pogodbo.“

„Izborna, milostna, izborna, pravim! Ta denar se bo obrestoval v trgovini desetkrat bolje, in zastran svojega deleža tudi rečem, da mi bo cvel in rodil pri delniški družbi v bogatih obrestih. Toda, apropos, milostna, ali je bila Margita danes kaj pri vas?“

„Ne, nič je ni bilo. Aha, majhen prepirček, malo jezice, kaj ne, in sedaj bo morala zopet mama vse uravnati? Ah, to ste mladi zakonci!“ Ladičevka je baronu dobrohotno zapretila s prstom. Lotar se ji je pa še slaje nasmejal, pomaknil fotelj nekoliko bliže zofi in pričel važno:

„Tega nisem še pravil nikoli, ker pre-dobro poznam blago in rahločutno srce Margite, da me namreč ona preveč nadzira. Tovariši so mi pravili, da skrivaj poprašuje, kje sem bil, kako dolgo tu in tam, kaj smo delali in tako dalje. Marsikaka bodica me je že radi tega pičila, a vsakomur sem povedal odločno in jasno, da se drugič ni upal mene gledé na to zbadati. Izpočetka res tudi verjel nisem, ker mene samega ni mnogo izpraševala. Toda slednjič sem res pričel sumiti, da bi bila morda resnično njena kontrola smešna in otročja, da, zame — kar naravost rečem — žaljiva. Napravil sem to-le poskušnjo. Ponaredil sem dve pismi: jedno, kakor da mi je pisala neka — neka, no, recimo — ljubica iz davnih dnij, drugo pa, kakor da me nekdo tirja za veliko vsoto zaigranega denarja. Pismi sem poslal domov in naročil, naj se izročita samo meni. Tedaj mene seveda ni bilo doma, in ko sem se

vrnil na večer, ni bilo ne pisem, ne Margite. Zaplenila mi ju je in se potem zaprla v spalnico, in nocoj sem prenočil v sobi za tujce.“

„Veste, gospod baron, odkritosrčno povem, da je bila ta preskušnja malo pretrda in zato vas moram karati. Ni menda žene na svetu, da ne bi bila užaljena. Kaj je rekla danes Margita?“

„Nič, čisto nič. Bila je vesela, prijazna, in nisem mogel biti tako krut, da bi jo vprašal in ji pojasnil, da naj ne bo tako otročja, a vendar žaljivo radovedna, da bi me spravljala v zadrego pred moško družbo. Zato sem šel rajši milostni povedat, da naša zlata mamica pomiri srce Margitino.“

Proti večeru je šla Ladičevka obiskat Margito. Tej se ni zdel obisk nič nenavadnega, ker se je mama često oglasila v tem času pri njej. Z isto ljubeznijo kakor vselej je sprejela mater, pripravila takoj krasni samovarček, da ji zavre čaj, katerega je Ladičevka izredno rada pila.

Toda komaj je zaplapolal višnjevi plamenček, ki je ko zvezda vršel pod kotličkom, pričela je mati govoriti brez ovinkov o stvari, zaradi katere je prišla. Dasi zgovorna, pretkana, ni vendar nikdar govorila z dolgimi uvodi tam, kjer se ni bilo bati, da bi ne dosegla svojega smotra. In tega si je bila v svesti pri Margiti, zato je prešla takoj in medias res.

„Margita, ali boš res vedno otrok?“

„Mamá, zakaj tako vprašaš?“

„Zakaj, zakaj? Kaj je bilo sinoči in danes med vama?“

Margita se je prestrašila, ostrmela, po licu jo je preletel bel trepet, in za trenutek je obmolnila.

„Mamá, ali ti veš?“

„Vem, vse vem. Nič ne taji! Povej, zakaj si taka?“

Ladičevka je govorila dokaj resno, kakor da je užaljena. A bila je to le ona igra, tista njena komedija, ki ni prošla pri Margiti nikdar brez uspeha. Vendar danes to vedenje Margite ni ganilo kakor sicer, da bi se oklenila mamice in s poljubi obljubovala: Ma-

mica moja, nič več ne bom, nikdar več, odpusti mi! Vse bom storila — vse, samo rada me imej in ne jezi se! O ne! Danes ni bila Margita več otrok. Ti meseci v zakonu so ji odprli marsikatero stran svetske filozofije, odgrnili marsikak pajčolan, ki je visel pred njenim očesom, izbrisalo mnogo mračno steklo, da je gledala jasno in čisto brez dramatičnih senc in omotne luči v tragedijo življenja. Sklenila je drhteči roki, oči so se ji odprle na široko, in stala je pred mamo kakor umetnikov kip: Varana ljubezen. Za hip pa je vzdihnila, kakor da se ji trga srce, obupajoč nad vsem svetom, obupajoč nad lastno materjo, in užaljena z najbolj perečo bridkostjo je zaprašala:

„Mamá, ti veš, in ti imenuješ to otročarijo?“

Glas Margitin je bil tak, kakršnega še ni doslej čula mati, glas, katerega se je prestrašila Ladičevka, in ta glas, ta stavek, izrečen z vso grenkostjo trpeče duše, ovit z vsem pelinom zdvojenega srca, ta jedini stavek je zmagal mater, zmagal, posekal, da se ji je v hipu zasmililo dete, da je snela krinko in bila mati, naravna mati. Margito je prijela za tresoče roke, pritegnila jo k sebi, posadila k sebi tesno in strastno, pa jo pričela ljubkovati, kakor se ljubkuje dete, dvignjeno iz zibelke.

„Umiri se, dete moje, potolaži se, Margita, prosim te lepo — vse bo dobro, vse ti pojasnim! Lotar je tudi kriv — Lotar je prenagel, ti si prenagla — vse, vse bo v redu. Le žalosti, le obupnosti nikar, predno ne zveš resnice!“

„In resnica je, mamá?“

Margita se je odmaknila in v očeh hotela brati zahtevani odgovor.

Rahlo ji je mati nato tolmačila in razlagala o zlobnih jezikih, ki so jo tožili in grdili pri Lotarju, da so ga prisilili do tega koraka — do te poskušnje. Prosila jo je, naj se utolaži, pomiri, naj zavlada zopet med njima lepa ljubezen in sloga.

Margita je sledila materinemu govoru, kateri je bil sicer skrben, prisrčen, toda nikakor prepričevalen. Mati je nehoté morala

več verjeti Margitinemu licu, nego sladkim besedam Lotarjevim, in težko je govoriti prepričevalno, kadar človek sam dvomi.

Hčerka materi ni ugovarjala, ni opravičevala sebe, da je vse neresnično, kar ji je Lotar pravil gledé njenega iztikanja za njegovimi koraki, molčala je in molčeč obljubila, da ga neče žaliti, da bo vse potrpežljiva, da ga neče sumničiti tako podlih dejanj in tolikega verolomstva. A njeno srce tega ni verovalo, ni moglo verovati. Zdelo se ji je, da je zbobnelo na kup celo poslopje nekđaj tako lepo zasnovane sreče, in te razvaline so se vse nagromadile na njeno ubogo srce, katero komaj še utripa pod silno težo. Pred kratkim še tako živahno in jasno oko je postalo na hip otožno, njene smehljajoče ustnice so se stisnile in skrčile v grenkosti, kakor da so se zaklopile na veke vsakemu smešku.

Ladičevka se je vrnila domov, in prvič jo je zapeklo grozno, sicer še ne popolnoma jasno spoznanje, da je morda izdala svoje najboljšo dete iz puhlega častihlepja najbridkejši usodi.

Margita pa je sprejemala moža, ki se ni izpremenil popolnoma nič, vedno prijazno in nikdar več ga ni izpraševala, kod in kje je hodil. Spoznavala je, da sta njuni poti skrajnje nasprotni, da se oddaljujeta od dne do dne bolj drug drugemu in da ne izginja samo ljubezen, ampak da že raste grozna mržnja, poganja kal sovraštva, katero se razvija bohotno v srcu zlasti, ker sta dve osebi priklopljeni druga na drugo, dasi bi bilo bolje, da sta milje daleč narazen.

XXI.

Ponosno je šetala Ladičevka koncem malega srpana po reških parkih. Ob njej sta hodila Lotar in Adolf, ki je srečno, čeprav ne sijajno dovršil zadnji državni izpit na vseučilišču. Za njimi sta hodila v živahnem pogovoru Margita in brat Henrik, ki je tudi dal prav letos slovo srednjim šolam. No, mati dveh takih sinov pač sme biti ponosna, in Ladičevki se je samo smejalo, ko ji je ta in oni častital na pridnih sinovih. In česar

razni znanci še niso vedeli, vedela je ona, da je bodoča sreča obeh zagotovljena, da se bodeta brzo popenjala kvišku po stezi, katero jima je moral gladiti Lotar, baron Lotar, zet Ladičevke, moral gladiti, ker je bilo to v poročnem kompromisu in neizogibni, ako bogate Margitine dote. No, in za denar se je Lotar tudi potrudil; predno sta še sinova dovršila, hodil je Lotar na obiske v Zagreb, v Budimpešto, posečal plemenito sorodstvo, klanjal in dobrikal se raznim svétnikom, priporočal svoja vrla svaka in zares vsled svojih finih manir, gladkega jezika in prožnega hrbta pa seveda tudi vsled baronstva dosegel povsodi, kar je želel. Adolf je imel nastopiti takoj jeseni mnogo obetajočo karijero s službo pri ministerstvu, in Henrik se mora vpisati na bogoslovno fakulteto, ker ga čaka v par letih zagotovljen kanonikat, kateremu patron je Lotarjev intimni prijatelj grof G.

In o bodoči sreči so sanjali oni dan, ko so šetali v hladu po duhtečih potih. Henrika ni nihče vprašal, ali imaš poklic ali ga nimaš; pravili so mu samo o najtrdnjejši sreči, o najlepši sinekuri, kar jih more doseči. Slikali so mu bodočnost, da iz kanonika dospe tudi više, brata bo imel v ministerstvu — ergo — zakaj bi ne bil celo cerkveni knez, vladika, in Adolfu se na vse zadnje tudi posreči, da postane plemič — in tako bo Ladičevka še doživela na stara leta, da bo vsa njena kri plemenita.

Tako je sanjarila trojica spredaj, za njo je pa Margita govorila z bratom Henrikom o bodočem stanu.

Ko bi bila Margita morala govoriti o tem pred letom, tedaj bi se bila pač drugače izražala in morda kar odbijala Henriku, naj nikar ne gre v bogoslovje. Ali danes ni bila Margita več ona živahna in vesela gospica, ki je frlela po svetu kot pomladni metulj omamljen od solčnih žarkov in napojen sladkega medú. Naša Margita je bila streznjena, spoznala je dobro, kako silno je bila varana, in da vse na svetu, ves sijaj, vsi obeti, vse — vse ni nič, ako človek nima v ljubezni ali pa brez nje one iskrene

prostosti, s katero lahko doseza, kar mu najbolj ugaja, kar spoznava za dobro, v kateri svobodi vodi sebe in pušča peruti visokim poletom. Življenje, kakršno je bilo Margitino, ni bilo več življenje, bila je smrt; nobenega solnca, nobene gorkote, bila je prava polarna zima, brez luči, brez jutranje zarje. In zato ni čuda, da je prav ona hotela svojemu bratu vdihniti veselje do stanú, kateri se ji je zdel jedino še idealen, jedino najsvobodnejši na svetu, v katerem ni človek uklenjen v žuleče verige vsakdanjosti, ki mu duha potezajo na tla, v prah, da omaguje in slednjič samo grenko životari.

Henrik se je udajal polagoma Margiti. Bil je pač neizkušen mladenič, in v mladem srcu, naj je tako ali tako, so vedno še vzori, vedno hrepenenje, da bi plaval z mislimi nekako nad zemljo, v višjem svetu. In dasi si ni bil popolnoma nič svest težavnih nalog svojega od matere mu izvoljenega poklica, vendar se je sprijaznil z njim in gledal v bodočnost kakor v neko svetlo zarjo, ko se vidi vse pozlačeno, vse v ognju in trepetajoči rožno rdeči svetlobi.

Vrnili so se proti domu. Ladičevka in Margita sta šli vsaka v svoje stanovanje, Lotar je pa povabil svaka v restavracijo.

„Kaj ne, milostna, sedaj si morata kaj privoščiti po napornih študijah. Saj bo oddih tako vrlo kratek, in potem se pričinja novo delo.“

„Da, da, prav tako, gospod baron! Hvala sem vam, da se žrtvujete za moja sina. Lahko noč!“

Sedeli so v prvem hotelu, govorili o dijaških večerih — oziroma, govorila baron in Adolf, Henrik je pa sledil temu pogovoru z nekim strahom, a hkrati z vrojeno mlado radovednostjo. Vino je razburjalo živce, pogovor je bil čimdalje razuzdanejši, frivolnejši — Lotar je hotel s tem uvesti Henrika, kateri je bival doslej pod šolskim in materinskim nadzorstvom, kar nakrat v nov svet, v svet tiste razbrzdane svobode, tistih groznih užitkov, ki navdajajo mladega človeka s studom, in v njegovem srcu nastaja grozen boj, zavlada strahovit vihar. Henrik je pil

in pil, da bi si ohlajal pekoče živce, ki so bili danes najhuje razburjeni, najpodleje ščegetani, in pokušal in vsrkaval je vase ves ta strup ter ga požiral hlastno in strastno. Ni bil sicer skvarjen: toda „nitimur in vetitum“ — —. Kar je zasadila Margita vzornega, bilo je izruvano v trenutku, in mesto cvetja je pognal plevel.

V jutro pa se je vračal Henrik prvič v življenju omotičen, razburjen in moralno oblačen pod krov tiste matere, ki ga je hvaložno zaupala skrbnemu varstvu — prostaško podle duše.

Poldne se je bližalo, ko je slonela na oknu dokaj ozke dunajske ulice Anda. Bila je razburjena, da ji je bilo lice razpaljeno. Vsak trenutek se je odmaknila od okna, vsak hip se zopet sklanjala čezenj in v množici iskala in pričakovala nekoga. Čas ji je potekal neizmerno leno; pogledavala je na uro, pritiskala žepnico na uho, misleč, da se je ustavila, ker se ji je zdelo, da se kazavca kar nič več ne ganeta. Mama je slonela na komodnem stolu, odprla počasi trudne trepalnice, misli so ji uhajale nazaj, daleč nazaj, ko je še ona v cvetu mladosti pričakovala, kakor danes Anda, svojega ljubljence — Andinega očeta.

„Mamá, Anteta ne bo!“

„Ne bodi tako nestrpna! Saj veš, da ne more od promocije takoj bežati sem. Saj ima prijatelje, ki mu častitajo, in teh ne more kar kratko in malo pustiti. Le počakaj, Ante pride gotovo; saj je obljubil, da bo pri nas obedoval.“

Anda je zopet čakala in čakala — hrepenela in koprnela po ženinu, da ga pozdravi, da mu častita in seže v roko — doktorju.

In pričakala ga je. Tlesknila je z rokami kakor otrok, odskočila od okna in „že gre, že gre!“ kličeč hitela k mami in jo pričela poljubovati in ljubkovati. Potem je stopila za vrata, srce ji je tolklo, z roko je prijela za kljuko in prisluškala, kdaj potrka, da bi mu takoj odprla in zletela v objem. Lahni in urni koraki so se začuli.

Ante je bil pred vrati. Ali komaj se je dotaknil s sklepom vrat, že so se mu hipno odprla, in pred njim je stala presrečna Anda in za trenutek strmela vanj, gledala v njegovo ponosno čelo, nekoliko pordelo lice in zavestno oko. Lacinger je nastopil prvič v življenju zares ponosno, samozavestno; dosegel je sam iz sebe prvi sad, dovršil študije izborni in danes je bil pri sijajni promociji odlikovan z doktorsko diplomu in od cesarja samega je dobil prekrasen briljantni prstan: bil je promoviran „sub auspiciis imperatoris“. Kako je burilo v njem, kako kipelo in mu dvigalo glavo, ko je govoril pred najvišjo inteligenco duhoviti in temeljiti govor, ko mu je ta inteligenca navdušeno zaploskala, ko so se mu klanjali in častitali, in ko je zažarel briljant na njegovem prstu, tedaj je takisto zažarelo v njegovi duši in samozavestno si je častital sam: češ, to sem sam iz sebe! In kot tak je stal pred Ando — ne več dijak, ne več se boreč za kruh in s skrbjo gledajoč v bodočnost — ne, bil je mož, ki je priveslal v pristan, kjer se mu ne bo treba bati za kruh, kjer bo lahko brezskrbno vedel v svoj dom — družico življenja.

Andi se je zdel danes Ante ves prerojen, vzvišen, da se mu skoro ni upala bližati s tisto preprostostjo, kakor sicer. Gledala ga je in gledala, pokopavala celo svoje bitje vanj, in zdelo se ji je, da gine vsa njena oseba, duša in srce se potaplja v Lacingerja.

Izpregovorila je prva mati, ki se je približala Antetu, govorila malo in težko — a v rosi njenih očíj je bral Ante vse, kar mu je to srce želelo in voščilo. Tudi Andi je nedostajalo besedij. Neizmerna sreča ji je ovirala jezik in govorilo je le srce, kipeče od radosti. Oklenila se ga je z vso strastjo ženskega srca, katero ljubi istinito, usta so samo ponavljala „moj Ante“, in mehko se ji je odzval takisto srečni Lacinger: „Moja Anda“.

In sivolasa, upognjena mati je dvignila veli roki, iz duše ji je priklopela vroča molitev, pred njo sta klečala presrečna zarobenca, nanju pa je rosil sveti materinski blagoslov. — —

Nekaj dnij je še ostal Lacinger na Dunaju, obhajal s tovariši slovesno razhodnico, nato je odšel domov, da dobi čimpreje službo in se potem vrne po Ando, od katere ga poslej ne bo ločilo drugega kakor smrt.

(Dalje.)

Mrtvaški zvon.

Mrtvaški zvon, kakó tesnó
srcé ob glasih bje tvojih!
Nekdó je zopet mir dobil
po huđega življenja bojih.

A jaz, Adamov bedni sin,
po grudi zemeljski še hodim,
od hrepenenja silno gnan
za svetlo veččo sreče blodim.

In kadar menim, da pred njó
stojim, držim jo že očaran:
odmakne hipno se očém,
in spet strmim za njo, prevaran.

Takó prirode čile vzduh
v najlepšem petju, duhu plava.
A mrzla dahne vanj jesen,
umolkne spev, zbeži vonjava.

Mrtvaški zvon, kakó tesnó
srcé ob glasih bje tvojih!
Nekdó je zopet mir dobil,
a v prsih ni pokoja mojih.

Vendar le poj, oznanjaj smrt
in pokoj mi iz srca jémlji!
Saj bodeš tudi pel nekoč,
ko pokoj najdem v črni zemlji.

Anton Medved.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XXII.

Po ulicah je odmeval počasni korak redarja, ki se je zavijal v suknjo, in vrat in glavo do ušes tiščal v zavihan ovratnik. Burja je cvilila krog voglov, morje je šumelo in vršalo, luči v pristanišču so se ujčkale in zibale po ladijah in parobrodih, kate je gugalo nemirno valovje. Tu pa tam so bila razsvetljena okna nočnih kavarn, iz katerih je donelo neuglašeno petje omamljenih pivcev, razkošni smeh, ženski vzkliki; sedaj pa sedaj je prišla po cesti dvojica ali trojica vinjenih ponočnjakov, ki se, razgreti od pijače, niso menili za žvižg burje, temveč so veselo pevali laško, hrvaško, mažarsko pesem, kar jim je pač prišlo na um, dokler ni zadonel na ušesa redarjev resni opomin: „Gospoda, prosim miru!“

Redar je korakal skozi ozke — mrtve ulice. Vrata so bila zapahnjena povsodi, luči ni bilo nikjer, vse mrtvo, vse v spanju. Stopal je mehanski mimo dokaj lepe in visoke hiše in čuvaj reda in zakonov je šel mirno dalje, čisto nič sluteč, kaj je za zidom mrtve hiše.

Dokaj lepa soba, razsvetljena od štirih plinovih svetilk, sredi nje pa lestenec s peterimi plameni. Tri mramornate in tri lesene okrogle mizice, prevlečene z zelenim suknom, so stale v sobi. Petero je bilo praznih, razven da je pri jedni v kotu dremal natak, pri drugi pa je sedel star žid, izredno krivega nosa, pa majčkenih živih očij, dolgih, že nekoliko s sivimi nitkami pretekanih kodrov, v dolgem, že ponošenem koftanu. V tem, ko natak ni čul ničesar, gorla je na velih licih židovih strast, zanimanje, silna pozornost. Izpod krajcev trdega klobuka so zrle njegove sive oči, sicer skoro na pol zatisnjene, z največjim ognjem na

mizo, kjer je sedelo šestero igravcev. Na mizi so stali celi stebriči cekinov, srebrnikov, kope bankovcev. Obrazi igravcev so bili mrkli, nagubani, grozna strast jim je trepetala v drgetajočih mišicah, kri je stopala vsakemu burno v glavo. Drhteče roke so prijemale karte, dvigale jih, kupovale — stiskale in skrivale, metale jih na mizo, vmes so pa doneli pridušeni, na pol glasni vzkliki čudenja, radosti, jeze in pritajene kletvine. In zacingljali so cekini, zazveneli tolarji, zašumeli bankovci in potovali krog mize od kupca do kupca, od stebriča do stebriča — in zopet so bile premešane karte in zopet so se razdeljevale, zopet kupovale — in bila je napeto-mučna tišina.

Baron Wegel je izgubljal vsoto za vsoto, stavo za stavo. Bil je razburjen, jezen, ustnice je imel stisnjene, obrvi namršene, krog očij so bile rdeče črte, lice mu je celo menjavalo barvo, zardevalo, da je bil rdečepogast po obrazu, pa je zopet posivelo, kakor da se je strdila in zvođenela zadnja kapljica življenja. Jezila ga je nesreča pri igri, bil je razdražljiv, včasih je izbruhnila jeza v grozno kletev, razžalil je soigravca, ki je pa redno molčé prezrl vsako žalitev, pridejal stebriču priigranih cekinov in ravnodušno zopet mešal karte. Lotar je začel igrati predrzno, kar nespametno. Hotel je prisiliti srečo, da bi mu bila mila. Nič — nič. Poraz na poraz, izguba na izgubo. Jezen je zagrabil karte in jih potegnil sosedu iz rok, na mizo je vrgel tisočak in zahteval, da ga zastavijo. Par sekund premisleka, igravci se spogledajo, roke sežejo po denarju — tisočak je bil zastavljen. Lotar je bil razburjen, da so mu pri mešanju padle tri karte na tla. Zadnji denar je bil, kar ga je imel s seboj. Tisočak je zaigral — mora ga dobiti nazaj, mora, mora. — Karte padejo

— Lotar pobledi, zažene šop kart po sobi, da so zletele po vseh kotih in da je dremajoči natakár zmeden planil kvišku in z izbuljenimi očmi gledal, kaj se godi. Zaškrtal je Lotar, zaklel strahotno, vstal hrupno od mize, zgrabil klobuk in suknjo in, ne meneč se za soigravce, ki so veselih lic delili tisočák, odšel iz sobe. Natakár je šel za njim, da mu odpre vrata, in za natakárjem se je lisjaški hitro in oprezno zmuznil žid, ki je opazoval igro.

Lotar je zavihral po ulici, sikal na pol glasno strašne kletvine, prisegal in rotíl se, da ne gre več igrat, vsaj s temi ljudmi ne. Toliše vsote so ga iztreznile; prišel je do modrega zaključka, da je vendar bolje polagoma uživati denar, kakor hipno zaigravati toliše vsote. Bežal je proti domu in sklenil, da nekam odpotuje, da ga ne zavede strast zopet v to družbo. Bil je že blizu hiše in nič ni zapazil, kako mencaje caplja za njim žid, katerega stare noge so komaj dohajale izdatne Lotarjeve korake. Malo pred vežnimi vrati ga dohiti mož v kaftanu.

„E, e, gospod baron, e, oprostite, prosim, gospod baron, jedno besedo, jeden svèt!“

„Pojdi k vragu, capin, pusti me!“

Lotar je menil, da je kak pouličen berač, ki ga nadleguje za miloščino.

„E, e, no, prosim, sreča vam mila, videl sem, kako razsipate denar pri igri med igravce, ki niso vredni, da sedé pri vas.“

„Kaj si videl?“

„Ne, ne tako glasno! Hazard je prepovedan — saj sem bil zraven, ko ste dva tisočaka zaigrali; videli me niste — Samuela vidi malokdo, on pa vidi vsakega!“

Lotar se je zbal tega človeka, spoznavši, da ve za skrivni kraj, kjer se hazarduje. Zato je bil takoj prizanesljivejši in ga vprašal prijazno, a oziral se pazljivo na vse strani, da ne bi ju zalotil kak čuvaj.

„Kaj mi torej hočete? Povejte naglo, mrzlo je na cesti stati!“

„Gospod baron, v dveh besedah ne morem povedati, res ne morem. Hej, ko bi, gospod baron, ko bi stopila v vežo!“

„V vežo?“

„V vežo, da, da v vežo. Noč ima oči in ušesa — vse to ve Samuel, ki je mnogim prav svetoval.“

Lotar je stopil nekaj korakov dalje, odprl vrata in kot senca je huškníl žid za njim.

„Tako-le, gospod baron, hvala lepa. Tukaj ni burje, in varna sva.“ Žid se je zavijal v kaftan in zrl nepremično z majhnimi živimi očmi v Lotarja, kateri se je skoro bal te fantastične prikazni, razsvetljene na pol od svetilke, ki je sipala medlo luč skozi motna stekla na zamreženih vratih. „Oprostite torej, gospod baron, videl sem, kako igrate —, videl, da niste za te igravce, ki niso za igro. Igra mora biti negotova, sicer ni igra. Kdor ne tvega, ni za hazardno igro — in tvegali ste samo vi, drugi so igrali vedno le na varen list. Svetujem, pustite to igro; za vas ni, e, e, res ni, ampak, če smem svetovati, e, za vas je jedino borza, he, gospod baron, tam se igra za tisočake, tam pri črni kavi, ker imate denar, lahko priigrate deset, dvajset tisočakov; seve, treba je znati, in zato bi se vam ponudil za posredovavca — z malim zaslužkom, gospod baron, če hočete. Samuel jih je že mnogo osrečil.“

„Borza je nevarna, v trenutku je človek berač.“

„Ne, ne, gospod baron, berač seve, kdor berač pride igrat. Komur pa za par tisočakov ni nič, tisti gotovo dobi, gotovo — ker se hipoma preobrne, in dvojno ima povrnjeno izgubo.“

„Vi torej umete igro na borzi?“

„Umem, gospod baron, umem! Dunaj in Budimpešta — e, e — umazan sem — ali me poznajo gospodje baroni, grofi — vsi poznajo Samuela.“

„Jaz mislim odpotovati v kratkem v Budimpešto. Ali se tam dobodeva?“

„Dobodeva, seveda. V hôtelu ‚Panonia‘ vas poiščem —.“

„Dobro, poskusim! Ali je treba mnogo gotovine?“

„He, e, seve, ne tako mnogo. Toda čim več, varnejše bo, gotovejša sreča.“

„Dobro — na svidenje!“

„Klanjam se, gospod baron, klanjam, sreča vam mila!“

Samuel se je splazil prihuljeno skozi vrata, Lotar je zaklenil in odšel v stanovanje.

Sedel je v pisarni na fotelj in premišljal o tem čudnem sestanku z židom — Samuelom. Zazdel se mu je kakor zli duh, a zopet mu je slikala strast in pohlep umazanega agenta ko vabljivega genija, katerega mu je poslala Fortuna, da ga odškoduje za premnoge žrtve, katere mu je že izsesala. Odprl je miznico, pregledoval gotovino, prelistoval vrednostne papirje, računal, premišljal in si podpiral glavo, ki ga je bolela od same razburjenosti. Žile so mu kar kovale v sencih, ni mogel najti prave misli, katere bi se oprijel. Naposled je pri odprti miznici, pri razmetanih papirjih zadremal v omotici na stolu in dremal v mučnih sanjah do jutra. Tedaj je šele pospravil papirje, ugasnil svetilko in šel v postelj.

Spal je slabo in malo časa. Po glavi so mu zveneli še sinočni cekini, katere je lahkomišljeno zaigral, šumeli celi šopi bankovcev, katere so pograbili njegovi soigralci — in v to jezo, v to nesrečo mu pride nakrat stari žid, ki ga je ogovoril iz samega usmiljenja, vabil na boljšo pot k sreči.

Lotar je vstal kmalu, obraz mu je bil dokaj bled in prepadel, bil je slabe volje in nervozen; na Margitin pozdrav še odgovoril ni. Odšel je zopet v pisarno, lotil se iznova papirjev, preštel in odredil vse, razdelil denar, odločil od njega Margitino osebno lastnino in jo zaklenil, drugo pa vzel in vtaknil v potno torbico, potem šel obedovat, a jedel je malo, govoril nič, bil je raztresen, da se ga je Margita skoro bala, in da bi ga ne dražila, je rajša molčala.

Molčé je Lotar vstal po obedu in šel zopet v svojo sobo, zaklenil vrata in dve uri begal sem in tje. Odpiral je torbico, pregledoval vrednostne papirje, računal — in računal — in čimbolj je računal, bolj je bil nemiren. Tako natančno ko danes ni še nikdar presojal gotovine in tako grozno ga še ni-

koli ni pretreslo, ko je spoznal, da je nad polovico ogromne dote zapravljen, dote, s katero bi bil lahko živel z Margito udobno brez dela do smrti. In s tem denarjem si ni upal živeti, živeti, kakor je bil vaje — brez službe, brez dela in brez skrbi, a poleg tega razsipno, sijajno. Tedaj naprej, naprej za srečo! Borza mu je jedina nudila priliko, da obogati iznova, da se vrne domov in doma potem nadaljuje ono kruto življenje, ko bo živel jedino za to, da bo užival vse in pil polno kupo slasti, pil v nepretrgani omotici, dokler naposled ne propade in izgine ko atom. — Da, da, borza, samo borza!

Odel se je v popotno obleko, vzel s seboj polovico vsega še preostalega imetka, šel k Margiti in se poslovil.

„Za nekaj časa odpotujem v Budimpešto. Ne vem, kdaj se povrnem. Zdrava!“

In hotel je oditi.

„Lotar, moj Bog, Lotar, kaj ti je? Ti odpotuješ tako naglo in mene puščaš samo — samo sedaj — ali ne veš, kaj me čaka?“ Margita se ga je oklenila in začela ihteti na njegovih prsih.

„Vem, vem, kaj te čaka, a čaka mene bolj ko tebe. Zato je dolžnost očeta, da skrbi za bodočnost otrok. Vidiš, denarne stvari, akcije, razne operacije — ne, ne pomaga nič — moram iti osebno.“

„In tako naglo, Lotar? Odloži za jeden dan, za noč in bodi pri meni, saj vidiš, kako sem zapuščena, koliko trpim — ah, Lotar, kako me ti varaš!“

Spustila ga je, roke so ji zdrsnile z njegovega vratu in zgrudila se je na stol, zakrila lice in ihtela — bridko — bridko.

Lotar se je boril sam s seboj, gledal ubogo bitje, v srcu se mu je gibalo sočutje, zvala ga je dolžnost, da ne zapušča žene ob tako nevarnem času: toda nič, nič — zmagalo ni to, zmagal je pohlep, zmagala strast, katero je podpirala namišljena skrb za družino, ki je bila v istini sam egoizem, sama skrb, kaj ko bi se moral ločiti od dosedanjega življenja in začeti živeti zares domu in družini, prevzeti morda celó kako službo: ne, — ne — — tega baron Wegel ne more.

„Margita, ne muči se brez potrebe! Saj se povrnem, veruj mi, povrnem kmalu in povrnem srečnejši, kakor sem danes, saj pojdem iskat svoje sreče.“

Sklonil se je k njej, dvignil ji rahlo glavo in poljubil objokane oči, ki so ga tako vroče prosile: Ostani!

Lotar je pogledal na uro.

„Brzovlak odide takoj! Na svidenje, Margita!“

Odšel je od nje, ki je obsedela na stolu in zrla za njim skozi vrata in še dvakrat bolestno zaklicala: „Lotar, Lotar!“

A on je že izginil po stopnicah, koleno mu je klecalo, kri mu je pljuskala ko valovje, in bežal je po ulicah, da so ljudje postajali in gledali za njim.

Margita je pa obslonela na stolu, in zdelo se ji je, kakor bi se ji trgalo življenje, trgale vezi, s katerimi je bila privezana na Lotarja, solza na licu se ji je posušila, zadnji žarek ljubezni je ugasnil, in zaželela si je smrti.

XXIII.

Iz hotela „Panonia“ sta šla Lotar in bankir Zidrowitz, s katerim ga je seznanil Samuel ter mu ga priporočil kot izbornega klienta pri borzni igri. Zidrowitz je bil prijazen, ljubezniv, postrežljiv, a eleganten in fin žid, kar je Lotarju silno imponiralo: takoj se mu je izročil ter mu zaupal s celim srcem. Bankir je vedel Lotarja v kavarno, kjer je bil pravi trg borznih igravcev, špekulantov, židov, bogatašev in beračev, ki so bili veseli, če so mogli drug drugemu zadrgniti vrv krog vratú. V tej kavarni naj bi Lotar dobil prve pojme o borzni igri in potem zaupal denar bankirju in sam hodil iskat le vsakdanje dobitke, „diference“, ali pa dvigat in podpirat z denarjem padajoče kredite.

Stopila sta v kavarno.

Vzduh ni bil Lotarju po godu, in vihal je nos, ki je bil vaje vse slajših vonjav kakor takih, ki so tu polnile dvorano. Sredi prostorne kavarne je bila gneča ljudij — petdeset do šestdeset. Vladala je med njimi silna razburjenost, krčevita strast in gonja.

Drug drugega so izpodrivali, drug drugega odganjali s komolci, prerivali se na sredo, pehali se do tega in onega, delali majhne beležke v beležnice, vmes pa kričali kakor mešetarji na semnju. Lotar in bankir sta vstopila blizu hrumeče gruč.

„Dam po dva, dva, dva!“

„Dam sedem osmink!“

„Tri četrтинke!“

„Kupim na pet osmink!“

„Državna železnica, kupim jedno osminko, osminko — osminko“, donelo je od vseh krajev; živa kopa se je zibala in valovala po sobi, da se je bilo bati resnega spopadka. Bankir se je oglasil in vmešal večkrat, pisal s svinčnikom v knjižico, črtal in se zopet oglašal. Hrup je bil čimdalje večji.

Lotar je gledal to divjo, strastno gonjo in razčaran je stal in opazoval kričečo množico in bankirja, ki je čisto hladnokrvno pisal in črtal, oglašal se in molčal pa zopet pisal in pisal.

„Kaj pomenja to?“ vpraša Lotar svojega mentorja.

„Trgovina, igra, gospod baron. Kupil sem za vas kreditnih in državnoželezniških akcij za stointridesettisoč forintov!“

„Zame?“

„Da, da, za vas, gospod baron; že dovolite to malenkost.“

„Verujte, ne umem vas.“

„Umeli bode te takoj. Do jutri bržkone poskoči kurz, in vi ste priigrali okroglih 500 goldinarjev. Morda pa še počakava, da bo dobitok še večji.“

Drugi dan prinese Samuel Lotarju v hôtél priigranih 500 goldinarjev, od katerih so bili odračunani troški za klientelo, kolke in seveda bakšiš Samuelov. Lotar je kar gledal, ko še krajcarja ni izdal, a že je dobil toliko diferenco. Vročil je nato popoldne bankirju deset tisoč kot njegov klient, da bi igral zanj, seveda previdno, špekulativno, prebrisano, praktično, kakor mu je sam zahteval.

Ta igra je bila Lotarju všeč. Vsak dan je dobival manjše in večje vsote ko difference pri borzni trgovini, včasih je moral

tudi par stotakov doplačati, da so se mogle započeti nove operacije. Bankir je tedaj igral z njegovim denarjem, Lotar je pa živel v Budimpešti, živel kakor nekdanje dni s svojimi tovariši, ki so se gregli ob solncu njegovih cekinov in ob butarah njegovih bankovcev.

Poleg tega vendar ni zanemaril tehničnih študij o borznih kurzih, zasledoval je njihovo nemirno nihanje, preiskoval in pretehtaval politično konstelacijo raznih držav in na večer redno spravljali priigrani denar — po noči pa ga zapravljali v divjih bahanalijah in razkošnih orgijah. Pri tem je popolnoma pozabljal na to, da ima mesto dvajset tisočakov samo nekaj Zidrowitzevih posetnic, na katerih so bile zapisane z drobnimi potezami bankirju izročene vsote.

Nekega dne dobi nenadoma baron Wegel brzojav od doma — a ne od Margite; bil je zanjo preenergičen. Brzojavila mu je Ladičevka, da se mora pri tej priči vrniti, ker je dobil sinčka. Lotar se je hipoma streznil in tudi takoj sklenil, da pojde domov. Toda treba se je bilo še pobahati pred prijatelji, zato jih je povabil na večerjo, pri kateri jim je razodel svojo „srečo“ družinskega veselja, h kateri so mu seveda častitali in za te častitke bili tudi bogato obdarjeni z najboljšimi stvarmi, ki so prijale njih grlu in ščegetale razvajene živce. Bučno je bilo: vrstile so se napitnice na novorojeno dete, želeli so mu „vrlin“ očetovih, blagrovali Lotarja, peli njemu na čast, trkali, da se je cedilo po mizi in da so pokali vedno novi čepi in odletavali od stropa na tla. Lotar jih je zahvaljeval in v visokotečih stavkih dokazoval, kako srečen oče da je, a kako srečen tudi sin, za katerega bo pač skrbel, da bo vreden nositelj plemenitega imena baronov Wegelov. Povedal jim je, da se odpelje o polnoči, a da se bodo kmalu zopet videli, in da jim bo tedaj kazal natančno mladega junačka, ki je gotovo krepak in čvrst, kakor deblo, od katerega izvira.

Lotar še ni z vsemi trčil, ko stopi k njemu natakari in mu pošepeta, da želi zunaj nekdo ž njim nujno govoriti.

V posebni sobi ga je čakal Samuel. Prihuljeno ponižen kakor vselej pozdravi Lotarja in mu izroči pismo od bankirja, čigar klient je bil Wegel. Lotar je vesel odprl pismo, misleč, da je bržkone kak izreden dobiček v njem, ali označena ugodna diferenca ali kaka posebno važna operacija. Odprl je in bral.

Lice mu je pobledevalo, roke so se tresle, oči izbulile, usta odprla od čudenja in groze. Pismo je bilo kratko:

„Kurz vaših papirjev je zaradi nenadnih razmer v Rusiji silno padel. Še večje znižanje je neizogibno. Pošljite takoj dvajset tisoč prispevka, sicer moram akcije eksekutivnim potem prodati. S tem bi bil pa vaš depôt popolnoma izcerpan!“

Lotar je bral še jedenkrat, potem hropeč prijel Samuela in zahteval, da mu pove, zakaj, kako je to, ali ni prevara, goljušija?

Ali Samuel mu je nergaje in sladkaje se zatrjeval, da pravičnejšega človeka še ni bilo pod solncem kakor je bankir Zidrowitz, da je vsega kriva ta prokleta Rusija, ki navadno vse zbega, in pa da sicer ni še nič izgubljenega, ako se dobi takoj denar in se hitro vplača in nakupijo druge akcije, ki bodo v kratkem ogromno poskočile.

Lotar je ukazal natakariju, da mu je prinesel suknjo in klobuk, potem se je odpeljal s Samuelom takoj v hotel Panonio. Samuel ga je čakal pokorno pred vrati, Lotar je pa štel denar in vrednostne papirje, ki so mu drsli iz drgetajoče roke. Štel je dvakrat, štel trikrat — ne, nikakor ni bilo zadosti. Zapravil je toliko, da se mu še sanjalo ni. Doma ima pač še denar, a ta je zapisan Margiti. Tega ne more dobiti in ga tudi ne sme — kaj torej? Pozval je Samuela, tega umazanega žida, kateremu je delil pravzaprav milodare, kadar je zahajal k njemu, a sedaj naj je njegov svetovavec. Moral mu je pomagati iz zagate. Vprašal ga je, ali ne bi zadostovalo par tisočakov manj?

Samuel se je priklonil ponižno in menil, da ne bo toliko naopak, ako se zniža zahtevana vsota za nekaj stotakov. In Lotar je dal skoro vse in izročil takoj Samuelu,

naj hitro odnese bankirju, ker se mora sam odpeljati domov. Naročil mu je, naj mu vsak dan brzojavno poroča, kako in kaj je z borzo.

Samuel je odšel domov, Lotar se je odpravljaj na vlak. — Oče je bil, oče prvokrat v zakonu, oče prvorojencu — dečku. Naj je tudi Margito pozabljal, naj jo je tudi ostavil v toli kritičnem stanu — ne, nocoj se mu je vendar budilo čustvo, katero mu je bilo doslej še neznano, čustvo očetovstva, katero ga je prevzelo s tako silo, da se je vsa druga njegova propala narava in brezsrčnost morala umakniti temu božajočemu, vzvišenemu čustvu: oče sem. In šel bi bil domov vesel in radostno bi komaj čakal trenutka, da bi stisnil na srce lastno dete, ko bi mogel nesti domov zanj in zase srečo. Tako se pa vrača sedaj prazen samo z nado, da morda vendar ni še vse izgubljeno, da ni še baron Wegel s sinom vred — berač.

Prišel je Lotar, dvignil v naročje sinčka, in bilo mu je pri duši, da bi bil skoro jokal. Poljubljal je dete, pestoval je je, a ne na videz, samo radi drugih, ne, na Lotarja je

vplivalo to ko čudovita katastrofa, ki v trenutku vse pretvori in prestvari. Vsi so bili tega vedenja veseli, in gospe so si šepetale, češ da bo mladi baronček šele utrdil vez med obema in da se bo šele poslej začelo pravo življenje. Jedinu Margita je zrla z mrklm očesom na Lotarja. Niti lica ni izpremenila, ko je vstopil; pogledala ga je ko tujca, za katerega se ne meni, in poljuba mu ni vrnila. Na sinčka pa je gledala plašno, ko ga je pestoval Lotar, in z vsakim trepetom pokazala, kako se boji zanj, če je v rokah moža, ki je tako mučil ubogo mater otrokovo. Ni mu verjela, da mu prihaja to od srca; zrla je v njem ostudnega hinavca in bila vesela, ko je zapustil sobo. Odkar je odšel v Budimpešto in ostavil njo samo, odkar ga niso ganile solze matere, ki je plakala boječ se zase, boječ se za onega, katerega oče jo je pehal od sebe in bežal od nje, ko bi ga najrajša imela doma — odtlej je Margita zrla v Lotarju samosilnika, varalico, ki ima omadeževane roke in srce s krvjo in s krivičnim blagom. —

(Konec.)

Dekadentski biseri.

Ridentem dicere verum, quid vetat?
(Hor. Sat. I. 1, 24.)

8.

Zima . . . zima . . .
mraz, vihar in led,
snežinke frčé
po zraku sèm . . . tjà . . .
ena snežinka pà

pala je v moje srcé
noter na dnó . . .
Zatrepetál sem,
zajokal glasno — — —

9.

V aleji pod tèmnim baldahinom
sedél sem in skladal seguidille,
in ž njimi sem vezal estribille,
kot da bi otrobe vezal . . .

Pa vzdrami me — serenada . . .
Pod lúninim oknom orjaki,
na nebu so peli oblaki — — —
Ozrl sem se proti nebesom . . .

Podoknica — luni — — —
— — Taktiral je mlad, sprelep oblak,
glas bil je njegov kot med sladak,
za njim vse moštvo oblačjega zbora,
prepévalo bi do zora . . .

A glej, oh glej — kdo ve, zakaj . . .
— menda so junaki preglásni bili — :
K oblakom pristopi — policaj,
in vsi so se . . . razkropili . . .

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Konec.)

XXIV.

Štirinajst dnij je posedal Lotar po kavarnah. Prejšnja družba ga ni veselila, in tovariši so že sklepali: Glej, glej, kako prestvari srečen družinski dogodek moža, da se v trenutku zaobrne kakor vojak na stotnikov klic in jo krene na popolnoma drugo pot! Verjeli sicer niso povsem temu preobratu, ker je bil vsekako prenagel, in upali so, da se Lotar tudi tega navadi in sinčka navešča, kakor se je doslej še vselej in vsega nasitil, razven tistega pljuskačevega življenja, ki je v istini vedno jednako, a na videz vendar od dne do dne na novo omamljajoče, ščegetajoče z novimi užitki, z novim razkošjem. Ali to pot so se vsi ti modri kavalirji jako motili. Lotarja ni vlekel od družbe novorojeni sinek, vlekla ga je skrb, strah, ki je ovijal krog njega črne peroti, a se le redko pokazal jasnega angela bodoče sreče: Lotarju je ležala na srcu mučna mōra — borzijanska igra. Parkrat je prejel brzojavno iz Pešte manjše vsote, in tedaj je vselej pohitel domov, sedel v naslonjač in za nekaj časa sanjal o bogati in lepi bodočnosti. Potem pa je zopet hitel v kavarno, prelistaval vse peštanske časnike in primerjal in presojo dviganje in padanje raznih srečk, kurzov in akcij. Mrgolelo mu je po glavi polno števil, vsesaval se je v primerjanje raznih poročil, zasledoval notranjo in vnanjo politiko, hlatal po novicah o raznih uimih doma in v Ameriki, po Ogrski in po Rusiji — pred njim so se gromadili časniki, kava se je pa hladila nedotaknjena cele ure.

Kavarna je bila skoro prazna. Par umirovljenih uradnikov je s šilastimi nosovi štrlelo v časnike, pobiraje iz njih najnavadnejše poulične dogodke in najtehtnejša vprašanja visoke politike — oboje z isto mate-

matično in nervozno natančnostjo, kakor da bi imeli pred seboj najvažnejše uradne akte. Natararji so sloneli leno ob biljardu, igrali se s krogli, podirali koželjčke in jih postavljali, pretehtavali goste po velikosti napojnin in skoro šepetaje zasmehovali tega in onega obiskovavca kavarne, pred katerim so se nedavno še klanjali, da bi si skoro zlomili hrbtenice.

„Gospod baron Wegel?“ Visok oster glas raznašavca brzojavk je zadonel po kavarni. Lotar je pogledal izza časnikov, podpisal dostavljavcu recepis in s tresočo roko raztrgal pečat brzojavnega urada, spoznavši, da je brzojavka oddana v Budimpešti.

Prebere prvič, prebere drugič, prebere tretjič.

Obraz mu je stopnjevale bledeval, oči so se izbuljevale, in po tretjem čitanju je spoznal, da bere vselej toisto, neizpremenjeno obupno vest:

„R. p. Kurz vaših papirjev je zaradi železniške nesreče v Galiciji in zaradi povodnji na Ogrskem zopet padel za dvajset goldinarjev. Pomoči potreba — nujno. Za gotovo rešitev prispevek vsaj trideset tisoč. Sicer preti papirjem eksekucija.“

Lotar je planil kvišku, zagrabil klobuk in suknjo ter bežal iz kavarne hrupno in divje, da so natararji zrlji za njim in skomizgali z rameni. Po ulici je drl kakor vihra, v roki tiščal brzojavko, suknjo pa nerodno nesel na jedni rami, da mu je dolnji vogel pometal prah po tlaku. Ljudje so se mu ogibali, postajali, gledali za njim, nekateri so ga pozdravljali, a Lotar ni videl nobenega znanca, odzdravil ni nikomur, bežal je domov, ker zdelo se mu je, da vsak šetavec, vsak pobalin kaže za njim s prstom in se mu reži: Berač, berač, berač! Doma na stopnicah je srečal dva zdravnika. Vljudno sta ga po-

zdravila, in ko je Lotar hotel mimo njih, ustavil ga je jeden in mu ukazal, da naj ne hodi k Margiti, ker sta morala zapovedati najstrožji mir. Margita leži v vročici in se razburja ob vsaki malenkosti. Naj torej tudi gospod soprog preneha za par dnij z obiskom.

Lotar se je prijel z jedno roko za držaj, nepremično poslušal zdravnika, poklonil se jima in brez besedice odhitel dalje.

Zdravnika sta se spogledala, zganila z rameni — pred hišo se pa ločila.

Ko je prišel v sobo, padel je na usnjeno otomano jednak človeku, kateremu odpovedó noge, ki je zmučen kakor bežeča zver, ki si z največjim naporom otme življenje ter se zgrudi brez sape in moči v varno zavetje.

Na otomani je ležal Lotar dolgo, kakor da bi bil v omedlevici. Suknja mu je zdrsnila z ramena na tla, klobuk se je prekopicnil in poveznil pod stol, oko mu je bilo zaprto, lice blede, a telo je drgetalo silnega nihanja razdraženih živcev. Domišljija mu je igrala razburjeno, kakor pisani solnčni dnevi so švigala pred njim pretekla leta z vso ugodnostjo, z vsem sijajem, z vsem leskom in z užitki, vsa zapravljenost mladost je planila predenj, vse spletko, vse kovarstvo — vsa sreča —: a izginile so vse slike, in Lotar je stal ob črnem prepadu, čigar dno je krila peklenska tema, iz katerega ni migljala nobena luč, pred katerim ga je bilo groza, a vendar ga je vanj vleklo tisoč vrvij, vanj ga pehalo tisoč mrzlih rok divjih Erinij, ki so z razpuščenimi lasmi, s sikajočimi kačami zakrile razgled nazaj v minulo življenje ter mu s silo kazale grdo noč v brezdanjem brezdnju. Lotarja je izpreletel mraz po kosteh, srce je zahrepenelo po življenju, grenka bridkost se mu je razlila po vseh žilah in iztisnila izpod zaprtih očíj bridke kaplje, ki so se plazile boječe po licu in močile rujavo usnje na otomani. Pritekle so tri, štiri debele solze — zopet je oko ostalo suho. Lotar je pa planil kvišku, zasmel se — ne — zakrohotal, kakor da bi bil čul krohot zlih duhov — preganjavcev, in kriknil obupno,

da so mrtve stene odmevale vzkliku: „Doigrano vse!“

Lotar je vstal in začel hoditi mirnim korakom po sobi. Včasih je postajal, gledal topo v tla, hodil zopet hitreje, pograbil brzojavko, bral vnovič, vrgel ves zmečkani list na mizo in zopet mislil. Iskal je mostu čez brezdnjo, iskal ozke brvi, katera bi ne bila možu vajenemu dela ostala prikrita. A Lotarjeva preteklost mu je zagrnila vsak prehod, vsak mostiček — nujna posledica je bila, ker ni mogel nazaj in ni mogel čezenj, da plane vanj.

Sedel je k pisalniku, pobral iz njega vse vrednostne papirje; pregledal jih je še jedenkrat, prelistal natančno vse, zložil jih skrbno v zvezek, zavil in zapečatil. Potem je pisal nekaj pisem, zapečatil jih takisto, položil jih k papirjem in vse zaklenil v miznico, ključek spravil v kuvert, zalepil in zapečatil ga in napisal: Ključ do oporoke.

Ko je vse dovršil, prižgal si je s čudovito mirnostjo najfinejšo smotko, ki jo je hranil v zalogi, stopil k oknu in pušil kakor človek, ki vstane od obedu in kadeč preživi pol ure v „dolce far niente“.

Pokadil je smotko, odložil konček na pepelnik, in rekel: „Tako, vsa stvar se dokonča.“

Iz miznice je vzel revolver, pobral iz njega patrone ter jih nadomestil z novimi, potem je sedel zopet na otomano, naslonil se z levim komolcem na vzglavje, z desnico pa nastavil cev na sence. Ko se je dotaknilo mrzlo železo senca, zadrgetal je, groza ga je izpreletela, srce mu je vztrepetalo, kakor da bi ga prosilo: Oh, daj, živi! Tako sem še čvrsto, tako bi rado še živelo v tvojih prsih in te napajalo z onim čudovitim življenjskim sokom, ki ga pošiljam v hrano vsakemu živcu, vsakemu lasu, vsakemu vlakencu na celem životu! Daj, živi, živi!

In Lotar je zajecal: Ne morem, ne morem!

Končano — vse končano. In v tem trenutku mu buškne na um grozno vprašanje, katerega ni doslej nikdar uvaževal, nikdar premišljal, vprašanje: Ali bo res vse končano — s smrtjo? Z otomane je planil, re-

volver odložil in begal po sobi. Begal je in begal, besnel in trpel — vprašanje je umiralo in se nazadnje glasilo le še ko odmev iz daljave — vprašanje, katero reši dete, ko se zave pameti, a Lotar ga rešiti ni mogel; tisočero rok ga je pehalo zopet v brezno, tisočero žrel mu je varljivo klicalo in odgovarjalo na vprašanje: Vse je končano — vse — vse — vse — — —

Vzduh je zajecal v groznem zvoku, šipe so zacingljale, kakor hihitanje duhov iz prepada, po sobi so se točili valovi dima, in vonj smodnika je použil duh tobačnega dima. Na otomani je ležal brezdušen Lotar, iz senca mu je curela kri po licu, po otomani in na tleh se je zbirala krvava luža.

XXV.

Razni časniki so objavljali krajša in daljša poročila o samomoru Lotarjevem. Najobširnejše je poročal neki peštanski list, organ borzijancev, ki je poveličeval Lotarjeve nedosežne očetovske vrline in dokazoval, da se mu je zmešalo od samega veselja, ker je dobil naslednika. Židovi so brali poročilo, pomilovali Wegela po kavarnah, doma pa delili baronove prisleparjene tisočake. Za svedoka, da je Lotar obolel na umu, sta bila zdravnik, ki sta ga srečala malo poprej na stopnicah. Tako je sodil svet, tako sodil celo Ante Lacinger, ki je tedaj živel prve tedne v zakonu z ljubljeno Ando. — Bil je v pisarni pri najboljšem odvetniku, kateri je naglo spoznal moč Antetovo in skrbel, da si ga je ohranil. — Novica ga je močno pretresla, živo se je domislil Margite, domislil barona, o katerem ne bi bil slutil, da bi mogel biti tako vzoren oče. In vsiljevala se mu je misel, da je vzrok druga stvar, in to samo odeja na Lotarjeve grehe. A spomnil se je, da o mrtvih ne sme soditi slabo, spomnil se je, kako bo on vztrepetal nepoznane radosti, ko bo dvignil prvo svoje dete v naročje in je poljubljal, in iskreno je zaprosil: Varuj me Bog take usodne nesreče!

Tako je sodil varani svet, drugače je sodila Margita.

Ko je zabučal strel po hiši, kriknila je Margita: „Lotar!“ dvignila se v postelji, a omahnila nazaj in se onesvestila. Kakor da bi bila krogla predrila njeno srce, tako je zadela njo slutnja, da si je Lotar vzel življenje, vzel morda radi nje, ker ni hotela govoriti ž njim, ker ga je gledala mrzlo, skoro odurno, ker je celo ona prosila zdravnika, naj prepovesta Lotarju obiske, ker jo ti strašansko razburjajo. In sedaj ta hipna slutnja, da ga je ona tirala v smrt — ta jo je zmogla, slabotno in bolno ženo, da ji je skoro vzela življenje.

Ko se je zopet zavedela, zaprašala je najpreje po Lotarju, ali se je ranil do smrti. Prikrivati ji niso mogli, potrdili so Lotarjevo smrt in ji izročili njegovo pismo.

Prebrala je je. Na njeno lice je tedaj legla mrzla topost, njene ustnice so se stisnile bolj kakor prej, njeno oko je ostalo suho, ko so odnesli krsto iz hiše. Margita je zvedela iz pisma Lotarjevo izpoved, da ji je zapravlil skoro vse in da je ostalo komaj toliko, da bo živela s sinom nesrečnega očeta.

A ostalo je vendar dovolj — preveč. Oslabljen Margitina narava ni prebolela tolikega gorja. Venela in ugašala je s sinčkom vred, kakor vene roža in popek, ko ji razdene črv zadnjo koreninico, venela je in zvenela in se poslovila od zemlje, ki ji je dala piti obilo strupa, in s sinčkom — angelčkom v naročju odplula tje kaj, kjer je bila njena jedina nada — odplula je kvišku.

* * *

Ladičevka je preživela obe katastrofi, a doživela in čula in videla, da so se jednega sina sramovali tovariši sokanoniki — sramovali duhovnika brez poklica, a drugega so kleli nižji uradniki — šefa brez zmožnosti — in ž njima vred kleli in se sramovali matere, ki je prodala lastnega otroka, da je zadostila svojemu častihlepju in častno spravila sinova — kvišku.